

500 Ft

Magyar Múza • 2022. március

MAGYAR MÚZSA

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

MEGJELENIK NEGYEDÉVENTE

ÚJ FOLYAM 22. SZÁM • 2022. MÁRCIUS

A. TÚRI ZSUZSA • BENYHE ISTVÁN • ISTENES TIBOR • KATZLER HILDA
BAKA GYÖRGYI • JÓNA DÁVID • KIMMEL ISTVÁN • LAKATOS-FLEISZ KATALIN
OLÁH TAMÁS • OROSZ MARGIT • MAGYARY HUNOR • SZENTE B. LEVENTE

BÁNKI ÉVA • BENKE LÁSZLÓ • CSONTOS MÁRTA • DÖBRENTAI KORNÉL
JOBBÁGY ÉVA • LENGYEL JÁNOS • MADÁR JÁNOS • ORÉMUS KÁLMÁN
PETE LÁSZLÓ MIKLÓS • POZSGAI GYÖRGYI • SAITOS LAJOS • TURBÓK ATTILA

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:
Bertha Zoltán, Cs. Varga István,
Domonkos László, Ködöböcz Gábor,
Lovas Dániel, Madár János,
Pomogáts Béla

Felelős szerkesztők:
Lovas Dániel
Madár János

Képzőművészeti rovat:
Mártonfi Benke Márta

Internetes megjelenés:
Kalász István

Korrektúra: Katzler Hilda
Terjesztés: Lengyel János

Kiadja
a Magyar Újságírók Közössége
Felelős kiadó: a MÚK elnöke

Szerkesztőség, levelezési cím:
1114 Budapest, Bartók Béla út 31.
Telefon: +36 01/209-3494
E-mail: madarjanos48@gmail.com
pressmuk@gmail.com

Online: www.muk-press.hu

Kéziratot nem őrzünk meg
és nem adunk vissza.

Nyomdai munkák:
HTS-ART Kiadó és Nyomda Kft.,
Budapest

Nyomdai előkészítés:
Euro Bioinvest Kft., Kecskemét

A borítón:
Szurcsik József:
A varázsló kertje, 1995, akril, olaj,
vászon, 36 x 43 cm
A hátsó borítón:
Szurcsik József:
Emlékanalízis, 2010, akril, olaj, vászon,
80 x 100 cm

Döbrentei Kornél: Petőfi képzelt naplójából.....	1
Cs. Varga István: „...A jövőt megvilágító fény”	3
Turbók Attila: Kainovok, Abelovicsok	12
Filep-Pintér Eszter: Fűzfavesszőből font örökség	13
Oláh Tamás: Fortissimo	16
Bánki Éva: Szégyen	17
A. Turi Zsuzsa: (utána a csend)	21
Nagy Antal Róbert: Találkozás Istennel	22
Csontos Márta: Fenyő, szikla, hajó	23
Szente B. Levente: Nincsen könyv	29
Kállay Kotász Zoltán: Nokedli	30
Jobbágy Éva: Csonka László és a mátraházai Meseház	31
Hanács Erzsébet: Fény legyen életünk	33
Baka Györgyi: Őszi lombhullásban	34
Szentgyörgyi László: La donna è mobile	35
Madár János: Az árvaság jogán	39
Benke László: Az élet szerelmese költőjéhez, Jack Londonhoz	40
Lengyel János: Mi lesz veled kárpátaljai magyar sajtó?	41
Lakatos-Fleisz Katalin: Bachot hallgatva; Csajkovszkij: Október	44
Stancsics Erzsébet: Szemek.....	45
Mártonfi Benke Márta: Kortalan látomások múltról és jövőről	46
Műtermi beszélgetés Szurcsik Józseffel.....	46
Péter Erika: Szív a fogason	47
Patócs Molnár János: Buszon	48

**A Magyar Újságírók
Közössége új időpontban,
2022 júniusában
rendezi meg újra
Tavaszi Tárlatát**

A MÚK vezetése a járványhelyzet miatt úgy döntött, hogy 2022 márciusa helyett júniusban rendezi meg a már hagyományosnak számító Tavaszi Tárlatát. A kiállításon való részvétel meghívásos, de szívesen fogadunk 2022. április 30-ig előzetes jelentkezéseket, fotókat mellékelve, a MÚK e-mail-címére: muk-press@muk-press.hu. Minden alkotótól egy művet várunk! A meghívókat áprilisban küldjük ki a művészeknek. A tárlat rendezői arany- és ezüst diplomával jutalmazzák a legjobb kiállított alkotásokat. Az előző években többek között Aknay János, Véghe András, Serényi H. Zsigmond, Kiss Márta, Opánszki Tamás, Mészáros Bori, László Dániel nyerte el a MÚK Tavaszi Tárlatának díját.

A hagyományt szeretnénk tovább ápolni, bízunk abban, hogy a járványhelyzet alakulása júniusban már lehetővé teszi a képzőművészeti kiállítás zavartalan megrendezését és látogatását. Természetesen, az érintett alkotókat személyre szóló levélben mindenről értesítjük.

ISSN 1789-7505

9 771789 750004

Orosz Margit: Mai Miatyánk; Majd, ha... ..	51
Pödör György: Haza a meddőhányón	52
Magyary Hunor: Körforgás	53
Császi Zsüliet: Fekete-fehér	55
Katzler Hilda: Bújj, bújj... ..	56
Orémus Kálmán: A kárpátaljai tengeralattjáró	57
Pete László Miklós: Trianon vigyora	60
Góg János: Emlékezz!	61
Deák Mór: Nemzeti park	62
Farkas Csaba: Két utazás	63
Péter Péter: Nyugtalan éjszakák	65
Lengyel Géza: Maradj otthon!	66
Paládi Zsolt: Nagypapám emlékei	67
Ködöböcz Erika: Vak történet	68
Jóna Dávid: Colosseum	69
Istenes Tibor: Jöttömben	70
Benyhe István: Építők napja	71
Bodnár László: Fekete-fehér	73
Bodrogi Imre: Trianon	74
Cselényi István Gábor: A dolgok belseje	75
Bozók Ferenc: Biciklidal; Reggel	76
Saitos Lajos: Fellinger Károly „ujjnyomata”	77
Turbók Attila: Ördög a sakktáblán	79
Gulyás Katalin: Nézd a folyót!	80
Pozsgai Györgyi: Magasság és mélység között	81
Bánfai Zsolt: Ünnepek	86
Kimmel István: Recenzió, túléljük a gépkorszakot!	87
Kránitz Laura: Életműved	88
Balogh László: A kótaji tudós	89
Folyóiratszámunk szerzői:	90

DÖBRENTAI KORNÉL

PETŐFI KÉPZELT NAPLÓJÁBÓL

Barguzin, 1856. január 1.

Nemrég tudtam meg egy ide átirányított kényszermunka-táboros fogolytól, hogy az egyik, Jakutföldtől északra fekvő lágerben együtt raboskodott egy bizonyos Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij nevű íróval, akit 1849-ben a cár elleni merénylet szervezése miatt először halálra ítélték, majd kegyelmet kapott, és száműzték Észak-Szibériába. Ha az a merénylet sikerül, talán másként alakul szegény hazám sorsa.

✱

A cári udvarból ma felkeresett egy keménykalapos, sötét ruhás úr, aki négyszemközt kívánt velem beszélni. Kiderült, hogy titkos ügynök. Fölajánlotta, visszatérhetek Magyarországra, garantálják biztonságomat, ha cserébe rendszeresen tájékoztatom a cári titkosszolgálatot az otthoni helyzetről. Spiontnak akarnak belőlem. Végighallgattam: inkább maradok.

✱

Mahorka füstje fonálával fércelem állhatatlan
bizakvásom az alacsony éghez, bár reménytelen:
hótól ormótlanná hízott felhőkön ezért a gyászszegély,
velük üzenek, sártekei porként nagy-szándékú trónfosztó,
a Seregek Urának, édes Istenem, Magyarok Istene,
ma lettem 33 éves, elvetélt Messiás-korú,
itt, e tébolyult-parttalan, sztyeppe-horzsoló végtelenség
közepén, ahol az otthoni télbefehéredett pusztá
boglyakemenceként melengető, sültalma illatú
emlék, s mintha évezredekkel előbb kezdődött volna
keresztfára megérlelt életem, melyet megaláz, de
meg nem vált a rabszíjon rózsafüzér-kegyelem, mert kihalt
szívemből a Lét, a szabadságra, szerelemre szilaj,
a halálom éldegél e lélektől szenvedéllyel vásottá

viselt testben, múlásomhoz már nincs közöm, kívülről nézem, miként cseperedik, s hogy kilombosodjék, s kopár árnyékká tikkasszon, ma megöntözöm rothasztott krumplihéjból kizsigerelt főzettel: fortélyosan gyóntató bájjal a vodka, salaktalanná tündököltet érzést, ideát, mert szagától ördögűző az okádás.

Ó, itt nincs óvet lármásan elűző kereplő, se harsányan múlttá marsoltató trombitaszó, és nincs újév se itt, minden esztendő előre elvénhedett, ráncmázsált, mozdíthatatlan tömb az idő és a tér, gémberisztő hideget visszhangzó verem, örök farkascsapda, alján a ver sacrum, a szent tavasz, gyorséggel élte föl önáldozó ifjúságunk, s világbíró vággyal ajzotta ragyogni hars-fehér fogsorunkat, melynek mindegy volt: harapás vagy nevetés, mély-büszkén tolult fel a farkasok dala, igen, átlóve oldalunk, de az a seb a szabadság vakablaka, s a vonítás holdra karikázó gyötrelem-kötele hány verszt hosszú a fájdalomtól hazáig, s hány nemzedék kapaszkodik rajta fel a Koponyák Hegyére? Vonszoljuk magunk után a napokat, mint bokára láncolt vasgolyóbist vagy a Földet, noha éjjelente, mikor odaát irdatlan, sötét medvebundában alszik Európa, az újra csendes, én rögeszmésen az alföldi rónaság körül keringek, univerzumából kiszakított bolygó vagy elrobbanó, sorsával zuhanni rendelt meteorit, a hó, akár a tejúti csillagpor, mintha rostából hullana, ellepné nyomunk, mintha sose lettünk volna, ám legenda-búrában lobogó létem átég az időn, nem oly gyarlón, mint ez a bűzös faggyuba ojtott kanóc, ám diadalmasan, mint a vodka, átfényesedik, feledhetetlen, akár a Bem vezényelte lövegek torkolattüze, megvirrad, elnyűtt testemen napkelteként föllángolnak a kozák pikákat memorizáló sebhelyek, a halállal kiegyezni szabad, de az étellel nem alkuszom, s hiszem, mire száz év elpereg, lesz újra magyar forradalom, győz-e vagy ismét veszít, ki tudja, a Bajkál-tó jegén lékek, hová nyílnak, múltba, jövőbe?, lent elveszejtésre szánt halak hada tátog, s felettük a lék körül a szomorú, szigonyos muzsikok kopott töviskoszorúvá összeállnak.

CS. VARGA ISTVÁN

„...A JÖVŐT MEGVILÁGÍTÓ FÉNY”

Dante- emlékeim

Firenze – Ravenna

Vészesen szekularizálódó korunkban azok a tradíciók, értékek, élményből lett emlékek válnak lélek- és közösségerősítővé, amelyeket emlékezetünk megőriz, amelyeket élni segítővé teszünk. Az emlékezés szellemi-lelki találkozás, amelyben tovább él a szeretet. Tatiosz, a szeretet tanának filozófusa vallotta: „Boldogtalan, aki emlékeire ügyet sem vet, és boldog ezek szerint csak az lehet, aki emlékezni képes.”

Ravennában, a Dantis poetae sepulchrum (Dante költő sírja) feliratú mauzóleumban fejet hajthattam. Hálaadó lélekkel idéztem a nekünk méltán híres és tanulságos intelmet: „Oh beata Ungheria...” Dantét Ravennában temették el. Holttestét a firenzeiek többször megkísérelték visszaszerezni. 1519-ben Medici Leo pápa elrendelte a költő földi maradványának hazavitelét. Ezért 1509 és 1865 között a költő Dante koporsóját a ravennai ferencesek elrejtették. 1865-ben megtalált ereklyéit a Dante-mauzóleumban helyezték.

Firenze – máig tagadva Dante „meg nem érdemelt száműzetését” (exul immeritus), és elüldözését megbánva – számos emléket állított legnagyobb szülöttének. Cs. Szabó László írja: „Van a firenzei dómban egy kép, amelyen Dante az Isteni Színjátékot magyarázza. A városkapuban áll, jobbán a pokol tornáca, mögötte a tisztulás hegye. Olyan, mint egy szikár pálma. Már nincs helye a földön s még nincs helye az égben, már látszik az egész szín: a szülőváros, a pokol s a menny, de a költő még a színhelyek közt áll, felelőn...” Jeles firenzeiek – Galilei, Macchiavelli, Michelangelo, Rossini – sírja található a Santa Croce bazilikában. A Dante tiszteletére emelt jelképes síremlék nemzeti panteon szépségű. Felirata: „Onorate l’Altissimo Poeta” – „Tiszteljétek a Legnagyobb Költőt!”

A Dante-kultusból nem hiányozhat az Egyház hangja sem. XV. Benedek pápa 1921-ben, Dante halálának 600. évfordulója alkalmából adta ki *In praeclara summorum* (A legdicsebbek között) kezdetű enciklikáját, melyben XIII. Leó és Szent X. Piusz pápa Dantéval kapcsolatos gondolatait is összegyűjtötte. Illőn méltatta a költőt, aki „katolikus hitből merített ihletből táplálta és fokozta tehetségének lángját és költői erejét olyannyira, hogy már-már isteni költeményben énekelte meg a hit magasztos misztériumait.”

XVI. Benedek *Deus caritas est* (Az Isten szeretet) kezdetű enciklikáját a *Paradicsom* 33. éneke is ihlette: „Az Isten szeretet, és aki megmarad a szeretetben, Istenben marad és Isten őbenne marad” (IJn 4,16). – „Jézus Krisztus – Isten megtestesült szeretete”.

Ferenc pápa *Candor lucis aeternae* (Az örök fény ragyogása) kezdetű apostoli levelében Dantét „a reménység prófétája” titulussal illeti. Méltatja jelentőségét, életművének képekben, jelképekben és értékekben gazdag örökségét: „Az Isteni színjáték célja elsődlegesen gyakorlati és átalakító. Nem pusztán költőileg szép és erkölcsi értelemben jó akar lenni, hanem képes gyökeresen megváltoztatni az embert és elvezetni őt a rendetlenségből a bölcsességre, a bűnből a szentségre, a nyomorúságból a boldogságra, a pokol rémisztő szemlélésétől a paradicsom boldogító szemlélésére.”

Utókor és újraértelmezés

Dante halálának, mennyei születésnapjának 700 éves évfordulóján szerte a világon megemlékeznek a firenzei géniuszról és gazdagítják Dante-képünket. Öröm, hogy nekünk magyaroknak is bőven van mire emlékeznünk.

Felsorolhatatlan azoknak az alkotóknak a neve és műve, akiket a firenzei géniusz inspirált. A *Commedia* minden olvasója tükörbe néz és önmagával találkozik. Monteverdi 1607-ben készült *L'Orfeo* című operájában elhangzik a *Pokol* felirata. Csajkovszkij 1856-ban a *Pokol* ötödik énekének inspirációiból komponált szimfóniát: *Francesca da Rimini. Szimfonikus fantázia Dante nyomán* (1876). Botticelli illusztrációsorozatot készített az Isteni színjátékához. (1492–1500) Delacroix *Dante bárkája* című festménye 1821-ben készült el. William Blake 1827 körül festette az *Isteni színjáték* által ihletett akvarelljeit. Gustave Doré a 19. században az Isteni színjátékhoz híres illusztrációkat alkotott. 1880 és 1917 között Rodin *A Pokol kapuja* című monumentális alkotását is a dantei *Pokol* inspirálta. 1911-ben némafilm készült az *Isteni színjátékból*, 1924-ben a *Pokolról* is. 2010-ben animációs film látott napvilágot *Dante Pokol* címmel. Az 1935-ös *Dante Pokla* című film cselekménye a *Pokolra* épült, amint a 2016-os *Inferno* című filmé is.

A Commedia magyar műfordításai

Dante a költői szöveg fordítását lehetetlen vállalkozásnak tartotta, de a *Divina Commedia* angol–amerikai fordításainak száma már meghaladja a százat, a németé pedig a hetvenet. Magyar nyelven a *Commedia* hat teljes műfordítása ismert, a *Pokol*nak pedig több külön fordítása is van. A lengyel irodalom hat teljes fordítással rendelkezik, a cseh, szlovák, ukrán, román, szerb, horvát, szlovén legfeljebb hármat tud felmutatni.

Dante magyarországi megismertetése, népszerűsítése érdekében a vértelen szellemi hódítást végző fordítók tették a legtöbbet. Versfordítás-irodalmunk egyedülálló. („Kosztolányi szerint: „A műfordítás alkotás és nem másolás.”) Ha a magyar költők versei olyan jeles mesterek hangján születtek volna meg idegen nyelveken, mint a nagyvilág költészete magyarul, akkor líránk nem nélkülözné azt a megbecsülést, melyet érdemel.

Rainer János *A magyar Dante nyomában* című írásában az „Altissimo Poeta” magyar fogadtatását tekinti át. (*Országút*, Dante-szám.7/10/2021). Az ELTE Egyetemi Könyvtára 94 színes miniatúrát, iniciálét, rajzokat tartalmazó 14. századi, befejezetlen Dante-kódexet, az Egri Érseki Könyvtár pedig a *Divina Commedia* Serravalle püspök latin nyelvű, gót írásos, Luxemburgi Zsigmond magyar királynak, német-római császárnak ajándékozott fordításának egyik másolatát az ajánlással együtt őrzi. Ráskay Lea Sövényházi Márta rendtársával együtt a *Paradicsom* három sorának (XXII. 46–48) fordítását iktatta be *Az szent apostoloknak méltóságokról és dicsőségekről* szóló könyvecskéjébe.

Döbrentei Gábor *Divina Commedia*-fordítása kéziratban maradt. A fáma szerint a katonakorában Petőfi Sándor is lefordította a *Pokol* feliratát. Császár Ferenc rímtelen jambusos tercínákban próbálta magyarítani a *Commediát*.

Arany János 1856-ban *A magyar nemzeti versidomról* szóló tanulmányában hat sort közöl saját fordításában a *Purgatórium* elejéről: „Az emberélet utjának felén / Zordon sötét erdő közé jutottam, / Mivel az igaz utat nem lelém; // Mily kín ez erdőről beszélni ottan! Mily vad, kietlen az, bú s baj tele! / Hogy rá gondolva is eliszonyodtam stb.” Hozzá is teszi: „Ez elstetett fordítás csupán a formáért van.”

Bálinth Gyula ferences szerzetes rímes tercina-szerkezetű hexameterekben fordítja a *Commediát*, a *Pokol* első három énekét, és Ágai Adolf *Magyarország és Nagyvilág* című folyóiratában tette közzé. A *Commediát* Szász Károly rímes jambusban fordította magyarra (1872–1899), Cs. Papp József pedig kuriózumot jelentő prózában (1895–1906).

Babits szerint Dante a világ legnagyobb költője. Már kezdő tanárként foglalkozott a *Commediával*, de még halálos ágyán is javítgatta több kiadást megért fordításremekét. (Révai, Bp., 1912–1922) Költő–műfordítói erényei: kvalitásérzék, nyelvművész, filológiai elmélyülés, szeretet és megértés. Főleg Szász Károly fordításából és az elődök vívmányai-ból mintegy kétszáz sort vett át. Alapelve: a „fordítónak nemcsak joga, hanem kötelessége is mindenütt, ahol a régi fordítás valamely helynek egyedül helyes vagy lehetséges megoldását etalálta, ezt a megoldást átvenni.” A *Purgatórium* fordítása (1920) után írta: „A fordítás hálátlan munka, mert a legjobb is megalkuvás, és nem tökéletes. Hibát mindig lehet benne találni, és erényeit nem muszáj észrevenni.” (Vö.: Mátyus Norbert: *Babits és Dante. Filológiai közelítés Babits Mihály Pokol-fordításához*. (Szent István Társulat, 2015.)

Babitsot követően és Kenedi Géza 1925-ös fordítása után, Szabadi Sándor 2004-es, prózában történt tolmácsolásáig magyarul nem jelent meg új és teljes magyar Színjáték-fordítás. A magyar Dante-kultusz fontos, minősítő kiadása: *Dante összes művei*. Ford.: Babits Mihály, sajtó alá rend., utószó Kardos Tibor (Magyar Helikon, Bp., 1962)

A *Pokol* és a *Purgatórium* fejezeteit fordító (1878, 1907) Angyal János az első, aki az eredeti tercínás jambusos formát megőrzi. Hűség tekintetében Babits az ő fordítását tartja a legjobbnak. Csicsáky Imre is a *Paradicsomot* (1887) jambusban fordította magyarra.

A *Pokol* fejezetet magyarra fordító Gárdonyi, a millenniumkor Budapesten a dantei *Pokol* világát – főképpen Doré illusztrációi nyomán – megjelenítő vállalkozásával kudarcot vallott. Életsorsáról, Egerbe költözéséről dantei szavakkal tett tanúságot: „A *Pokol* kapujától kerültem az Isten közelébe.” (Egri kertjében domborművet állított Danténak.)

Zigány Árpád a *Pokol* verseit 1908-ban jambusban fordította nyelvünkre. 1921-ben látott napvilágot Radó Antal szintén jambikus *Pokol*-fordítása. Weöres Sándor – jórészt

Kardos Tibor nyersfordításainak segítségével – tolmácsolta a *Pokol* 1–5. énekét (Akadémiai Ny., Bp., 1966.) Weöres fordítása bizonyítja, az epikus keretbe foglalt lírai, filozófiai költeményben mennyire fontosak a drámaiság elemei. A Magyar Dantisztikai Társulat *Pokol* próza-nyersfordítása 2019-ben keletkezett. Baranyi Ferenc és Simon Gyula (2012–2017) sikeresen tolmácsolta Dante főművét. Nádasdy Ádám a dantei szöveg modern értelmezésére törekedett (2016).

Az új fordítások tanulsága: Dante világából, világfelfogásából, filozófiájából, nyelvi-poétai művészetéből a ma embere már sok dolgot nem ért. Szükséges magyarázatokat fűzni az új fordításokhoz. Lényeglátó magyarázatokkal, lábjegyzetekkel is segíteni kell a szövegmegértést. „Modernizálva” is lehet nívós, élvezhető fordításokat létrehozni.

A Dante-kutatásra, kultuszra az 1920-as években élénkítően hatott a költő halálának 600., az 1960-as években születésének 700., a jelenkorban pedig halálának 700. évfordulója. A kultusz költői csúcsa Arany János *Dante* című költeménye, amely ezekkel a szavakkal zárul: „Évezred hanyatlik, évezred kel újra, / Míg egy földi álom e világba téved, / Hogy a hitlen ember imádni tanulja / A ködoszlopába bűvő istenséget.”

A magyar zenei hagyományban élő Dante-kultusz (Liszt, Hubay, Ábrányi) zenei csúcsa: Liszt Ferenc trilógiának szánt, mirabilis *Dante-szimfóniája*. (A *Paradicsom* rész nem készült el. Helyette Liszt a női karra és zenekarra írt *Magnificattal* fejezte be kompozícióját, amelynek zenetörténeti helyét sokan a *Faust-szimfónia* mellett jelölik ki. A Dante-illusztrációk közül kiemelkedik Gy. Szabó Béla impozáns fametszet-sorozata, amely könyvalakban is megjelent. (Kolozsvár, 1976, Dacia.) A Dante-művek magyarországi fordításainak, értelmezéseinek, kisugárzásának, művészeti kapcsolatainak, érintkezéseinek, hatásainak, inspirációinak és sugallatainak sok bizonyítéka vár még feltárára, sok-sok aranymorzsa vár megörökítésre.

Bán Imre Dante-előadása

Bán Imre klasszikus filozófus-habitusú és mentalitású irodalomtörténész professzor 1976-ban ment nyugállományba. Élményből lett kedves emlékem a debreceni egyetemen három nagyszerű búcsúelőadása: Boccaccióról, Petrarcáról és Dantéről. Mindhárom előadásán zsúfolásig megtelt az egyetem nevezetes, 12-es számú tanterme. A diákhallgatóság között számos régi tanítványa is megjelent, érdeklődők is érkeztek az orvosi egyetemről is.

Bán Imre akadémikusi rangra volt méltó és érdemes, de nem kapta meg, bár jól felmérhető tudománytörténeti helyet szerzett magának a régi magyar irodalom művelésében, a kutatások fellendítésében, színvonalemelésben, külhoni elismertetésében. Az egyetemi katedrától búcsúzó professzort nagy várakozás, érdeklődés fogadta. Előadását rendkívüli figyelem és csend kísérte. Remek volt a *captatio benevolentiae*, amely erőt megnyerte a hallgatóság jóindulatát.

Az életművet összegezõ *Commediának* Boccaccio adta a *Divina* jelzõt, aki a firenzei Santa Croce templomban Dante-előadásokat tartott. Boccaccio *Dante élete* az első Dante életrajz, 1357 és 1362 között készült, információkban máig a leggazdagabb. Boccaccio, a maga mentsége szerint: „szerény képessége” ellenére igyekezett véghez vinni, amit a

Városnak „illő és méltó módon, de nem cselekedett meg”. Azért vállalkozott a feladatra „nehogy az idegen nemzetek (...) azt mondhassák: saját hazája hálátlan volt e nagy költő iránt”. Bírálta azokat a korifeusokat, akik elűzték Itália „egyedül való, tündöklő csillagát”.

Bán professzor szólott Giovanni Papini – olasz kritikus, regény- és novellaíró –, *Dante vivo* (*Élő Dante*) című népszerű könyvéről, amely tematikája, stílusa, újdonságai révén gyorsan beépült az egyetemes Dante-szakirodalomba. (Libreria Editrice Fiorentina, Firenze 1933.) Határozottan cáfolta Papini részrehajló tévedését, joggal támadható tételét, amely szerint Dantéről csakis olasz, csakis firenzei és csakis katolikus írhat monográfiát. (Sokunk számára nem volt titok: Imre bácsi neveltetése óta református.)

Dante nevét, a „nomen est omen” jegyében, a Durante rövidített, becézett formájából eredeztette (abbreviatura, abbreviatio), amely tartós, szilárd, hosszú, örökéletű jelentésű. A költőgéniusz jelentőségét úgy tudatosította, hogy ő a Sommo Poeta, a legnagyobb, legfőbb, legmagasabb költő. Hozzá képest Petrarca is csak minor.

A Kardos Tibor szerkesztésében megjelent *Dante a középkor és a renaissance között* című, nemzetközileg is jelentős tanulmánykötet Dante történeti helyét próbálta kijelölni. (Akadémiai Kiadó, Bp., 1966.) Bán Imre előadásában és tervezett, később megjelent monográfiájának bevezetésében a „középkor vagy reneszánsz” kérdésre is felelt: „egy modern monográfia nézőpontja csak a »középkori Dante« lehet”. Bizonyítékai, érvei: az itáliai városfejlődés jellegzetességei, a középkor vívmányai, a Dante korabeli Firenze, melyre a reneszánszt megelőző signoria – az Úr kegyelméből és áldásával gyakorolt hatalmi és politikai viszonyok voltak jellemzők.

A dantei számmisztika a Szentháromságra, a hármas szám fontos jelképeire utal. A mű szerkezete és formája 3-szor 33 plusz egy énekből áll. Minden énekben három soros szakaszok (tercinák) képezik a szöveget, 34 rímeikkel is szabályosan csatlakoznak a következő szakaszhoz. Rímképlete: aba, bcb, cdc... A Beatricére utaló kilences szám dominanciája a *Pokol* (9 kör), a *Purgatórium* (9 szint) és a *Paradicsom* (9 ég) elrendezésben is megjelenik.

A lírai én túlvilági zarándokútja az ember bűneitől való megtisztuláshoz vezet. Dante „az emberélet útjának felén”, nagycsütörtök éjszakáján indult misztikus zarándokútjára, húsvétvasárnap érkezett meg a Purgatóriumba, húsvét szerdáján, Jézus Krisztus kereszthalálát és feltámadását követően pedig a Paradicsomba. A túlvilágról szóló látomás a középkori ember világnézete szerint újra elrendezi a világot, elhelyezve benne a bűnt (a sátánt), az erkölcsi tisztaságot (Istent, Máriát, Beatricét): az Embert. Alaptörvénye: a túlvilágon mindenki abban bűnhődik, amiben bűnös, úgy kapja erkölcsi jutalmát, amint élt.

A *Nagy Ének* allegorikus jelentésszintje, a hit és tudás, a történelem dantei értelmezése, a művészi öntudat megjelenése, a hazaszeretet forró érzelme, a művészi öntudat megjelenése, a szerelem felmagasztalása tipikusan középkori. A valóságos hölgy alakjából Dante által teremtetett Beatrice az égi Szépség, a lelki (erkölcsi) tisztaság, nemesség a középkori hit és vallás által ihletett, megtisztító tökéletesség jelképe. Középkori szemléletű a fikciójel- és valóság felfogása is. Albertus Magnushoz, Aquinói Tamáshoz és a skolasztika sok más képviselőjéhez hasonlóan, az arisztotelészi és az ágostoni jel-fogalmat fogadja el. A klasszikus ókorhoz való viszonyulása is középkori, amint a figurális-szimbolikus ábrázolásmód értelmezése és a pápaság és a császárság közt dúló harchoz való viszonya is. (Vö. Kelemen János: *A filozófus Dante*. Atlantisz, Bp., 2002.) A *Commedia* firenzei olasz nyelv-

ven, toszkánai nyelvjárásban készült, mint Szent Ferenc *Naphimnusza*. (*Cantico di Frate Sole*) Dante a nemzeti egységet is tudatosítva, teremtette meg az olasz irodalmi nyelvet, és olyan magas szintre emelte, hogy azóta sem tudták felülmúlni.

Bán Imre szóban és tanulmányban is „Egy új magyar Dante-kommentár kívánalmai” mellett érvelt. Méltatta a *Divina Commedia* magyar fordításait, külön is Babits költő-műfordítói mesterművét. Tudatosította a címlap textusának jelentőségét is:

ISTENI SZÍNJÁTÉK
LA DIVINA COMMEDIA

Babits Mihály fordítása

Itt kezdődik a színjáték,

írta

DANTE ALIGHIERI, születésére nézve firenzei,
erkölceit tekintve nem az.

INCIPI COMEDIA DANTIS ALIGHIERII
FLORENTINI NATIONE, NON MORIBUS

A középkorból az újkorba világító *Commediát*, az emberi zarándokút üdvösségre vezérlő kalauzát, a költői teljesség (totalitás) szempontjából is értelmezte. Homéroszt helyezte a költői teljesség elérhetetlen csúcsára. Utána Szophoklész és Dante a sorrend, majd Shakespeare következik, őt pedig a rangsorban távolról követi Goethe, Tolsztoj...

Arany Dante versét idézte: „Állottam vizének mélységei felett, (...) De örvényeibe nem hatott le a szem, / Melyeket csupán ő – talán ő sem – ismert. / Csodálatos szellem!” A fő kérdés: „Lehet-é, hogy halandó szem nézze, A szellemvilágot teljes öntudatban?”

Bán professzor a Dante-előadásával befejezte egyetemi oktatómunkáját. Végzőként megígérte a kutatómunka folytatását. (Ígéretét egy szeméből kiperdülő, hálaadó könnycsepp is megpecsételte.) Nagy álma, a Dante-monográfia megírása – sok egyéb ok miatt – nem valósulhatott meg, de *Dante-tanulmányok* című könyve monográfiapótló jelentőségű volt sokunk számára. (Szépirodalmi, 1988). Értékes tanulmánykötetében is Dantét idézve, a további kutatás szándékát erősítette meg: „A questa tanto picciola vigilia de’ nostri sensi ch’ de riminante” – „Érzékeink csekélyke virrasztásáig, mely még hátra van.”

Dante és a Pannonhalmi Gimnázium névadása

Jáki Teodóz, győri bencés tanár, a csángó magyarok vándorapostola, 1939. szeptember 12-től, az akkor alakult pannonhalmi olasz és magyar tannyelvű gimnázium legelső osztályába járt, és 1947 júniusában ott is érettségizett. Önéletírásában is beszámol Dantéhoz fűződő kötődéséről. Tőle tudom, Kovács Arisztid, az alapító bencés igazgató szándéka szerint a pannonhalmi olasz gimnázium neve eredetileg „Dante Gimnázium” lett volna.

A névadást szándékát bibliai igehely is erősítette. A *104. zsoltár* 28. verse ugyanis így szól: „Dante te illis colligent.” – „Megadod nekik, és ők összegyűjtik.” Kovács Arisztid ezt a mondatot festtette a főmonostorban, a kvadratura délnyugati sarkánál lévő gim-

názium ideiglenes ajtajára. A teljesebb bibliai kontextus jól asszociálja a hazánkban tanító renddé lett magyar bencések és ezeréves oktatásügyünk kapcsolatát: „Dante te illis, colligent; aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.” – „Megadod nekik, és ők összegyűjtik, kitárod kezed, s eltelnek javakkal.”

Sajnos, a tiszteletre méltó Dante-névadás elmaradt. Ennek okát, „titkát” Jáki atyának a gimnázium első, nagyon tisztelt olasz lektora, Albo Centoni mondta el. Ő Kováts Arisztódtól tudta, miért változott meg a névadó szándék. Végül az új olasz gimnázium Ciano olasz külügyminiszterről, a Duce vejéről és apjáról kapta a nevét, és lett: A pannonthalmi Szent Benedek rend gróf Ciano Galeazzo és Costanzo Gimnáziuma és Nevelőotthona. Az ősi kolostorhoz épített gimnázium neve Pannonthalmi Bencés Gimnázium és Diákotthonra változott a II. világháború után. Az intézmény az 1948-ban bekövetkezett államosításáig hangsúlyozottan olasz-jellegű (magyar-olasz két tannyelvű) iskolaként működött.

A Divina Commedia Jáki Teodóz szemével

Jáki Teodóz a *Divina Commediából* olaszul és magyarul is sok-sok részletet tudott idézni, a három fejezet címét olaszul szerette emlegetni. Az *Isteni Színjáték* egy-egy különös szépségű részletét kívülről megtanulta. Döbbenetesen hangzott az *Inferno* mélységet és magasságot, a gondolat költői erejét példázó híres idézete: „Per me si va nella citta solente, / per me si va nell’ eterno dolore, / per me si va tra la perduta gente... – »Én rajtam jutsz a kínnal telt hazába, / én rajtam át oda, hol nincs vigasság, / rajtam a kárhozott nép városába... Szívbe markolóan hangzott olaszul és magyarul is a híres figyelmeztetés: „Lasciate ogni speranza, voi, chentrare!” – „Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!”

Jáki Teodóz a magyarázatokkal együtt sorolta a Magyarországgal kapcsolatos Dante-idézeteket. Örömmel citálta: *Paradiso*: canto 8, verso 64: (Mennysország: 8. ének, 64. sor): „Fulgiami gia in fronte la corona” – „S a világ látta, hogy homlokomon van.” „... di quella terra che ’l Danubio riga poi che le fine tedesche abbandona” – „ama föld koronája, hol osztrák partoktól elvált Duna vize csobban.” (A „quella terra: l’ Ungheria” – „ama föld: Magyarország”) Ezeket a szavakat Martell Károly (1271–1295) mondja.

III. András, Magyarország utolsó Árpád-házi királya, Dante látomásának idején, 1300 nagycsütörtök éjszakáján indult túlvilági zarándokútjára. A dantei opus magnum írásakor már az Anjou-ház magyar ágát megalapító Károly Róbert volt a magyar király (1301–1342), aki V. István Árpád-házi magyar király dédunokája és Árpád-házi Mária nápolyi királyné unokája erős országot hagyott fiára, Lajosra. Dante tisztelte, nagyra becsülte Martell Károlyt, Károly Róbert apját, akit Firenzéből személyes barátként ismert.

Jáki Teodóz szerint a *Paradicsom* 33. énekében a Mária-tisztelet fénylő textusát jól lehet szavalni, de imádkozni is: „Óh, szűz Anyánk, leánya ten Fiadnak, / teremtményeknél nagyobb és szerényebb, / ős célja az örök határozatnak: / természetünket a te tiszta lényed / megnevelésé, úgy, hogy a Teremtő / teremtménnyé lett benned, s szent erényed...”

Dante Magyarországgal kapcsolatos súlyos intelme a *Paradiso*: canto 19, verso 142. Mennysország: 19. ének, 142. sor: „Oh beata Ungheria, se non si lascia piu malmenare!”

– Babits fordításában: „Ő boldog Magyarország, csak ne hagyja magát félre vezetni már!”

Textus dominus – A szöveg nagy úr. Ismert vélekedés: Babits – a Trianon utáni tragikus állapotban – költő-műfordító eufémizmust alkalmazott, ugyanis a malmenare elsődleges jelentése: megverni. Azonban a menare a malmenare ige második összetevője ma már nem használatos irodalmi kifejezés. Jelentése: „valakit valahova vezetni”. A malmenare pedig a rosszba, rossz útra vezetést jelenti. A babitsi „félre vezetni” pontosan megfelel az eredeti ige jelentésének. (A *Miatyánk*ban – Márai szerint az egyetlen jogos kérésünk, a többi nekünk kellene vállalnunk –: „sed libera nos a malo” – „de szabadíts meg a gonosztól”. A Magyarországra vonatkozó két dantei intellem-sor Nádasdy Ádám fordításában: „Boldog lesz Magyarország, ha lerázza / a rossz kormányzást!” Nem erről szól az eredeti textus.

Európához való csatlakozásunk, a kereszténység felvétele a megmaradás logikus, üdvös és szükségyszerű lépése volt. Mintegy kétszáz év alatt a magyarságkép igen pozitív változására került sor. A nyugati krónikások szerint „vért ivó és nyers húst evő” magyarok a kereszténység ünnepeit bajnokaivá váltak. Az Árpád-ház azon dinasztiák egyike, melyek a XIII. század végére a legtöbb boldogot, szent-életű királyt, herceget és hercegnőt adták a világnak. A Magyar Királyság jelentős állam az Anjou- és a Luxemburgi-dinasztia korában, megbecsült, tevékeny résztvevője az európai hatalmi, diplomáciai, udvari, vallási életnek.

A matematikában jártas Jáki Teodóz szerint a *Divina Commediában* is létezik arany metszés: A 100 énekben az arany metszési pont: 61,8. (Végtelen tizedesszám szerepel ebben az arányban.) Az *Inferno* énekeinek száma: 1 bevezető és 33 ének = 34. A *Purgatorio* 33 ének tartalmaz. Vergilius Dantét az arany metszési pontig kíséri: 27. ének. Beatrice ott veszi át a Danténak aposztrofált lírai hős vezetését: $34 + 27 = 61$. A *Paradiso* 33 énekből áll.

A *Commedia* mindhárom könyvének zárszava: stelle – csillagok. *Inferno* (*Pokol*): 1 + 33 ének, a 139. vers: „e quindi uscimmo a riveder le stelle.” – „És így jutottunk ki a csillagokhoz.” *Purgatorium* (*Tisztítótűz*): 33 ének, 145. vers: „puro e disposto a salire a le stelle” – „tiszt, s röpködni kész a csillagokhoz.” Mindig ragyogó arccal idézte a *Paradiso* fináléját (Mennyeország: 33 ének, 145. vers): „l' Amor che move il sole e l' altre stelle.” – „a Szeretet, mely mozgat napot és minden csillagot.”

Vergilius és Dante – az ELTE-n

2006. május 12-én, a magyar oktatásügy, a tanárképzés történetében, unikális emlékkállításra került sor. Borzsák István akadémikus, korábban a debreceni egyetem, majd pedig az ELTE Klasszika-filológia tanszékének vezetője avatta fel Buda István *Dante és Vergilius* című, kétalakos szobor-kompozícióját az ELTE Szerb utcai Rectori Hivatalának udvarán.

Dante poeta doctus, philosophus és theologus, az ars sacra, a szakralitás-átragyogás csodálatos megtestesítője: Homérosz és Vergilius legmértöbb folytatója. Vergilius a legtiszteltebb római költői mintakép és erkölcsi vezető, Dante kísérője és védelmezője.

IV. eclogájában megjósolta a Megváltó és az Aranykor eljövetelét. Dante, az olasz szellemóriás, az „édes új stílus”. („dolce stil nuovo”) kapcsán a *Pokol* I. énekében mesterének nevezi Vergiliust. Kimondja: a szép stílust, („bello stile”) neki köszönheti.

Közös szobruk fényes tanúságtétel a Római Birodalom romjain épült Európa mellett, mely felemelkedését, hatalmát, gazdagságát a görög tudománynak és művészetnek, a római jognak és szervezőképességnek, a kereszténységnek köszönheti.

A vallási eredetű római jogrendszerben legősbibb performa: a legis actio sacramento. A *Corpus Iuris Civilis* 529. április 7-étől még ezer esztendő múltán is használatos volt. Sok alapelve tovább él korunk sok jogrendszerében. Tanulmányozásából született az európai jogtudomány. A római jog (norma agendi) azon tételek rendszere, amelyek hatálya alatt Róma és számos nemzet élt. A ius civile a tulajdonképpeni római jog, a ius gentium pedig azoknak a nemzeteknek a joga, amelyek a birodalom nem római polgáraitra vonatkoztak.

A másfél méter magas posztamensen álló, teljes alakú bronz alkotáson a Dantét vezető Vergilius az égre mutat, és kimondja a szobor talapzatán latinul olvasható, a mindenkori oktatásügynek, tanárképzésnek szóló, mélységesen igaz gondolatot: LUX E PRATERITO LUCENS FUTURA ILLUMINAT TEMPORA (a múltból jön a jövőt megvilágító fény).

A gondolat magyar párja Széchenyi intelme: „Tisztelt a múltat, hogy érthesd a jelent, és munkálkodhass a jövőn!”

Szurcsik József: Lélekszoros, 1993

TURBÓK ATTILA

KAINOVOK, ABELOVICSON

Szomszédháborúk szomszédjaként

A dombokon túl férfiak, nyerse,
öldöklük egymást, miért, miért?
Testvérepek? Dühükbe dermedt
a veres égajú lankás vidék.

Ahol a dombok egymást érik,
gyúthatna édes, balkáni álom:
elomló asszony mereng az ágyon,

karjáról később áldón mesélnék:
ölelte őt és szeretett engem,
megtartott minket szerelemben,

miért gyilkoljuk hát egymást, miért?

Bölcsőjében ringatja lágyan,
ki tudja, melyikünk gyermekét.

✱

Atyafiak, háborgó „hoholok”,
álmodozó, kékszemű ruszok
a kijevei nagykapun
innen és túl.
Kainovok, Abelovicsok!
Harminc év után sem tanultok
délsláv testvéreitek
tompuló, gyilkos dühéből?
Akad-e gyöngéd nő a földön,
aki békét csókolna acsargó ajkatokra,
hogy vállvetve nevessetek mielőbb
saját ostobaságotokon,
villogó szemű,
egymásnak ugrasztott
testvér balekok?

FILEP-PINTÉR ESZTER

FÜZFAVESSZŐBŐL FONT ÖRÖKSÉG

Holnap hazahozzuk a fonott széket – vallottam meg halkán az ablaküvegen élém táruló rezgő nyárfalevélnék. Mosogatás közben gyakran néztem a hintázó ágakat, amit a szél hajtott kénye kedve szerint. A találkozás emléke nem engedett. Fűzfavesszői szorongatták elmémet. Félbehagytam a mosogatást, és ledobtam a gumikesztyűt a konyhapultra. „Ezt most meg kell beszélnünk.”

Akkoriban öten osztottunk szűkre szabott albérletünkön. Mindenkire hét négyzetméter jutott. A nappaliban egy díófa étkezőasztal állt, a sarokban franciaágy gubbasztott. A melegebb falnak egy könyvekkel és játékokkal megrakott, zsúfolt égerpolc támaszkodott. A világos ablak elé tanulószarkot rendeztünk be. Egyéb bútornak esélye sem volt betelepülni. Az egyetlen félszobában az emeletes ágy faltól falig ért. A skatulya méret ellenére szerettünk ott lakni. Jó volt egymás közelében. Szabad hely aligha volt, elfoglalt minden négyzetmétert a párolgó szeretet.

– Holnap elhozzuk a fonott széket Vácról! – úgy peregetek ki a szavak a torkomból, mint egy megjósolt prófécia, amely még nem következett be, de már bizonyosan megtörtént.

A társam puhítani kezdett. Elmondta, amit már úgy is tudtunk mindketten, hogy a fonott székeknek nincs hely ebben a lakásban. Csak akkor hozzuk el – amit átmenetileg kölcsönadtunk –, ha új házuk elkészül. Közben türelmetlenül mondogatta, hogy drágám, drágám. A szám összeszorult, a szívem ütemesebb dobogásba kezdett, mert csak és kizárólag vitatkozásaink közben szólított így.

– Akkor elhozom én! – fakadtam ki. – Elmegyek érte kocsival! – Férjem abbahagyta a gitározást. Felállt. Keze és a teste megmerevedett. Tudtam, hogy a vezetés említése kibillent a látszólagos tagadásból. Autópályára soha nem merészkedtem. Ha most megtenném, annak komoly oka van. Hangja emelkedni kezdett, értetlenség hordalékát hallottam ki belőle. – Mégis, hova tennénk? A plafonra?

Az erkélyre pillantottam, aztán a férfire, akivel az életemet és ágyamat osztottam meg. Kezemmel körbefogtam az arcát, szemhéjára pecsételtem békítő csókjaim. Nem volt menekvés. Éreztem, hogy a prófécia beteljesülni látszik. Haragja lassanként párolgott el. Lefejtette kezem az arcáról, és újra kézbe vette a gitárt. Számára teljességgel irracionálisnak tűnt elhozni a fonott széket. Régi, dohos, és néhol hibás. Ha beleülünk, merészen nyikorog.

– Miért olyan fontos ez neked? – kérdezte, mikor pengetni kezdte a húrokat.

– A puliszka miatt – válaszoltam. Ő pedig kérdőn nézett rám. Tudtam, hogy sikerült előcsalogatnom a kíváncsiságát. Elmosolyodtam.

– Azért eszed olyan nagy étvággyal a puliszkát, mert a nagyapád szerette! – túrtam bele a hajába. – Abban a fonott székben a nagyanyám ült annak idején. S ahol most van, ott nincs jó helyen. Ott nem szeretik.

Amióta meglátogattuk férjem unokatestvérét, s láttam nagyanya székét abban a lelketlen házban, nyugtalanság gyötört. Célszerű döntés volt, hogy néhány nagyobb bútorkat eladjuk, vagy szétszórjuk a rokonok között, amíg le nem zajlik az építkezés, és nem költözünk be a nagyobb házba. Emiatt került a fonott szék Mártonffyékhoz, a nemrég elkészült, hatalmas házukba. Ketten éltek ott. Olyan volt az a ház, mint egy elegáns, díszes hógömb, csak épp pelyhek nélkül. Volt ekrű színű vízforraló, hozzáillő kenyérpírtóval, volt sodrony fekete függönykarnis, ugyanolyan árnyalatú könyvtámasszal, el nem olvasott, de színben egymáshoz illő könyvek, háromszor lebontott és újraépített csillogó csaptelep, a lámpaburához passzoló tapéta. Valami mégis menthetetlenül hiányzott. Olyasmi, amit nem lehet lakberendezési boltban beszerezni. Tévedés volt elvinni hozzájuk. Nem szerették a fonott széket. Nem szerették egymást sem. Mire tavasszal beköltöztünk új otthonunkba, Mártonffyék kiköltöztek az övékből. Úgy osztozkodtak a díszes csaptelepen, mint a zsákmányra éhező hiénák. Akkor értettem meg, hogy az ember nem szeretheti azt, aminek nem ismeri a történetét.

Nagymama fonott székének koszos, évek alatt érlelt rozsdaszíne van. Hajlított vesszői közt ott bujkál a rekettyés derűje. A történetét és a hibáit már csak én ismerem. A karfája kézfejek cirógatásától kopott meg. A szegek néhol kifordultak a helyükről, a vastag, középen áthidaló fenékkaró alig támasztja az oldalbordákat. Mégis jobban bírok benne, mint bármelyik iparos műhelyben készült változatában. Alázat van beleszöve. Mielőtt beleülök, már hallom a fűzfa recsenését. Mozdulataimra ropogva felel, ha nyakszirtem moccan, az egymásba gabalyított szálak is tágulnak, szűkülnek, általam elfoglalt helyüket keresik. Akkor is tovább sutyorognak a vesszők, ha elhagyom a széket, és elindulok a szobába. Utánam dorombol, mint egy hűséges jószág. A recsegős-ropogós párbeszédet régóta üzzük fűzfavesszőből font örökségemmel. Akkor sem tudna puhább békességbe ringatni, ha hintaszék lenne.

Ez a dohos, füstös szag ringatta álomba a nagymamát is a vaníliaillatú vasárnapi délutánokon. Ölébe fektettem Rózsi babát, s kértem énekeljen neki bölcsődalokat. Ő először biztató, kályhameleg tekintettel szorította, majd beli bút dúdolgatott erőtlen, fulladozó hangján. Néhány perc múlva pergamenbőrű kezén és szemhéján is elernyedtek az izmok. Ajkai kinyíltak, tokája megereszkedett, Rózsi baba pedig ott ült mozdulatlanul az ölében. Szerettem ilyenkor Rózsikát, mert jó baba volt, nem rosszkodott úgy, mint mikor óvodásat játszottunk. Olyankor folyton fel akart kelni az ágyból, és mindig

vissza kellett bugyolálnom a takaróba. Mari mama ölében békésen pihent. Csak attól féltem kislányként: nehogy alvás közben haljon meg a nagymama. Mikor kilestem őket, és nem hallottam ütemes horkolását, akkor az orrlyukat néztem, kiszökik-e rajta a levegő. A szüleim azt mondták, Mari mama nagyon beteg és öreg, bármikor elköltözhét a másvilágra. Úgy képzeltem, hogy ilyen nyugodt, vasárnapi délután fog eljönni a költözés napja. Egyszer majd nem kel fel a szunyókálásból. Érte jönnek az égi pegazusok, az aranyszárnyú angyalok, akiket nem lehet látni, de suhogásukat érzem az arcomon. Attól féltem, hogy a Jó Isten Rózsi babát is magával viszi nagymama kezéből, és akkor nem marad utánuk más, csak a fűzfavesszőből font szék.

Majdnem így történt. Anyai különbséggel, hogy Mari mama nem a fotelben halt meg, hanem kórházban. Csövek lógtak ki hirtelen túl nagyra szabott bőréből, s nem-hogy beli bubát nem tudott énekelni, még a saját nevére sem emlékezett. Anyám ragaszkodott hozzá, hogy ne menjek be a kórházba, nem kell, hogy így lássam, én pedig ragaszkodtam hozzá, hogy ott legyek, mikor a másvilágra költözik. Gyermeeki öntudatom minden erejével küzdöttem, hogy bevigyen a kórházba. Virágokat szedtem titokban a mezőről, hogy feldíszítsem Mari mamát az útra. Anyám rúzsát is elcsentem a zsebembe, mert gondoltam, csak szép akar lenni ott a felhők felett. A száját nem értem el – mikor anya kiment egy kávéért –, így a kezére rajzoltam a rúzzsal egy tulipánt. Anya jól leszidott, amiért ilyen butaságokat csinálok. Pedig jó ötletnek tűnt, hogy nyomot hagyjak rajta, ha majd odafent találkozunk, felismerjem a sok öreg közül. A kórházban tényleg másfolyennek tűnt, mint odahaza. Rózsi babát is az ölébe tettem, mint ahogy a fonott székbe szoktam, de legurult róla. Miután meghalt, a játékbabát még sokáig bele-rakosgattam az üres fotelbe, de Rózsi baba nagymama nélkül már nem viselkedett példásan. Pár év múlva mindketten felkerültek a padlásra.

Úgy tizenhat lehettem, mikor eszembe jutott újra. Ragaszkodtam hozzá, hogy a fűzfa szék kerüljön a szobámba, az ágyam mellé. A gimnáziumi évek alatt könyvek tornyosultak rajta, s levetett ruhák. Nem hallottam meg a fűzfavesszők nyikorgását, mert folyton morajlott valami viharos dallam a lejátszóból. Velem volt a szerelem születésének első éjszakáján, s akkor is, mikor bizalmam hárttyáját átszakította a csalódás.

Magammal vittem a kriptasötét albérletbe, ahol éjszakánként visszaverődött az árnyékban született falakról a szomszédasszony örült sikolya. Az orosz katonák emlékét próbálta elűzni kettéhasadt tudatából. Mindig éjszaka. Velem vándorolt nagymama széke szuterénszobából világos lakrészbe, leánylakásból a legelső, igazi otthonba, ahol már többes számban emlegettek minket a barátok.

Recsegve válaszolt a néma éjszakában, mikor elsőszülött gyermekem szájából csordogált a fűzfavesszők hajlataiba a testmeleg tej. Körbeölelt, biztatott, mikor sokadjára virrasztottam rajta csecsemővel a karomban, mikor felvillant bennem a bizonyosság, hogy végleg elvesztettem a nyugodt éjszakák jogát. Rózsi baba helyett a lányom és a fiaim ültek bele füstös-ropogós ölébe. Műanyag traktorok szántottak rajta, gyurmada-rab ékelődött a fűzfavesszők közé, mesetündérek repültek el magasan felette, s ott mesélt a lányom az első csalódásról.

Nagymamám helyett az én számból hangzik most a beli buba.

Egy lassú léptű vasárnapon talán én is kapok a fűzfaszékbe egy Sári babát, hogy ráncokkal tűzdelt szemhéjam elégedetten álomba csukódjon. Örök álomba.

OLÁH TAMÁS

FORTISSIMO

Kik vagytok hát?
Ki súgja nektek a vezényszavakat?
Falánk éheteket ki hergeli?
Röhögő senkik, balkörmű gazok?
Anyák! Miért nem sikoltotok?
Ne hagyjatok aludni senkit!
Ne némán, hangosan imádkozzatok!
Menjete a városokba, az utcákra!
Ne hallgassatok az idegen birodalom
papnőire! Népszaroló ígéreteik
úgyse javulnak meg.
Arcotokról a haragot többé
ne töröljétek le!
Hármas halmaid között
álljatok azok mellé, akikkel
még szót válthatok!
Akik még ünneplőben várják
esküre a Magyarok Istenét!
Azok közé álljatok,
akik az elzúgó napokon,
hideg, zápor vert szelekben
is hinni tudnak győztes ügyükben.
Akik meztelen idegekkel,
fojtott dobogásban még akarnak.
S tudják: itt élned és halnod kell!
Amíg még nem késő!
Kart karba öltve vonuljatok!
Amíg még van kezetek, lábatok.
Hű rokon hozzád szólok.
Énekeljete!
Amíg még nem kell szégyenlened
bőröd színét, nemedet!
Amíg még van családod, Istened!
Amíg még van nemzeted!

BÁNKI ÉVA

SZÉGYEN*

1946 elején apámnak megfájdult a térdé. De 1946-ban mindenkinek fájt valamije. Nem találta a hozzátartozóit, gyászolta a vőlegényét, siratta a gyerekeit, építette az új világot, vagy morfondírozott, hova, merre meneküljön. Az a sok gyerek hogy örülne, ha legalább a lába fájhatna, mondta apámnak az édesanyja. A Kinizsi utca 5.-ből minden gyereket elvittek, a kereskedelmi középiskola második évfolyamán tizenegy fiú kezdte a szeptembert. Egy szerencsés gyerek hálát ad a Jóistennek, szorgalmasan tanul, nem nyavalyog, hanem előre köszön a tanárainak.

Apám nem is emlékezett, hogyan jutott el Budapestre. Akkoriban szokás volt a beteg gyereket feltenni a vonatra – még jártak hálókocsik Pest és Kanizsa között –, táviratban értesíteni a pesti rokont, hogy pontosan hány órákor szedje le a gyereket, és hova, melyik kórházba vigye. Apám olyan lázas volt, hogy nem is emlékezett, hogyan jutott el a Klinikákra, az első emléke, hogy fekszik egy hatalmas kórteremben, a megműtött térdéből sárgás lé szivárog, és rettenetesen éhes. De mindenki rettenetesen éhes volt. A nyöszörgő betegek, az ápolónők, az orvosok. Az éhség egy alattomos szög volt, döfködi a beleidet, nem hagy aludni. A kórházban minden este selyemlevest szolgáltak fel – húsízű lé, amit ezzel a szép névvel próbáltak megszerettetni. Reggelire kenyér, kávé, ebédre krumpli vagy sárgaborsó, estére selyemleves. És a szög. Ami egyre dühösebben döfködi a beleidet.

Aztán egyszer csak megállt apám ágya fejénél Sacika, a „pesti rokon”, a huszonkét éves unokatestvér. Tünetényes szépség: kalap, kesztyű, selyemharisnya, mintha csak a Meseautóból libbent volna elő. Jaj, Pistikém, mennyit kellett szenvedned!, mondta, és azonmód a karjába kapta apámat. Nem kellett megerőltetnie magát, apám ekkor harmincegy kiló volt.

Az Alkotás utcában, Saciék lakásában nem sok minden változott. Reggelire kenyér, kávé, ebédre krumpli vagy sárgaborsó, este selyemleves. Képzeld el, Pistikém, hogy

finom húst eszel, vigasztalta apámat Adélka néni, a nagynénje. Majd meglátod, erőre kapsz, kisfiam. Adél néniék berendezték apámnak a cselédszobát – igazán jó kis kuckó, pont arra való, hogy egy kisfiú összeszedje magát. És hát apámnak nem kellett unatkozni, az édesanyja Nagykanizsáról elküldte a számviteli és algebra könyvet – neked Pistikém, most már csak iparkodnod kell.

Apám iparkodott is volna, de a belébe fúródott szög, az örökös, kínzó éhség nem hagyta. Nemhogy a számvitel, a Püthagorasz-tétel se ment a fejébe. A cselédszoba ablakai a szomszéd ház hálósobáira, konyháira nyíltak, apám nézelődött, hátha lát valami finomat – valaki talán csirkepörköltöt főz. De a szomszéd házban is nyomorúságosan éltek. Krumpli, bab, sárgaborsó, lencse. Aztán megint krumpli, bab, sárgaborsó, lencse. Néha egy kis rántott leves.

Csak a szomszédos házban lakó Nagy Író élt felségesen. Apám a második emeletről belátott a hálósobájába. Szinte mindennap, selyempapírba csomagolt, hatalmas tálcákat hoztak. Nem szikkadt zsemleket, hanem minden lépésre megrezdülő krémeseket, indiánereket, bonbonokat, hivalkodva ragyogó dobos tortákat. A Nagy Író nem egyedül falta be ezeket a mesebeli édességeket, ami azt illeti, ő szinte alig nyúlt hozzájuk. Bari néni, a cseléd letette a tálcat a fésülködőasztal elé, és kettesével, hármásával engedte be hozzá a fiatal hölgyeket. A lányok rávetették magukat a ragacsos édességekre, a Nagy Író nevetett, töltött magának egy pohár bort, és vidáman vetkőztetni kezdte őket. Pár óra múlva Bari néni benyitott, összeszedte a tortamaradékokat, lehúzta a maszatos ágyneműt, és kikísérte a lányokat az ajtóhoz. Mindenki elégedettnek tűnt.

Apámat összezavarta ez a nagy boldogság. Ha már a pesti lányok egy szelet dobos tortától is ilyen boldogok, akkor mi lehet a baj az unokatestvérével, Sacikával? Mikor elmondott neki egy bugyuta viccet, Sacinak kiszaladt a vér az arcából, aztán megpördült, és telehányta a mosogatót. Az oroszok, magyarázta Adél néni. Szegény Sacika még mindig az oroszok betege, összeszedett valami fertőzést, képtelen magát kikúrálni. Apám eltöprengett: elképzelte, ahogy nőknek elfertőződik a hasa, a melle, a combja, végül az arcukon is szörnyű kelések támadnak.

Ennek ellenére apám egy percre sem tudta levenni a szemét a Nagy Író hálósobájáról. Azok a lányok mind nagyon elégedettnek tűntek, de ha a Nagy Író egy pillanatra kilépett a hálósobából, a mosoly leolvadt róluk. Gyorsan, kapkodva egy-két mignont belecsúsztattak a retiküljükbe, aztán bekkukantottak a szekrény mögé, a fiókokba. A Nagy Író egyáltalán nem tűnt vagyonosnak, de a lakás egy régi, zsidó lakás volt, itt talán még a fiókok mélyén is elrejtett dollárookra bukkanhatott az ember lánya. Már ha nagy szerencséje van.

Ezek a fruskák legalább mind szépek voltak. De a lompos Bari nénit, a régi bérlők bejárónőjét a legnagyobb jóakarattal sem lehetett csinosnak mondani. Sántított, kopaszodott, és már-már idióta alázattal mosolygott fel a Nagy Íróra. Mikor Weiszék bevonultak a gettóba, megkérték Barikát, hogy három kislányával hurcolkodjon át a lakásukba. Ahogy bejöttek az oroszok, Bari néni a három kislányt bezárta Weiszék nagy, ruhás szekrényébe, de mikor visszaindult az óvóhelyre egy ottfelgett törölközőért, elkapták. A majd negyvenéves Bari néni rosszabbul járt, mint a fiatal lányok, köztük Sacika. Valami „elszakadt” a csípőjében.

De a Nagy Író nem vetette meg őt sem. Sokszor széles jókedvében megcirógatta, rácsapott a fenekére, furcsa tájszólásában vicceket mesélt neki, megígérte, ha egyszer miniszter lesz, elviszi táncolni... Barika néni az ujjait tördelve, alulról felfelé pislogva, idétlenül mosolygott.

Tanulnod kéne, mondta Sacika, egy kis számvitelt, egy kis nyelvtant, nem éjjel-nappal ezt a hóhányót nézegetni. De azért szép lassan Saci mindenről beszámolt: mi történt Weiszékkel a gettóban, hogyan rejtegette Bari néni a lányait, és hogy szerzett a Nagy Író lakást a házban. Tudod, ő erdélyi, magyarázta Saci. Azért van szüksége az Alkotás utcai lakásra, hogy megmentse a magyar parasztokat... Apámnak a lakás és a parasztok közötti összefüggés nem volt teljesen világos, de Sacinak sem, úgyhogy ezt annyiban is hagyták. Néha öltönyös, kipödrött bajszú bácsik érkeztek a Nagy Íróhoz. Parasztpárti képviselők, magyarázta a nagynéném.

A híres szembeszomszéd egy cseppet sem volt ellenszenves apámnak. A reggelt harsány füttyöréssel kezdte, nyitott ablak mellett Karády-nótákat vagy népdalokat énekelt, és élt-halt az olasz operákért. Egyszer, kihajtott Petőfi-ingben, a második emeleti ablakból levezényelte a teljes Nabuccót. Nem ilyenek voltak Budán a tipikus szembeszomszédok – és ami azt illeti, Nagykanizsán, a Kinizsi utca 5.-ben sem.

Bár apám egy hónapon át csak lencsét, babot és krumplit evett, és csak a szemével kóstolgatta a csodás süteményeket, ennek ellenére lassan megerősödött. Hogy mitől? Az olasz operáktól talán. Egy hónap múlva a saját lábán ment az utolsó kötözésre.

Huszonegy évesen aztán apám megint megpróbálta bevenni Budapestet. Hiszen Nagykanizsa unalmas kisváros egy olasz filmszínészhez hasonló fiatalembernek, Pesten egészen mások a fények, a lányok, az esélyek... Apám visszaköltözött az Alkotás útra, Adélka néni cselédszobájába (Saci, az unokatestvér már férjhez ment), és első dolga volt, hogy a Nagy Író hálószoabaablakát megkeresse a szemével. De a titkokat sűrű függöny takarta. Adélka néni elmesélte, hogy a Nagy Író harmadik neje immár nem akarja megbotránkoztatni az Alkotás utat. Most ők is szolidan éldegélnek, mert a Nagy Írónak nincs munkája: nincs több hejehuja, Karády, Verdi, magyar nóta. Nem is baj.

De apám nem sokáig élvezte a pesti körutakat. Egy felfoghatatlan szerelmi csalódás (egy bizonyos gyönyörű, titokzatos Eszter) gyorsan visszakergette az édesanyjához, Nagykanizsára.

De Eszter, a femme fatale és a Nagy Író kapcsolatára csak apám halála után derült fény. Mégpedig ugyanabban a lakásba, ahol apám „megvilágosodott”, ahova Sacika néni, az unokatestvére öregén visszaköltözött. Vendégségben járok nála, udvariasan kéne viselkednem, de nem tudok ellenállni a mágikus kisablaknak. Apám, apám, apám. Rögtön a cselédszobába vágatok, és megnézem a szembeszomszédokat.

Nem vagy már öreg az ilyesmihez? – kérdezi kuncogva Sacika.

Minden ablakon redőny vagy takaros sötétítőfüggöny. Sehol semmi nem emlékeztet a régi, süteményes partikra.

Apád nagyon prűd volt, meséli Sacika néni. Kisfiúként végignézte a Nagy Író orgiáit, jól látta, mit kellett annak a szerencsétlen Barikának kiállni. Még sántán, vén fejjel is. Persze Barikának is sok volt a rovásán. Azt se tudta, ki a lányai édesapja. De Isten nem ver bottal! A legnagyobb lánya meghalt rákban, a legkisebb fogyatékos volt, no,

de a középső, az Eszter! Ő nemcsak csodálatosan szép volt, hanem ügyes, okos, talpraesett is. Mikor apád megszökött tőle, nagyon jól ment férjhez.

Lehuppanok a nyekkenős díványra, és megdörzsölöm a szemem. Én soha nem hittem, hogy a két történet között bármiféle kapcsolat van.

Sokáig apád se hitte, mesélte Saci néni. Csak a Tabánban sétálgatott Eszterrel, aki elregélte, nagyon szegények, édesanyja öreg, nővérei betegek, szegény édesapjuk elesett a Kárpátoknál. Egy kis pincelakásban laktak a Királyhágó tér mellett. De egyszer három napig szakadt az eső, apád meg nem bírta magával, ellátogatott a Királyhágó téri pincelakásba. Itt látta viszont Barika nénit.

Hónapokon át próbálom Saci néni történetét megemésztetni. Apám talán elszégyellte magát az érzéstől, hogy itt egy idős, szájalomra méltó asszony, és ő a kelleténél sokkal többet tud róla.

Saci néni szerint apámat megrendítették a szembeszomszédnál rendezett orgiák. Érzékeny, gyermeki lelke összetört. Csalódott a felnőttekben. Csalódott a szépirodalomban. Csalódott az atyaistenben. Csalódott a tekintélyekben, blablabla. Én ezt egy percre sem hittem. Ha apám alaposan ismerte volna a Nagy Író életrajzát, még inkább rokonszenvezett volna vele. Hiszen mind Ábelnek születünk – de annyira félünk, hogy előbb-utóbb mind Káinok leszünk. Imádjuk a szülőfalunkat, de mindent elkövetünk, hogy a paraszti nyomorúságból kikeveredjünk. Nagy magyarok vagyunk, de Amerikába megyünk. Megmentjük az asszonyt a vészkorszakban, de ahogy elmúlik a vész, elválunk tőle. Szeretjük 56-ot, de rögtön eláruljuk, ha fenyegetnek minket. Ábelek vagyunk mind. De.

Amúgy sem hiszem, hogy apám megvetett volna bárkit. Ő csak az éhségtől szenvedett 46-ban, a gyomrába, a belébe fúródott szegektől, nem az irigységtől. Ami azt illeti, az Alkotás úti édes életről mindig tréfálkozva mesélt. De valami mégiscsak nyomasztotta: talán a felismerés, hogy milyen könnyen beláthatunk mások életébe, miközben esélyünk sincs, hogy bárkit megismerjünk.

Apám még a detektívregény-írók közül is csak a külföldieket szerette. Akik filmekbe illő városokban, Párizsban, Londonban, Los Angelesben nyomoznak rejtélyes halálesetek után, de a magyar olvasónak esélyes sincs, hogy szembetalálkozzon a szereplőkkel a pesti körutakon vagy kanizsai főtéren. Az egy más világ. Ott nem kell szégyenkeznünk.

De ott a kérdés: hogyan lehet egy ennyire tartózkodó és szégyenlős emberről regényt írni?

* Részlet Bánki Éva *Apja lánya* című regényéből

A. TÚRI ZSUZSA

(UTÁNA A CSEND)

Az ajtók bezáródnak.
Tudomásul vesszük.
Sosem tudjuk meg,
mi van mögöttük, mi lett volna,
ha sikerül kinyitni őket.

Az ablakok is bezárulnak.
Elfogadjuk.
Látjuk rajtuk keresztül
az elérhetetlent.
Emelt fővel megyünk tovább,
a kivilágított folyosón.

Átlátjuk. Legalábbis azt hisszük.
Egyre kevesebb az ajtó, meg az ablak is.
Megértjük. Folyton csak
belenyugszunk valamibe,
miközben egyre távolabb kerül,
ami már majdnem a miénk lett.

Aztán már csak a pillák függönye.

Vérpiros bársony.
Összezárt képzetek.
Elképzelt világok illata.
Életlen gondolatok felszívódása.
Csigaházak keresztmetszete,
kagylók tompa zúgása.

Utána a csend.

NAGY ANTAL RÓBERT

TALÁLKOZÁS ISTENNEL

nagykabátban jön felém az Isten
csizmája ropog a fagyott havon
vagy kézen fog vagy megragad karon
ő még Budán van én pedig Pesten

a sínek közt megáll majd integet
kivár a vad vonatfüttytől nem fél
hideg van tél csapkod minket a szél
nincs menhely csak pár kopasz fás liget

imám ölembe hulló félelem
szemem se mát se örökkét nem lát
szűk testem mely termedben lel hazát
kiált félreállok vagy megteszem

nem térít óvatos nem jön közel
nincs kézfogás csak kín és kihívás
itt nincs jó döntés és itt nincs hibás
otthagytam hogy ez már bennem dőljön el

vére rám hulló piros alkonyat
teste tépett égdarab most kenyér
nem néz nem követel és nem is kér
félreugrok ha jön majd a vonat

CSONTOS MÁRTA

FENYŐ, SZIKLA, HAJÓ

Jellemző motívumok

Reményik Sándor költészetében

Tamási Áron fogalmazta meg azt a sokak által ismert igazságot, hogy valahol otthon kell éreznünk magunkat a világban, amelyben élünk. A kortárs Reményik Sándor, akinek költészete napjainkban egyre inkább ismertté válik, nemcsak otthon akarta magát érezni szülőföldjén, hanem, ahogy egy versében megfogalmazta: „Kenyér akart lenni mindenki asztalán, mindennapi kenyér”. Költői mesterségének izgalma és szépsége alighanem ebből ered. Hogyan tudott gazdálkodni az Istentől rábízott tehetséggel – mélyen istenhívó volt, minden időnkénti, a teremttel való perlekedése ellenére – tanúsítják azok a versek, melyeket jelen írás kíván bemutatni. Életét meghatározó kötelességtudata legyőzte vágyait, egy pillanatra sem menekült választott sorsa elől. Mindvégig megmaradt Erdély örökké hűséges fia, közérzet-dimenziójában megjelenített életépítődjai belefonódtak a magyarság sorsába.

Ahogy írásomból kiderül, nem véletlenül kedvelte a magas, büszke fákat, akik a hegytetőn állva az örökös szélben kell, hogy megállják helyüket, és bármi történik, nem tehetnek másként. Teljes lélek volt, abban az értelemben, ahogy Hamvas Béla boncolgatta az ember valódi világhelyzetének alakulását, nem ingatták meg a kedvezőtlen külső körülmények, a fizikailag gyenge, esendő test, mert a küldetés erejével el tudta magával hitetni, hogy „aki költő, az legyen király (és pap és próféta, és soha más)”.

Reményik Sándor teremtett énjét kívánja költészetével megerősíteni verseiben megfogalmazott szerepvállalásával, ahol lírai énje, valós énje elválaszthatatlan tartozéka volt van jelen, s ezt a megerősítést a költészetén végigvonuló motívumokkal valósítja meg.

A motívum – mint poétikai építőelem – szerepe az irodalmi szövegekben elsősorban arra irányul, hogy milyen viszonyokat, magatartásformákat kíván az alkotó közvetíteni. Reményik nyelvi fordulatait, szóhasználatát, eszmetörténeti háttérét egész költészetét

mélyen átítatja, istenkeresése meghatározza karakterisztikus vonásait. A külvilág és a belső világ személyiségjegyeinek trauma-tapasztalataiból származó nyelvi-pszichológiai képzettársítások hívják életre azokat a motívumokat, melyek végigvonulnak életművén; a fenyő, a szikla, a hajó, a lepke, a vonat és a templom.

Fenyő

A fenyő toposz bibliai utalásokhoz nyúlik vissza. A hagyomány szerint a kereszt fája három paradicsomi magból sarjadt. A három magot (cédrus, ciprus és fenyő) Ádám fia, Sét helyezte halott apja nyelve alá. A történetírás a lépten-nyomon felbukkanó fákkal Jézus királyságát, a feltámadást, a fenyő megjelenítésével pedig a halhatatlanságot szimbolizálta. Az irodalomtörténet folyamatában a növények, főként a fák különleges szerepet kaptak az alkotó valósághoz való viszonyának meghatározásában.

A fa, mint világtengely, a mitikus világképek leggyakoribb szimbólumaként jelenik meg, gyökereivel a földbe hatol, de égbenyúló koronájával az alvilág és a földi világ közötti összeköttetést kommunikálja. Petőfi fa akart lenni „melyen villám fut keresztül”, Ady az idő világába belenőtt, szoláris szférákba emelkedő fát az emberi élet gyorsaságával állítja kontrasztba.

Reményik a fák közül különösen a fenyőket szerette, néhány az udvarán is volt. Karácsony Benő *Reményik Sándor fenyői* című cikkében úgy vélte, a fenyők olyanok voltak, mint ő maga, lázongók, akik Istenhez és a nemzethez „orgonáznak”. Verseiben a fenyő az időtlenség megtestesítőjeként önérték hordozójává magasztosul, ami az „erdélyi lélek” gondolatának kifejezése, valami másság-tudat kiteljesedése, mely ha résznyire is, de utat nyit a távlatok felé.

A természet Reményik számára a szabadság játéktere, ahol Isten végtelen megvalósulását érzékelve jut el az önismerethez, megtapasztalva önnön korlátait. Az Áprily Lajosnak és Mannsberg Arvédnek ajánlott *Vadvizek zúgása* 30 verséből 23 esetben jelenik meg a fenyő motívum, nemegyszer halmozottan ugyanazon versen belül, fokozva annak szimbolikus szerepét. Az ismétlődő motívumok a magány és a kitartás jelképei, a fenyők helyhez kötöttségükkel az ottmaradás, a minden körülmények között való helytállás jelképévé magasodnak. A fenyőkhöz kötődően Isten közelsége, a természetet meghatározó és uraló lélek ereje ötvöződik a következő sorokban, ahol az égbe nyúló fenyő az Isten-közelség méltóságát, a teremtés misztériumát, transzcendenciáját jeleníti meg.

Fenn Isten jár a csúcsokon,
Amerre fényben elhalad:
Testőrei dárdás fenyők[...]

Fenn az Úr lépked hallgatag,
A Fenyők némán szalutálnak.

A vers úgy magasztalja a „magasságok istenét”, hogy az érintetlen természet a maga szépségeivel és erejével, mint egy nagy, szakrális tér jelenjen meg. Az ének „belül félve szól”, mert az emberi lelkiismeret kiterjed a teljes életre, nehéz leküzdeni a válságot, melyet az ember magára hagyott moralitásában érez.

A fenyők gyökerei különlegesen törnek át a sziklát, és találják meg a föld-eret, a hegyi magaslatokon nyíló virág a magasságperspektívát jelképezi, míg a fenyők föld alatti gyökerei a mélységek titkát rejtik.

Halványpiros hegyi virág
Öleli lábát a keresztnek.
Távolról a sötét fenyők
Titoktudó konok erők:
Feléje gyökeret eresztenek.
És ölelik a föld alatt.
Így rejtik el imádatuk

Nem csak az idézett *Havasi feszület* című versben nyílik lehetőség az érzékfölötti szféra létezés szintjén történő megjelenítésére, az *Idill a magasban* két fenyőóriása is a zuhanás és az emelkedés ellenpólusát erősíti meg. Reményik saját és nemzete sorsának megmozdulását a fenyő kiszakadó gyökérzetével szimbolizálja, az isteni segítség azonban itt is az igazságos teremtből vetett hittel zárul. „Vihar ment végig a hegyeken – / A gyökerei megmozdultak (...) A másik meghajlott bele, / De felfogta és megtartotta őt. / Egyikük a másikukra támaszkodva: / Most így állnak a teremtből előtt”.

A fenyő motívum a késői korszakában is megjelenik verseiben, bár gyakorisága csökken. Egy barátjának – Lám Bélának dedikált versében, a *Pacsirtában* a fenyők birodalma számára az elrejtőzés és a biztonság birodalma. A fenyőkkel szimbolizálható kitartás és elkötelezettség birtokában az ellentétek hatásnövelő, fekete-fehér kontrasztjában mégis kiléphet a biztonságos védelemből, s önmagát a fenyőkkel azonosítható szerepvállalással hegytetőn kimagasló zászlódísznek tekinti, a lélek tér és idő fölött győzni tudó örökkévalóságában. Ennek legszuggesztívebb megszólaltatója a *Lobogódísz* című vers:

Fekete fenyőlobogók közt
Lobog egy hófehér:
Én vagyok az, – fehér ruhámba
Belemarkolt a szél. (...)

Zászlótestvérek, bús fenyők,
Rivalljon most az ének:
Egy roppant kéz utánam nyúlt
És kitűzött közétek.

Szikla

A szikla költészetteremtő szerepe nem véletlen. A kő a legősibb eszköz, a stabilitás, a tartósság és a megbízhatóság szimbólumává vált: szakrális építmények, a mozdulatlan-ság, a maradandóság megjelenítője. A keresztény tipológiai szimbolizmus szerint az ószövetségi kövek Krisztus előképét jelentették. A kőkultusz szakrális szerepe nyilvánvaló, gondoljunk a vizet fakasztó Mózesre, vagy az *Újszövetségben* Péter megjelenésére a keresztény egyház megteremtésének jelképeként.

Az erdélyi táj szépsége minden esetben szubjektív kötődést jelent, elég, ha Reményik természetjáró élményeire gondolunk. A hagyományos kert, hegyek, virágok, fák motívumai mellett a szikla motívum is új tartalommal telítődik, ilyen módon az asszociatív jelentés válik hangsúlyossá.

Nyilvánvaló, hogy a fenyő mellett a szikla mint vándormotívum a toposz rendszerben kiemelt szerepet kap a Trianon után kialakult költői helyzet értelmezésére, a szerepvállalás megfogalmazására a megváltozott hatalmi viszonyok között. A sziklák Reményik verseiben rejtett erő hordozói, valamilyen módon szimbiózisban vannak a fenyőkkel, s ez a kettősség elég arra, hogy az isteni tökéletesség, az emberi gyarlóság és esendőség képze- te felépüljön az olvasóban. Erre utalunk *A szemérmes sziklák* című vers néhány sorával:

A sziklák itt oly szemérmesek,
Úgy rejtik a bennük lakó erőt,
A lappangó hatalmat.
Nem kiabálnak, nem fenyegetőznek,
Vad meztelenségük,
Feszülő izmaik nem mutogatják.
Nem üvöltik alá
A magasságból a vándor fejére:
Mindjárt reád szakadunk, nyomorult!

A szikla motívum többször is felbukkan az *Egy eszme indul* kötetben is, csak azért, hogy Reményik szerepvállalását erősítse, elfojtsa a bizonytalanságokat. A költészet filozófiai hangvételét természetesnek tartja, a poézisben teret kíván adni a társadalmi problémák megjelenésének. Úgy véli, szükség van irodalompolitikára, mely az „eszme- nyekre tekintő, öntudatos, szenvedéseiben megújuló magyarságé”.

A szikla, mint verskellék, főként a kiszolgáltatottság megerősítője, hiszen keserűen utal „hullámparány” voltára, sziklafalhoz csapódó képével gyengeségét panaszolja, ekkor azonban ellenpólusként megjelenik a szabad akaratból történő sorsvállalás erkölcsi imperatívusza: kiszolgáltatottságát szembeállítja azzal az önérték-tudattal, mely megin- gathatatlan-ságot és halhatatlan-ságot is biztosít számára, mégpedig a természeti kellék- tár egyik leghatásosabb elemével, a tengerrel, mely nem a „népek tengerének” sodró ereje, mégis örök. „Csak hab vagyok –, és mégis örök, ős / És mint az óceán, oly tehetet- len, / és mint az óceán, olyan erős.” (*Helgoland*)

Reményik a természeti kellékek segítségével kapaszkodik transzcendentális magasságokba, az isteni elrendelés törvényének elfogadása mindig ott van a háttérben, ahol a tenger és a parti sziklák együttélése útján jut el az abszolút máslet és az önmegismerés összefüggéseinek felismeréséhez. Az említett két motívum a versekben az alkalmazkodás, a próba-helyzet, a létre törekvés metaforái. A lírai én így válik képessé arra, hogy önmagán keresztül magáról a történelemlről beszéljen. Nemcsak az egyén, hanem az egész emberiség fájdalmát jeleníti meg.

Hajó

A hajó az életen való biztonságos átjutás jelképe, női principiumként a védelem megtestesítője, az angol nyelvben is nőneműként kezelik. Formája alapján jelképezheti az anyaméh biztonságát, valójában a bölcső is a hajó változata. A neten olvasható *Balassi szimbólum szótár*ból megtudhatjuk, hogy bronzkori sziklarajzok koporsóként is ábrázolták. Az élet eleje és vége is hajóhoz kötődik, a bölcső és a koporsó is hajó alakú. Jézus bölcsőjének neve navicula (bölcső). A görög mitológiában Kháron, a révész az elhunytak lelkét szállítja ladikján, de a hajó politikai államközösséget is szimbolizál Alkaios, *Az állam hajója* című munkájában. Jézus bárkából tanította a népet, Noé bárkáján megmennti a hívőket a bűnök özönétől. A hajó a templommal is összekapcsolódik, amennyiben főhajót és mellékhajókat alkotnak építészeti.

A magyar költészetben számtalan vers szervező ereje a hajó motívum. Petőfinél a hajó a nemesség, a víz a néptömegek szimbóluma. Ady a szabadság, az új megismerése utáni vágyát fogalmazza meg az *Új vizeken járokban*. József Attila *Az örült hajótöröttben* ugyanerre épít.

Reményik verseiben is újra meg újra megjelenik a hajó motívum. Az *Egyensúly* című versben a hajó antropomorfizálva a költő sorsát jeleníti meg, a tenger pedig életvitelének, feladatvállalásának minden veszélyét foglalja szavakba. Nem tud nyugodt vizekre evezni, a víz legyőzése számára nagyon nehéz, ami nemcsak költősorsának küzdés-története, fizikai állapotán való felülkerekedésének képtelenségét is sugallja:

Ó jaj, ezek a szörnyű kilengések!
Hogy roppan, csikordul minden ereszték!...
Hullámhegy-hullámvölgy. A hajó vesztét
Érzi –, s be távol öböl és egyensúly...

Az egyensúlyi állapot elérése mégsem igazán cél Reményik számára, meggyőződése szerint, ahogy hasonló című versében kijelenti, „Az egyensúly tán a költő halála”.

A víz és a hajó együttesében a felszínen maradás fontosságát vizualizálja. Ennek üzenete szerint az a boldogság titka, ha kellő távolságból szemléljük a szépséget, így rejtve maradnak azok a dolgok, amik beszenyyezik az esztétikai szépséget és az etikai jót. Hajósként adja életre szóló tanácsát, melyben a távolsághoz tartozó esztétikai tapasztalatban a képzelő tudat aktusa is egyben, így a befogadó a jelenségeket imaginárius objektumként alkotja meg.

Ha akarsz lenni kicsit boldogabb:
Tarts kicsit távolabb a dolgokat
Magadtól – s nem fognak gyötörni.
Nem fogsz a percek rejtett zátonyán
Boldogtalan hajó Te, összetörni.

Az 1930-ban írt *Törött hajók* soraiban az adott helyzetben létrejött kisebbségrendűség-tudatot erősíti, ahol a hajó ugyancsak antropomorfizált formában jelenik meg. A zátonyra futás a kilátástalanság, a megoldás-képtelenség erősítője. És itt a hajó kísérője, olykor veszedelembé sodrója, a szél is megjelenik, az életenergia, a változékonyság férfias principumának jelképeként. A szél értelmezhető a föld kozmikus lélegzésekként is, az átalakulás ősforrásaként is. A hajós népek a szelet istenségnek tartották, s várták a jó szelet, ami a vers beszélőjének képzeletében elérhetetlen, csak álom marad az élet, heverés a zátonyon, ahova olykor odasüt a nap. „Úzött a szél, a hab az átok, / A félelem, s a fájdalom. / Testvér-hajók: törött hajók, / Most itt fekszünk a zátonyon...”.

A Hajó motívum több Reményik versben sokszor valami gonosz erőt is hivatott megjeleníteni. Az élet viharaival való küzdelem, a viszontagságokon való túljutás Reményik hajójában csak akkor lehetséges, ha sikerül a túlsó partra átjutnia abban a transzcendentális-szakrális szférába, ahol Isten várja az utazót. Ennek lehetünk tanúi a *Hetek* című versben is, amely a Trianont követő repatriálás-élményt dolgozza fel. A csillaghajó képének felidézése azt jelenti, hogy vízen nem juthat el az áhított messzeségbe, a hajó égi járműként való megjelenése szükséges az Isten-közelséget igénylő életérzés megerősítésére. Reményik hajója csak akkor tud védelmi funkciót ellátni, ha nem a vízen jár, hanem égi magasságokban.

A hajó motívummal az emberi sors megváltoztathatatlanságát sugallja Reményik akkor is, amikor *Az árnyék kapitányban*, küldetése tudatában feladatvállalásának nehézségeit fogalmazza meg. Hiába áll a kötelesség hídján, a hullámok sodorják a hajót. A végső kicsengésben itt is a víz az úr, a gonosz erő, a hajó pedig nem tud bajelhárító lenni, vállalnia kell az elkerülhetetlen sorsot. „Lovaggá ütött a sors kő-keze, / Rangot adott – de nem adott erőt. / Erő nélkül, haj, mit kezdek veled?”

Mégis, valahol mindig ott van a végső győzelem ígérete is, hiszen a lírai én megtanulta: „soká bír fennmaradni / a hajótörött is egy deszkaszálon”.

SZENTE B. LEVENTE

NINCSEN KÖNYV

(Szilágyi Domokosnak, odaát)

máig nem értek meg egyes embereket
pedig olyanok mint én büszke önálló szigetek

március volt – szakadt még az eső
esküdni mernék ma is hogy az esőcseppek lekopogták az ábécét

ezüstszálakat fürdetett az ég hajában a hold
akár egy szép zongorafutam estéenként olyan volt

búcsúzni jött – mondta a nemes ember és filantróp
aznap este így szólított: rózsacsepp/hárfa/lombszirom

azért kellene az ünnepek hogy a lelkiismeret
helyre tegyen bennünk valamit

minden kis nesz
akárhogy figyelsz utóvégül másmilyen lesz

így működik az emlékezet –
s csak beszélt és beszélt és nevetett

nincsen könyv amely egyik a másikat ne utánozná
kigondolhatsz bármit előtted százezrekben felmerült már ugyanaz

megismétlődik minden – a hangok meg a színek is
nem őrzi titkát többé kristály

legyártották ismét Szókratész méregpoharát.

KÁLLAY KOTÁSZ ZOLTÁN

NOKEDLI

– Nem jó a liszt! – kiált fel nagy a konyhában,
fűjtatva, prüszkölve.
– Elrontották, ezt is elrontották... Nézd, hogy szakad!
Nem tudom, hogyan lehetne az eddigi nézésemnél jobban nézni,
az orrom előtt történt: a réteslap
hártyavékonyra vált, majd elhasadt.
– A maszeknál kellet volna venni – lihegi,
egybegyúrja a lapot, megpaskolja, nyújtani kezdi.
Remeg a keze. Addig se jut, mint az előbb,
vastag a tészta, de máris szakad,
görbül a repedés, vigyorgó száj, nyílik hatalmasra,
nagyanyám sikít, még nagyobb fűj, még pirosabban:
– Rossz a tojás is! – süvölti, majd halkabban – Ez szándékos...
Kapkodva feltör egy újat, a tésztához csapja, egybegyúrja.
„Ha rossz, miért kell bele még egy?“, cikázik át rajtam,
de nem töprenghetek,
reng a gyúródeszka,
nagy püföli a tésztát, deszkát, asztalt, házat, utcát, XII. kerületet,
XX. századot, férjeket, férjtelenségeket,
táncolnak a lábosok, porzik a rétesliszt, felhői ködbe merítik
a világmindenséget.
Aztán ülepszik
a por,
a kor,
nagy a hokedlin ül, és mintha mosolyogna.
– Nokedli lesz – suttogja.

JOBBÁGY ÉVA

CSONKA LÁSZLÓ

ÉS A MÁTRAHÁZAI MESEHÁZ

A mátraházai Tormay-villa – a Meseház – történetét megbízható adatokra támaszkodva – részben Horváth Béla írta meg, *Kékestető és első fejlesztője, Csonka László* címmel. A könyv 2002-ben jelent meg, benne a Meseház korabeli fotójával, melyet Csonka Tamás, Csonka László fia bocsátott a szerző rendelkezésére, egyéb információkkal együtt. Csonka László, a híres Csonka-mérnökdinasztia egyik jelentős tagja, az első Magas- és Mélyépítő Rt. tulajdonosa és vezetője, 1927–28-ban építette magának a villát, ugyanis ő volt a kivitelezője az innen nem messze épülő Mátraházai Állami Gyógyintézetnek, s minél többször akart a helyszínen lenni, hogy legjobb tudása szerint irányítsa az építkezést. Villáját a hajdani sportszállótól – a később pagodaként is becézett épülettől – északnyugatra, attól 80 méterre építette föl. Talán már ekkor vagy előbb is, egyéb, nagyszabású tervei is voltak a Mátrában. Minderről a 2012-ben, a Tormay Cécile Kör által szervezett *Tormay – Napkelet* konferencia egyik előadója, Nagy Gyula számolt be, melyről filmfelvétel készült.

Tulajdoni lap csak 1940-től létezett a lakatlan, kültelki házra, pontos adatokat a tulajdonviszonyokra vonatkozóan, így telekkönyvileg nem sikerült találni, csak azt tudni, hogy Mátraháza Gyöngyös külső részeihez tartozott. A Mátra (akkor egyetlen) háza kifejezés feltehetően a turistaházként ismert gyógyszállót jelölte, mely mögött épült föl a Csonka-villa. Több mint valószínű, hogy Csonka László pár évvel később egyenest Tormay Cécile-nek adta el a villát, hiszen az író már 1932-től hosszabb időt töltött el Mátraházán.

Azt más források támasztják alá, hogy a mátrai levegőre és a pihenésre – mely valóban sohasem valósult meg – orvosai utasították. Feltehető az is, hogy az író egyáltalán esetleg nem tudta volna megvásárolni a villát, mert – noha éjt nappallá téve dolgozott – mégpedig több területen, ám mindezt „nemzeti munka” keretében tette, és például a *Napkelet* folyóirat szerkesztői honoráriumáról is lemondott –, feltehetően nem volt

tehetős. (Erre utal az is, hogy kedvenc hűvösvölgyi nyaralójától már korábban meg kellett válnia.) A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége (MANSz) örökös elnökeként Tormay Cécilnek reggeltől estig napi kapcsolatban kellett állnia helyetteseivel, kiterjedt levelezését és páratlan irodalmi szervezőmunkáját sem hagyta abba, tehát feltétlen szükség volt valakire, aki a Budapesttől csaknem 3 órai utazásra lévő vadonban az idősödő és súlyos beteg Tormay Cécile segítségére lehet.

Az író nő nem „csak” az egymillió tagos MANSz-nak volt pihenést nem ismerő elnöke, hanem a *Napkelet* folyóirat főszerkesztőjeként is aktív maradt, ezért legalább egy tehetséges munkatárnak akadnia kellett, aki besegít a több embert is próbára tevő feladattengerben. A szintén jótollú özvegy gróf Ambrózy-Migazzi Lajosné vállalta, hogy segíti Tormay Cécile-t a legnehezebb éveiben, ő vette meg fele részben a villát is. A grófné a *Magyar Asszony* című lap főszerkesztője és Tormay Cécile műveinek sajtó alá rendezője is volt.

Nem szabad elfelejteni, hogy – bár Tormay Cécile megtartotta budapesti, a józsefvárosi Kőfaragó utcai lakását, melyben 1906-tól élt és alkotott – mégis, életének utolsó öt évében, az év jelentős részében lakott Mátraházán, a Meseházban. S nem szabad elfelejteni, hogy ebben az öt évben jutott el világhírre csúcsára. 1935-ben a ENSZ elődjének, a Népszövetségének legrangosabb bizottságába választották be, egyenest a Madame Curie halálával megüresedett posztra. Így Tormay Cécile Európa legtekintélyesebb tudós asszonyának székébe, a kor nem kevésbé jelentős, és legtekintélyesebb író nőjeként foglalhatott helyet. S hogy nem „csupán” tekintélyes volt, hanem óriási írói tehetség, azt semmi nem bizonyítja jobban, minthogy 1936-ban már irodalmi Nobel-díjra jelölték.

Novellái, regényei, és a jelölés alapjául szolgáló *A régi ház* című regénye évtizedek óta az európai olvasók kedvence volt, ahányszor kiadták bármely nyelven, azonnal szétkapkodták. *Bujdosó könyve* pedig az USA-ban is a legsikeresebb könyvkiadásnak bizonyult, túl azon, hogy nemcsak hazánkban, hanem Amerikában is politikai döntéseket formáló erővé vált. *A Bujdosó könyv* az egyik legnagyobb hatású könyv, amit magyar ember írt – magyar embereknek. De érdekes, hogy külföldön is jól értették.

Visszatérve Csonka Lászlóra: miután irányítása alatt a szanatórium elkészült 1931-ben, saját beruházásában látott hozzá a kékestetői gyógyszálló építéséhez, ugyanis fölfelezte az addig a Csonka-Magyarországon alig ismert hegyvidéki gyógyturizmus páratlan lehetőségeit. Szerencsénkre, ez a fölismerés ugyanilyen kiváló tudással és lelkiismeretességgel párosult. A korábban épített villára azonban csak addig volt szüksége, amíg gyógyszállója el nem készült, mivel abban a saját családjának is alkalmas lakosztályokat alakított ki. Csonka László, a karburátor feltalálójának, Csonka Jánosnak unokaöccse ekkor adhatta el villáját.

Bizonyára örült, hogy méltó, sőt, világhírű, és országszerte páratlan szeretettel körülrajongott, művészlakója lesz a villának. Tormay Cécile ekkorra már a Corvin-koszorú tulajdonosa volt, és élete álmán, *Az ősi küldött* című regénytrilógiáján dolgozott, amelyben Trianon tanulságait a tatárjárás analóg történetébe ágyazva kereste. A hatalmas mű, melyre vagy öt éven át gyűjtötte az anyagot, és amit éppen a '30-as évek elején kezdett el írni, nagyobb részben készen volt. Két könyve sikere után a harmadikon dolgozott, és annak is utolsó fejezetein. Azonban nem fejezhette be, tollal a kezében érte a halál Mátraházán, a Meseházban, 1937. április 2-án.

Így történt, hogy az ország egyik legismertebb és legjobban szeretett művésze Mátraházán adta át lelkét Teremtőjének. A legbátrabb asszony, akit 1919-ben halálra ítélték, s akin ezt az elmaradt kivégzést egy koncepciós polgári perrel hajtották végre. A pert megnyerte, de a szíve nem volt olyan erős, mint a lelke. Kivégzése azonban máig tart: hiszen az igazság kimondását nem tudják megbocsátani neki.

Tormay Cécile igazi mesterének Arany Jánost tartotta, de a világirodalom gyöngyszemeit is csaknem mindig eredetiben, de legalább öt nyelven olvasta. Művészete utánnozhatatlan. Munkamódszere nehezebb volt a gyöngyhalászokénál: ő maga szülte meg az igazgyöngyöket okosságával és igaz szívével.

A szimbolika nagymestere lett, és ez a szimbolika megismételhetetlen. Mert írásaiban a tartalom és a forma egységén túl ott a hitelesség. A bátorság erős sziklájára építő Tormay Cécile-t 1937-ben ismét jelölték irodalmi Nobel-díjra, s talán éppen halála akadályozta meg abban, hogy elnyerje, hiszen a legjobb öt jelölt közé már bekerült. Tormay Cécile úgy halt meg Mátraházán, a Meseházban, ahogyan élt.

A csonka ország legmagasabb csúcsai közelében írt mindhalálig, küzdve utolsó csepp véréig, hogy visszavegyük Nagy-Magyarország magas hegyeit és főként igazságunkat. Együttal az európai (kultúr)politika legkiemelkedőbb székében ült, ahová író asszony addig sohasem – de ott is életre-halálra küzdött az európai politikusok ostobaságainak hálójában, s bogozta az összekuszált szálakat. De ami a művész számára a legfontosabb: méltán följutva trónol az irodalom Parnasszusán, ahonnan méltatlan kezek próbálták és próbálják minduntalan lerángatni.

HANÁCSEK ERZSÉBET

FÉNY LEGYEN ÉLETÜNK

Arcom Hold.
Sápadt sorsom
gyolcsba csomagolom.
Neked, értünk...
Egymás tiszta hitéért
nevelj föl öleddel.
Kezed melegével
felhők fölött ragyogtass.
Ezer arcú virággal etess,
hogy a csillagok
fel nőjenek hozzám.

BAKA GYÖRGYI

ŐSZI LOMBHULLÁSBAN

Angyal kaparász
az ajtórésben.

Ajkamon felsebzett
igékkel – hallgatok.

Lecsupaszodva kuporgok
az őszi lombhullásban.

Mi feszít belül?
Talán a régen várt

visszahajlás a
rejtőző nemlétbe?

Szívverésnyi csönd ölel,
lágymozdulata elragad.

Belső utamon
botorkálva vágyam

pillangóként verdes
a kövesedő vérerekben.

Szomjazón tárulkozó
sejtjeim áradó fényedre

várnak a szélbe
porladó alkonyatban.

SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ

LA DONNA È MOBILE

Borús őszi reggel. A felhők, mint mocskos törülörongyok csüngnek alá az alacsony égboltról. A nyálkás úttesten ráérősen kigyózik a kocsisor K. felé. Csupán egy-egy váratlanul felbukkanó lovas szekér, autóstoppos vagy iskolába igyekvő gyerekcsapat zavarja meg az egykedvű vánszorgást. A fémszínű Dacia Logan volánja mögött ülő Domokos Ákos – negyvenes éveit taposó magánvállalkozó – körülményeskedő mozdulatokkal gyűjt rá az immár sokadik cigarettára. „Hadd lássam, uram, mire megyünk ketten”, dörmögi halkán, s a mohón leszívott füstöt teljes tüdőből fújja a szélvédőre, aminek következtében csípős ködbe borul a szeme előtti táj. Közben a feleségével folytatott, jócskán az éjszakába nyúló, előző esti vitát próbálja felidézni. *

Az utóbbi időben mindennapossá váltak a családi perpatvarok: a hangos veszekedések ugyan még nem torkoltak tettelegességbe, de már igen közel jártak hozzá. Forrt az indulat mindkettőjükben, csak idő kérdése volt, hogy sisteregve kitörjön, mint kuktafazékból a gőz. Azon az estén újra elszabadult a pokol, az asszony ismét felhánytorgatta régi sérelmeit, különösen Ákos nőügyei felett volt képtelen napirendre térni. Ha valamiért elégedetlen volt – márpedig arra volt oka bőven –, azonnal sértett vadként támadt Ákosra. Férje szemére hányta, hogy felelőtlen kalandjai által nemcsak neki, a minden áldozatot meghozó feleségnek, de a gyerekeknek is árt. Ő pedig nem győzi palástolni a bajokat, úgy tenni, mintha minden a legnagyobb rendben lenne, pedig dehogy van. – A gyerekek sem hülyék, rájöttek azok maguktól is, hogy valami nagyon nincs rendben közöttünk, még ha titkolni is próbáljuk. Azaz csak én próbálom, mert téged semmi sem érdekel kevésbé mint a családot – vágta sokadszorra férje fejéhez az asszony.

Ekkor szakadt el Ákosnál a cérna. Mindent elviselt, csak azt nem, ha a gyerekekre hivatkozott, őket használta fegyverként ellene. – Mi ez, ha nem az érzelmi zsarolás mintapéldája? – méltatlankodtt Ákos. Felforrt benne az indulat, sem higgadtan gondolkodni, sem érvelni nem tudott már, s amikor a hasonlóképpen izgatott, kiborult asszony

az arca felé kapott, ő védekezésül tarkón csapta, amitől az arccal előreesve elterült a fényesre törölt padlón. Esés közben fejét beverte a fűtőtestbe. A törvényszéki orvos három héten túl gyógyuló koponyacsonttörést állapított meg. A válópert azonnal elindították. A későbbiekben is restellkedve gondolt vissza az esetre. Magát is meglepte, sőt megdöbbenetette a történet. – Bevallom, nem hittem volna, hogy ennyire képtelen vagyok uralkodni az indulataimon – mesélte barátjának. – Azt aztán végképp nem, hogy ilyen könnyen eljár a kezem – tette hozzá meglepő tárgyilagossággal. Pedig akár hozzá is szokhatott volna mindehhez, hisz évek óta megromlott házasságuk meglepő gyakorisággal kínálta a kellemetlen, civilizált emberekhez méltatlan konfliktusos helyzeteket. – A közöttünk lévő, már távolról, mások által is könnyen érzékelhető feszültség, ahe-lyett, hogy lanyhult volna, inkább csak fokozódott – foglalta össze Ákos.

Akkoriban hagyott fel a hivatalnoksággal, s próbálta ki – mint sokan mások, akikbe némi merészség, vagy pusztán kalandvágy szorult –, milyen a magánvállalkozói életforma. Tudat alatt valahol ama elhatározás munkált benne, hogy végre valahára megmutassa a világnak, s természetesen az asszonyának: nem örök vesztesnek született. Hogy őszinte bizonyítási vágy volt, vagy csupán kényszerpálya, amire rossz lelkiismerete tolt, nos, azt nem tudta eldönteni. Sok komoly vagyoni alapja – az a bizonyos „első millió”, amelynek eredetét utólag szégyellik tulajdonosai – rakódott le akkoriban. A rendszerváltás első, zavaros éveiben, törvényileg nem kellőképpen szabályozott körülmények között, teremtdött meg a mai szégyentelenül nagy magánvagyonok jelentős része. Akkoriban igencsak könnyű volt a zavarosban halászni, különösen, ha megvoltak hozzá az elengedhetetlenül szükséges, bennfentes információk, amelyeket az olajozottan működő kapcsolatrendszerek szállítottak. Kellet még hozzá persze némi, ki tudja honnan származó kezdő tőke is. De ha éppen nem volt, az sem volt nagy baj. – Aki akart, az a szarból is pénzt csinált. Mondom: ha megvoltak a megfelelő kapcsolatai – jellemezte az akkori állapotokat Ákos. Kezdetben csak távolról figyelte, s raktározta emlékezte titkos rekeszeibe az újabb és újabb vállalkozói sikertörténeteket, a vadkapitalizmusra jellemző hátborzongató üzleti kalandokat, amelyek egyesek szégyentelen meggazdagodásához vezettek, de sokáig nem találkozott olyan példával, amit a maga számára követhetőnek tartott volna. A meggazdagodás vágya nem gyötörte, a viszonylagos anyagi biztonság volt a maximum, amit az élettől elvárt. – Igaz, ez soha nem jött össze nekem – ismerte be egy későbbi beszélgetésben. Első németországi útja alkalmával vetődött fel a használsruhával való kereskedés ötlete. Már akkor világos volt, hogy az áruutánpótlás nem jelenthet komolyabb gondot. A forgalmazóra pusztán a folyamatos szállítás megszervezése hárult. Az akkori viszonyok között – saját gépkocsiparkja senkinek sem volt, zömében lehurbolt teherautók, ócskavasnak számító kimustrált furgonok bonyolították az áruszállítást – ez bizonyult a legnehezebb feladatnak. A gyorsan, viszonylag könnyen szerzett pénz csábítása nagy volt az új kor hajnalán, a román náci-onálkommunista diktatúra szorításából szabadult kisemberek gondolkodás nélkül vetették bele magukat a piacgazdaság útvesztőibe: sokan el is tévedtek benne, csak keveseknek – főleg a gyorsan, az első között lépőknek – sikerült viszonylag bántatlanul

kikecmeregniük belőle. Ákos nem tartozott a legsikeresebbek közé, valahogy hiányzott belőle a gyors meggazdagodáshoz elengedhetetlen kockázatvállalás, vakmerőség. Ő inkább az aprólékos, kitartó munkában hitt, a feltétlen nyereségvágy valahogy nem jellemezte. – Csak később vált világossá, hogy a vadkapitalizmus számomra nem pálya, én valahogy a konszolidáltabb, kiszámíthatóbb viszonyok között találhattam volna fel magam – vonta meg vállalkozóként szerzett tapasztalatainak summáját. Néhány évig tolt minden erejével a használsruha-kereskedést – a rongyoldát, ahogyan nevezte –, egy ideig még – felesége ösztökélésének engedve – terjeszkedett is, de aztán lanyhulni kezdett benne a szenvedély, a kedv, míg végleg ki nem halt. Néhány hónap alatt leépítette vállalkozását, s újra a közigazgatásban helyezkedett el.

*

Az asszonyt tizenöt esztendővel ezelőtt, élete akkoriban meglehetősen gyakori mélypontjainak egyikén fogadta hites társának, anélkül, hogy valaha is szerelmes lett volna belé. Később emiatt lelkiismeretfurdalást is érzett nemegyszer, de a gyerekek – egy fiú, egy lány – világra jötte, majd növekedése okozta boldogság háttérbe szorította, elnyomta benne a moralizáló hajlamot, hogy aztán később, a Zs.-vel való megismerkedéssel, kapcsolatuk elmélyülésével párhuzamosan, hirtelen egyre erősödő, maró büntudatként jelentkezzen újra. Bár tudta – eddigi tapasztalatai is ezt bizonyították –, hogy előbb-utóbb kitudódik a titok, nagyon remélte, hogy nem aznap, lehetőleg még másnap sem, hanem majd később, valamikor... Nap mint nap rettegéssel töltötte el a gondolat, hogy netán magyarázkodnia, esetleg még választania is kell az adódó alternatívákból. Eme változattól tartott a leginkább, hisz az utóbbi években igencsak óvakodott attól, hogy kiélezett, határozott állásfoglalást követelő helyzetekbe keveredjen. Kényelmesebb és kockázatmentesebb volt a már kialakult mindenkorihoz alkalmazkodnia. Sodródott erre-arra, mint vízbe hullott falevél. Így vetődött az árral arra a csendesebb partszakaszra, ahol fennakadt egy Zs. nevezetű ágon. Ettől a pillanattól kezdve mintha megváltozott volna, ha nem is az élete, de az arról vallott nézetei mindenképp. Felismerte: az élet nem annyiból áll, hogy tehetetlenül, sorsunkba beletörődve követünk egy számunkra kijelölt pályát, hanem szükség esetén, bizonyos pályamódosításra, korrekcióra is kötelesek vagyunk. S mindezt Zs.-nek köszönhetően, aki független, vállalkozó szellemű, jól tájékozódó, eléggé művelt, a művészetek iránt nem kevés fogékonyságot tanúsító érett nő volt. Másfél hónapos ismeretség után – melyre a hétvégenként K.-n tartott szakmai felkészítő adott alkalmat – döntött úgy, hogy végleg feladja az időközben az asszony nevére iratott, az utóbbi időben stagnáló, de inkább halódó vállalkozását, s a nyugalmasabb, igaz, nem túl jól fizetett, de kárpótlásként némi társadalmi presztízst biztosító hivatali helyezi előtérbe.

*

Hirtelen, ha nem is egészen új, de számára ismeretlen világ tárult fel előtte. Teljes erőbedobással vetette magát új életébe, de ahogy kezdte kiismerni magát a másfajta viszonyok közt, úgy hagyott alább lendülete, s bújtt elő, mint friss máz alól, némi kaparás után, az eredeti, kényelemszerető, megalkuvásra hajlamos, régi énje. Lelke mélyén már

várta, óhajtotta a számonkérés, a leszámolás napját. Mely nem annyira váratlanul, mint inkább felkészületlenül érte. Éppen K.-ról érkezett haza, a szokásos kiszállásról, mikor inkább ösztönösen megérezte, mint felismerte a közelgő vihart. Amikor a feleségében, ki tudja mióta halmozódó feszültség – elemi erejű lelki villámlások, sistergések után – szemrehányás- és fenyegetés-özönbe csapott át, csak akkor döbbsen rá, mit is veszíthetne: szelíd, lényegében mégiscsak türelmes asszonyt, gyerekeket, akikhez mindennél jobban ragaszkodik – végeredményben unalmasságában, egyhangúságában is kellemes, meghitt családi otthon. Őszinte megbánást érzett, nyomorult, hálátlan senkiházinak tartotta magát. Azonban mielőtt megbánásának hangot adhatott volna, bekövetkezett a „baleset”. S annak egyenes következményeként: a válókereset. Hosszú és gyötrelmes napok következtek, amíg sikerült az asszony iránti érzéseit tisztázni. Egy-két hétnyi rágódás, önmérsztés után végre sor került a tisztázó beszélgetésre, amelynek már a kezdetén tudta: ha egyetlen esélyt is felkínál a felesége, azt kész megragadni. Órákig beszélgettek, tisztázni próbáltak mindent, ami korábban konfliktus forrása lehetett közöttük. Az asszony teljesen kifulladásra, sorsának ölbe ejtett kezekkel megadva magát, végül mégis nyitva hagyta előtte a kiskaput, azaz a választás lehetőségét. Ákos pedig azonnal lecsapott rá: örömmel, érzéseit töredelmesen, de a hatás kedvéért eléggé teatralisan megvallva, mindent megígért neki. Végül szívében mély nyugalommal és az asszony iránt érzett végtelen hálával bújt ágyba, azzal a megingathatatlan elhatározással, hogy minden másképpen lesz ezután.

*

Az F-i tetőtől, ahol ízlésesen csomagolt szegfűcsokrot vásárolt az aranyfogú árústól, már csupán lépésben halad a jócskán felduzzadt kocsi a ködben lubickoló város irányába. Szirénázó mentőautó próbálkozik mellette elhúzza előre jutni, mindhiába, hisz percekkel később sem sikerül hallótávolságon kívül kerülnie. Előre dőlve, görcsösen a volánba kapaszkodva ér a városba. Az első útkereszteződésnél cigarettát kotor elő, rágyújt, majd CD-t cserél. „La donna è mobile” harsogja az énekes, s vele együtt Domokos Ákos. Amint zöldre vált a villanyrendőr, határozottan tapos a gázpedálra. „La donna è mobile”, dúdolja felhőtlen jókedvvel, miközben balkezevel Zs. lakásának kulcsa után kutat zakójának feneketlen zsebében.

MADÁR JÁNOS

AZ ÁRVASÁG JOGÁN

Attilához 50 év fájdalmával

Kihez tartozik ez a mérgezett almával hulló csönd?!
A kozmikus szótlanság miféle édeni tájra sodort minket?!
A legszebb csillag nem éri föl homlokunkat értelemmel.
A világ fel sem fogja – – – – könyörgéseinket.

Mint a bogarak szeretkezése, olyan az átlátszó képzelet.
Vágyak tisztasága – – – – a szívünkhöz nő.
A romlatlan remény megfog az Isten tenyerében.
De nem lát hófúvások templomtornyait a jövő.

A tekintet is meggörnyed – – – önnön bánatában.
Amerre nézek, mindenhol csak romok és romok.
Rettenetes szégyen gyűlt a tisztások fölfénylő lépteire.
Abapusztától Cibakig porlanak a megcsúfolt lábnyomok..

A nyírségi dombok mögött eltévedtek a gyalogutak.
Igaztalan évek súlyos labirintusában hiába nő az ág.
Hazugságtól terhes fák között oly szomorú gyermeknek lenni.
Megmaradt létünkért sír, zokog a tanyavilág.

Szülőföldünket – – – késpengék, vizek mossák.
Világgá kanyarog a balkányi határban egy kis patak tükre.
Neked is, nekem is vannak vér szerinti rokonaim, őseim valahol.
Az árvaság jogán fiamnak fogadlak mindörökre.

BENKE LÁSZLÓ

AZ ÉLET SZERELMESE KÖLTŐJÉHEZ, JACK LONDONHOZ

Jack, Jack, te még tudtad:
„vagy a farkas vagy én”;
aranyra, gazdagságra vágytál,
nem telt már morzsányi kenyérre se,
te még tudtad miért csinálják
a szegénységet és a gazdagságot,
te még valódi nagy kalandért
mehettél északra föl,
s megrakodva,
éhezéstől elgyötörve
szórhattad szét aranyrögöd,
aranyporod,
s a tócsa tükrében
saját arcodtól elborzadva
mégsem adhattad föl –
a beteg farkas éhes szája elől
foggal és körömmel védhetted az életed
– Jack, Jack, szent őszám
az alaszakai éjben,
te még szemtől-szembe
kaptad a végzetet:
„vagy a farkas vagy én”,
a küzdő fenevad elharapta volna torkod,
de ahogy az övét te haraptad el
s vére szádba csorgott,
visszatért testedbe az élet szerelme;
– Jack, Jack, de hát
miféle szerelem ez az élet szerelme.

LENGYEL JÁNOS

MI LESZ VELED KÁRPÁTALJAI MAGYAR SAJTÓ?

Kovács Marton Erzsébet újságíró, szerkesztő, pedagógus Csongoron született. 1979-ben a Munkácsi Tanítóképzőben szerzett tanítói diplomát, majd 11 évig a Nagydobronyi Középiskolában oktatott, közben levelező tagozaton elvégezte az Ungvári Állami Egyetem magyar filológia szakát. 1988-ban összeházasodott Kovács Elemér újságíróval, két leánygyermekük született. Jelenleg a beregszászi *Kárpátinfo* című hetilap és a Kárpátaljai Református Egyház *Küldetés* című lapjának főszerkesztője. Korábban tankönyveket is fordított, illetve 1994 és 2014 között a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség *Közoktatás* című lapját szerkesztette.

– *Ha a kárpátaljai magyar újságírók többségét veszem alapul, te is a klasszikus pályát futottad be, a tanítás után kerültél a szakmába. Milyen volt tanárnak lenni?*

– 1979-ben úgy kezdtem el a pedagóguspályát, hogy biztos voltam benne: ez az én hivatásom, mindig is gyerekeket fogok tanítani. Tizenegy gyönyörű évet töltöttem a pályán, csodálatos, a jóra, a szépre fogékony gyerekeket volt módomban tanítani. Hálás vagyok azokért az éveket, a tanítványaimért. Lényegében abban az időben foglalkoztam igazából a tankönyvfordítással is: az alsós matematikakönyvek egy részét ültettem át ukránról magyarra.

1988-ban a Kárpátaljai Megyei Pedagógus-továbbképző Intézetbe kerültem módszerésznek, de az iskolától akkor sem szakadtam el: heti egy nap Dobronyban tanítottam magyar nyelvet és irodalmat. Közben férjhez mentem, a jó Isten két csodálatos gyermekkel ajándékozott meg bennünket. A sors úgy hozta, hogy 1991-ben Ungvárról Beregszászba kellett költöznünk, ma is itt élünk a férjem szülői házában. Akkor két pici gyermek és egy állandó gondoskodásra szoruló beteg nagyika mellett nem tudtam folytatni a tanítást. Ám a pedagógus énemről nem kellett teljesen lemondani: 1994-ben felkérték: legyenek a *Közoktatás* című szakmai lap főszerkesztője. Így aztán továbbra is képen voltam az oktatás, a módszertan kérdéseiben. Persze a gyerekek, az iskola légköre hiányzott...

– *1996-ban aztán jött a Bereginfo című hetilap, ami azóta már Kárpátinfo néven fut, és ennek a lapnak te vagy a főszerkesztője. Hogy kerültél a pályára?*

– Hogy lettem végül újságíró? Nem hiszek a véletlenekben, tudom, hogy a Gondviselő irányította így az életemet. A kezdeti lökést már a *Közoktatás* megadta, hisz azt nem csupán szerkesztettem, de cikkeket is írtam bele. Végül is a gyerekeknek köszönhetem

azt is, hogy újságíró lettem. Méghozzá az utcagyerekeknek. Volt egy időszak Beregszászban, amikor a város utcái tele voltak gyerekekkel, ha valahol leparkoltunk, rögtön ott teremtek, s felajánlották, hogy vigyáznak az autónkra, míg a dolgunkat intézzük. Egy este hozzám is odajöttek. Én meg – mivel a férjemre váraкоztam, aki éppen az akkor induló *Bereginfo* ötletgazdáival tárgyalt – beszédbe elegyedtem velük. Elmondták, hogyan élnek, miért választották a „kenyérkeresésnek” ezt a módját... Amikor elmeséltem Elemérnek a megrázó élményemet, azt mondta: írd meg! Ezzel a szívszorító történettel debütáltam aztán a hetilap következő számában. Nemsokára pedig már a szerkesztésére is felkértek, s immáron több mint húsz éve vagyok felelős szerkesztője a közben megyei lappá avanszált *Kárpátinfónak*.

– *De a hetilap mellett egy másikat is szerkesztesz, méghozzá egyházi lapot. Hogyan kerültél a Küldetés élére?*

– 2007-ben Taracközi Ferenc, a Kárpátaljai Református Egyház sajtóosztályának vezetője azzal keresett meg, hogy vállalam el a *Küldetés* című református lap szerkesztését. Család, két gyerek, két újság mellett úgy gondoltam, ez már sok lesz, nem fogom bírni. De a Szentlélek munkálkodott, s kaptam a bátorítást: „De akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a sasok, futnak, és nem lankadnak meg, járnak, és nem fáradnak el...” S immáron tizennégy éve ad erőt minden hónapban, hogy folytassam. Igaz, közben 2014-ben lemondtam a pedagóguslap szerkesztéséről, mivel távol kerültem a tanítástól, már nem voltam úgy képben az új módszereket illetően, s úgy tartottam tisztességesnek, ha azt átadom másnak.

– *Több mint 25 éve vagy a szakmában, időközben nagyon sokat változott a világ, az ukrainai politikai helyzet, a jogfosztó törvények egyre inkább megnehezítik az országban élő kisebbségek helyzetét. Milyen változásokat tapasztaltál az újságírás terén? Mit jelent ma Kárpátalján magyar nyelvű újságot írni és szerkeszteni?*

– Kárpátalján szerintem soha nem volt könnyű sem magyarnak lenni, sem az anyanyelvi oktatás mellett megmaradni, vagy éppen a magyar nyelvű újságírást művelni. A szovjet érában pedagógusként dolgoztam, akkor a politikai ideológia népszerűsítésének kötelezettsége keserítette a tanárok munkáját. De – s ezt nem csupán a férjemtől tudom – az újságírók heti penzumának teljesítésében is követelmény volt, hogy legalább egy-két száz százalékot magasan túlteljesítő élenjáró fejnőről, kukoricatermesztőről stb. írjanak... Ma meg a sokszor abszurd ukrán nyelvpolitika nehezíti az itt élők minden napjait.

– *Damoklész kardjaként lebeg fölöttünk az államnyelvről szóló törvény.*

– A kijeji parlament 2019 áprilisában szavazta meg az államnyelvről szóló törvényt, amely jelentősen szűkíti a kisebbségi nyelvek használatát, s azt gyakorlatilag a magánéletbe és az egyházi szertartások közé szorítaná vissza. Egyúttal leszögezi, hogy Ukrajnában az etnikumok közötti kommunikáció nyelve az ukrán. A törvény emellett még számos abszurd és betarthatatlan követelményt fogalmaz meg az oktatás, a kultúra és a közgazgatás terén is.

Az új törvények jelentősen módosították az elektronikus tömegtájékoztatási eszközök nyelvhasználati szabályait, méghozzá igencsak negatív módon. A 2016 júniusában elfogadott jogszabály 60 százaléokban határozta meg az ukrán nyelv használatának arányát a közvetített adásokon belül. Egy 2017-ben elfogadott másik törvény már azt írja elő,

hogy az országos és regionális lefedettséggel rendelkező televízió és rádióadóknak a heti műsoridő legalább 75 százalékában ukrán nyelven kell közvetíteniük.

– *Mi a helyzet a nyomtatott sajtóval?*

– A nyomtatott sajtó nyelvét a 2019-ben elfogadott nyelvtörvény szabályozza, szintén meglehetősen diszkriminatív módon. A jogszabály kimondja: a nyomtatott sajtó nyelve az államnyelv. A törvény szerint csak úgy nyomtatható ki nem államnyelvű újság vagy folyóirat, ha ugyanakkor, azonos terjedelemben a teljes tartalmat ukrán nyelven is megjelenetik. Az újság minden változatának ugyanazt a címet kell kapnia, tartalmának, példányszámának és nyomtatási módjának meg kell egyeznie egymással, kiadásainak ugyanolyan számozott sorozatszámmal kell rendelkezniük, és ugyanazon a napon kell megjelenniük. Az államnyelvi törvény az online sajtótermékek számára is előírja, hogy kötelezően rendelkezniük kell ukrán nyelvű változattal is. Az ukrán nyelvű oldal tartalmában, méretében, szerkezetében nem lehet kisebb, mint a más nyelvű oldal. Az előterjesztők eredetileg olyan szabályozást javasoltak, hogy a nem állami nyelven megjelenő lapok minden számát le kellene fordítani ukrán nyelvre. Ez alól a külföldi, nem utolsósorban a magyar kormány heves tiltakozása eredményeként a véglegesen elfogadott normaszövegben mentesültek az EU hivatalos nyelvein megjelenő sajtótermékek.

– *Az ukrán törvényhozók nagyon kevés időt adtak az átállásra.*

– Az átmeneti időszak 2023-ig tart. Így ma még a Kárpátalján működő magyar szerkesztőségekben anyanyelvünkön jelennek meg az újságok, de a példányszám egyre csökken. S ez nem minden esetben az internetes elérhetőség térnyerésével magyarázható. A kisnyugdíjas, vagy a létminimumon élő munkás, amikor arról dönt, hogy kevés járulékából melegegjen, étkezzon vagy gyógyuljon, bizony nem az újságvásárlást helyezi előtérbe...

– *Rövid idő alatt számos magyar nyelvű újság szűnt meg, rajtatok kívül már csak három-négy jelenik meg rendszeresen.*

– Az utóbbi években változott a kárpátaljai újságok palettája is. 2019-ben megszűnt az amúgy kétnyelvű járási lapok – az *Ung-vidéki Hírek*, a *Beregi Hírlap* és a *Nagyszőlős-vidéki Hírek* – magyar kiadása. Hasonló sorsra jutott a *Beregszász* című hetilap is.

Kárpátalján jelenleg három, magyar nyelven megjelenő, megyei szintű hetilap tájékoztatja az érdeklődő olvasóközönséget. Közülük a legnagyobb múlttal a *Kárpáti Igaz Szó* rendelkezik, a legtöbb olvasóhoz a *Kárpátalja* hetilap jut el a KMKSZ terjesztőhálózatán keresztül – a magyar állami támogatásnak köszönhetően a legolcsóbban is –, a *Kárpátinfo* pedig magánvállalkozás keretében indult, s igencsak magas példányszámot ért el, ami mára a gazdasági válság miatt, illetve megfelelő anyagi támogatás hiányában jelentősen csökkent. A mostani válság egyébként minden egyes nyomtatott sajtótermék megjelenését korlátozza.

En egyébként nagyon hálás vagyok, hogy sem párt-, sem politikai érdekeknek nem kell megfelelnem, hanem úgy írhatok, ahogy a Jóisten vezérel, ahogy a szívem diktálja. Soha nem szerettem a szenzációhajhász újságírást. Olyan témákat próbálok megragadni, amelyekkel a jó, a szép, az igaz értékeket közvetíthetem.

LAKATOS-FLEISZ KATALIN

BACH HALLGATÁSA KÖZBEN

testem darabjain egérszagú éj kaparász
bőröm szűk ruhája a sarokba hányva
mert fázom mozdulataidba öltözöm
karjaid kabátujját keresem
a test hullámzó zenéjében fülellek
hegedűhang-tűz emészt
hangpernyeként hull a jövőm
a várakozás pincéjéből szemem
leveleid létrabetűin kapaszkodik
elképzelt arcod felé
betűidből ácsolt hintán lebegek
egy nem látott mélység fölött
erbarme dich mein Gott

CSAJKOVSZKIJ: OKTÓBER

nem történt semmi
ágak csendjébe kapaszkodnak a hangok
a kert felől lopakodnak
az estével füstszínre váltanak
– sötét csendágak –
két hang közötti csendet méred magadban
törekeny ágain egyensúlyozol
egyre fennebb, messzebbre
– üvegcsend ágak –
kereszttezett üvegtiszta ég
hangbozót
a hangbozótba bújva
a csendre fülelsz
miközben tudod
a csend csak az akarat
zaját erősíti fel
a zuhanás sebeiből
felállva mégis
magad is zajt mímelve
mész tovább

nem történt semmi
a csend üvegágai széttörtek

STANCSICS ERZSÉBET

SZEMEK

Kora reggel ülünk a metrón és bambulunk egymásra. Sokan álmosak még, de elaludni nem mernek, mert hamarosan le kell szállni. Mélán nézegetem a szemben lévőket és csoportosítom őket: hány férfi, és hány nő utazik ilyen korán, hány fiatal, hány öreg? Milyen arányban vannak a kövérek és a soványak, kinek kandikál ki a lába a szandálból vagy a mű-rongyossá nyomorított divatfarmerből a combja?

Aztán a kezeket nézem. Szinte kivétel nélkül finom bőrrű, íves körmű, fizikai munkát még sosem látott. A fiataloknak, diákoknak olyan, mintha manikűröstől jöttek volna. Ha akarnának, sem tudnának már kétkezi munkát végezni, mert a gépek mindent elvégeznek helyettünk. Nagyritkán akad munkásruhába öltözött ember is, lábai között festékfoltos szatyrot szorongató, aki valamelyik építkezésre igyekszik, kisipari, hagyományosan kemény munkára. Arca napcserzett, barázdált, körmei alól kimoszhatatlanul ott maradt a malter, a mész, kézfejebe belemarta magát örökre. Őszbe hajló, szőke, ritkuló haja nyakába nőve, nyilván sem ideje, sem pénze, sem ereje nincs borbélyhoz menni. Kék szeméből a tekintet hol ábrándosan, hol konokul figyel előre. Apró sérülések, régi, nagy sebek hegei tarkítják a bőrét. Autója nincs, azért cipeli szerszámaikat villamoson, metrón, akármin. Szeme ismeretlen part felé kalandozik, tétován, lábujjhegyen áll mögötte az alkony hírnöke, s együtt várják a kemény nap végét. Talán a fizetését számolja, amivel már két hete adós maradt a munkáltató... Hiába számol, sohasem lesz vége, mert adózik minden szó, minden lépésnyi föld, minden lélegzet levegő. Lehet, hogy ő is csak olyan vagyon örököse marad, melyet kis batyuban föl lehet a szívre kötni?

Eszembe jutnak róla elődeim, rokonaim, kortársaim. Az élet apró örömeiben őket hallom, akiket szerettem, és szerény, emberi mivoltukban tiszteltem. Ők voltak, akik tíz évig hordtak egy lábbelit, szabad idejünkben fél évig faragtak egy botot és életük maga volt a törvény. Egyedül sem tettek volna olyat, amit ország-világ előtt meg sem tettek volna. Őket látom és hallom karácsony hetének emlékező, esti tűnődéseiben is. Néha vidáman, néha szomorúan, de mindig itt vannak mélyen a szívemben.

Tekintetem tétován botorkál a szemben ülő, dolga felé utazón, aztán az emlékek és elmúlt életek temetőjébe téved. Ott már csak a napsugaras csend jár, és nem magyaráz meg semmit. Ragyognak az idő messzeségében, ahol talán éppúgy nem kapnék választ senkitől, mint itt és ma. Közben nézem a férfi szemét, a felderíthetetlen, kileshetetlen titkot: miről gondolkodik? Fülbe dugott zeneszerszám nincs nála, önmagára utalva él a fantáziája. A technikai civilizáció gyilkos igyekezet, amelyet most úgy szokás kompenzálni, hogy még több ruhám legyen, még gyorsabb autóm, még okosabb telefonom! De ebből már kivesszett az eredeti, emberi öröm.

Nézem a munkába készülő szemét. Mintha testvérem, apám, nagyapám nézne vissza rám, akik nem ismerték korunk gyáva, ernyedt és kegyetlen szokásrendszerét, a dologtalanságot. Nekik az állandó nyomás alatt tartott bátorság volt az eleganciájuk. Mit kezdtek volna magukkal, ha soha semmi nem állt volna útjukban? Az átellenben ülő szeme él, gondolatai száguldanak, vagy megállnak egy-egy pillanatra, mintha gyönyörködnének. Tán vers jutott eszébe, vagy távoli dallamot hall? Kis magáneszmék sora Istenről, világról, életről? Látom a szemében a fűtött ifjúság szép óráit, s most, a férfikor fanyar ízű éveiben, amikor már neki is a becsengetéshez készülődnek valahol, őt is keserű józanságok intik megfontolásra, állandó önmérsékletre. Mintha haragban lenne önmagával, s ha mégsem, akkor szégyenkezik az érzelem, az ész, vagy a pénztárcája kompromisszuma miatt. Már a boldogságot sem akarja őrizgetni olyan rémülten, nem is harcol érte. Ez a legagyafűrtabb erőszak az emberi gondolat ellen. Már megszokta a múlt és jelen súlyát, akár a levegőét: nem tud létezni nélküle. Marakolásra kész kezében, befelé néző tekintetében küszködik valami s közben remél szépet, jót, okosat az új áramlatoktól. Aztán sóhajt, ráhajol csomagjára, és figyeli a következő állomást.

Árokba gördülnek a sorsok, anélkül, hogy észrevennék, vagy tudatában lennének. Az elszívárgó életre sokan még ráriadni sem tudnak. Itt nálunk, most úton lenni láb közé tett kéziszerszámos motyóval nem boldogság, hanem az elkerülhetetlennek tűnő lecsúszás állandó fenyegetettsége. Tíz körömmel kapaszkodás a sovány lehetőségbe, hajnali indulás, zsíros kenyérrel, paprikával, paradicsommal a táskában. Hiszen, ha hamburgerre költené, mit vihetne haza a családnak?

Bambulunk egymásra a metróban. Mintha szegény munkásemberré változott volna Jézus egyik apostola: a bibliai kép helyett sáros utak futnak eléje, hörög a szél felettük. S azt a nagy, bibliai csendet felváltja a közömbösen csattogó metró rohanó élete: tengersizemű halász emberek helyett kegyetlen reflektor-szemek jönnek szembe a végállomáson.

PÉTER ERIKA

SZÍV A FOGASON

Az álmos hotelben
reggelire vártam.
A kitakarózott
pirítós kenyér rég kihűlt.
Tükörtojásom tenyerén
két harapás között
megdermedt a szó.
Bámultam a csapot
a toalett előtt,
s egy szívet a fogason.
Szomorúan lógott,
rég karácsony után,
magányosan,
értéktelenül.

Azóta foglalkozom
a gondolattal, hogy
leveszem azt az akasztott
szívet, elfutok vele a tavasz felé,
hol bizsereg két fűszál,
kacagnak a madarak,
s fönny az elárvult
padlásszobában
a fekete gyászcsempék
nem nyelik el vágyam
a tavaszért sóvárgó
háztetők alatt.

PATÓCS MOLNÁR JÁNOS

BUSZON

A kertvárosi buszon minden ülőhelyet elfoglaltak már a végállomáson. Pedig a reggeli csúcs a múlté. Ilyenkor indulnak a klinikai kezelésekre, vizsgálatokra a nyugdíjasok. És persze némelyek máshova, más más céllal.

A szőke szépasszony bizonyosan nem orvosi kivizsgálásra igyekszik. Minden bizonnyal más jellegű, kellemesebb vizsgálatoknak szeretné alávetni magát. Nemrég tűnt fel az utcában. Néha biciklin visz haza egy kisiskolás vagy nagycsoportos korú fiúcskát. Férfival nem lehet látni. Szomszédasszonyunk úgy tudja, van férje, de hajnaltól-vakulásig dolgozik. A szőkeség, súlyos hajfonatait röptetve, izgatottan pillantgat maga köré. Dekoltázsából kikíváncsoznak hullámozó mellei. Időnként kinyitja a neszeszerét, és pici, ovális tükrébe pillant. Elégedett lehet a látvánnyal, mert nem igazgatja sem a szemébe hulló hajtincset, sem a feje tetejére tolt napszemüveget. A középső ajtónál áll. Fél szemmel az utasokat, a másikkal az okostelefonját vizslatja. Valószínű, legszexibb szoknyáját viseli, ülni benne nem egyszerű, kényszeresen igazgatnia kell, folyton úgy érzi, a vagináját vizslatják a férfiak, és megvető pillantásokkal méregetik a középkorú és idősebb asszonyok. Most fel van dobva. Vajon mi miatt? Vagy inkább, ki? Magasról tesz a vénasszonyokra és totyakos öregszagú faszikra, akik szeretik elfelejteni, hogy hátba vágta őket rendesen a goromba idő. Amikor lelibben a Tavasz utcánál, még egyszer végig surran tekintete a buszon ülőkön: nem lát ismerőst. Nem szeretné, ha a férjének odaszólna a szomszédasszony, mikor vasárnap vágja a ház előtt a fűvet: láttam Nócit a hetvenötösön. Nagyon el volt foglalva magával, észre sem vett. Megtanulhatna köszönni.

Imre is a Tavasz utcánál száll le. Háttal állt az ablaknak végig, fülhallgatón hallgatta a Huliganst, bámulta a padlót. Az első órát tudatosan lekéste. Csak a másodikra fog bemenni. Meg kell küzdenie a fizika tanbáival. Még két hét a vakáció, s szeretne nyu-

godtan lemenni a Balcsira mosogatni. Már megvan a helye, nem szarhat bele a lelki-világába az a beképzelt, hólyag. Azt hiszi, tutira, csak az ő tantárgya van a világon. És neki beígérte a buktát. Mert szerinte szisz-te-ma-ti-ku-san kell tanulni, a fizikát csak így lehet. Ő meg fizika vagy sem, szereti bebiztosítani magát egy menő jeggyel az elején, aztán háváj. Egy ötös elbír három egyest, az még mindig átmenő. Többször úgy sincs ideje a tanbának feleltetni. Erre kitalálta az a genya, négy héttel a vakáció előtt, hogy minden órán zéhát irat. Sajnos, már lehiányozta, ami belefér. Nincs más megoldás, készülni kell. Négy egyes már bukta. De nem fog túljárni az eszén, olyan géppuskái vannak, hogy tuti nem is sejtí a tanbá. Azért el kell ismerni, nagyon izgi a szítu. Izzad a tenyere, amit nagyon utál. De meg fogja csinálni, csak azért is.

Rita interjúra készül. Jobb lett volna egy későbbi járat, de nincs. Ilyenkor már csak negyven percenként járnak délig. A következővel lekészte volna. Ezzel meg egy félórát kell várnia. Izgulhat. Be kéne ülni egy cukiba addig. De az is pénz. Ki tudja? Nem biztos, hogy felveszik. És már három hónapja keres állást, a tartalékai végét járják. Persze, nem akarta az első lehetőséget elfogadni, az ember sose adja fel a reményt, hogy jobb is jöhet. Az érettségiző matrózruháját vette fel. Azt mondta a barátnője, az tuti nyerő. Magabiztosságot sugároz, azt hogy a viselője szereti az egyszerűen szépet, a rendet, a tisztaságot. Egy interjúnál ezek mind bónusznak számítanak. Tudja, ő is dolgozott már interjúkészítőként. Csak száz méter a cég, a belvárosi végállomástól. Kirakatok nincsenek arra. Azt beszélük, úgy felemelte a város a bérleti díjakat, hogy sorban bezártak a boltocskákat. Csak a szekondhendek tudnak fennmaradni, meg egy-két kínai. Megvan. Benéz a Rongyászbá. Legelteti a szemét az angol rucikon. Nem kötelező vásárolni is. Persze, csúnyán néznek rá az eladók. De annyi baj. Kibírja. Sokszor elképzeli, hogy vajon ki viselte azt a rongyot? Persze, aztán mindig rájött: nem mindegy? De talált olyat is, amin megmaradt az eredeti árcédula. Hiába, a gazdagok mindent megengedhetnek maguknak. Olyankor feldobja a tudat, hogy milyen olcsón megvett, egy hazai viszonyok közt drága cuccot. De jó volna valami ilyesmit találni! Most nagyon ráférne egy kis feldobottság.

Bandi a nagy esztékába tart. A laboreredményekért. Vasalt, kockásinget visel, élére vasalt nadrágot. Panni olyan amilyen, be nem áll a szája, de a rendet azt szereti. Sajnos, baj van, a cukorral, a vérnyomással, a vizelettel. Mennyi is vagy komám? – kérdezi a mellette ülő szemüveges fickó, Jani, aki pár házzal feljebb lakik. Nem nagy barátok, de köszönnek egymásnak. Augusztusban töltöm a hetvenötöt. „Azért kérdezte a koma, mert pisi szagú vagyok? Megszoktam, én nem érzem magamon.” De a lánya a szemébe megmondta. Olyan, mint az anyja, ami szívéen az a száján: Apuka vigyáznod kéne. Mindennap cserélj gatyát. Nem teheted ki magad csúfolkodásnak. Kati kritikáját nem kell komolyan venni. Hol maradna ő szégyenben? Nem jár sehova. Csak otthon a ház körül tesz-vesz, meg a gyerekekhez ballag, ha be kell segíteni. Kocsimába sem jár, van saját pálinkája, bora. Sört meg hoz a fia, Kisbandi, amikor kocsival hazaugrik a vasárnapi ebédért. Mióta elhagyta a felesége, s egyedül maradt az öt gyerekkel, mert ő nagysága rájött, hogy ő még „nem élt”, Panni főz nekik vasárnapra. Hét közben elvannak a kölykök a menzán, de hétvégén csak legyen valami ehető az asztalukon. Kisbandinak nincs ideje főzni is. Bandi leszáll a körforgalomnál, átül az egyes villamosra. Nem szeret a „városba” menni. Az mindig csak bajt jelent. Bíróság,

rendőrség, adóhivatal, önkormányzat, klinika. Ő már lassú. Tudja magáról, ha akarná sem felejtethné el. Panni naponta a fejéhez vágja: lefagytál öreg? Panni még internetezni is megtanult vén fejjel. Igaz, nyolc évvel fiatalabb nála. Hatvanon túl ez nagyon sokat számít. Neki már merevek az ujjai, még ha bírná is ésszel, a teste már alig engedelmeskedik. A villamosmegállótól még legalább három lámpa az esztéká. Utálja a belvárosi közlekedést. Legutóbb is teljesen szabályosan ment át a zebrán, mégis majdnem elgázolták. Bár, ki tudja? Jobb lett volna? Nem kellene annyit szenvedni.

Mancika a rókusi körforgalomban szállt fel. Gyere, van itt egy hely – hallotta. Mindkét keze tele szatyrokkal, jól esik leülni. Kinga az, osztálytársak voltak, nem is tudja, mióta nem találkoztak. A hogysmint vagyra úgy érzi, el kell mondania a fél életét. Kikíváncozik belőle. Kinga felvágós csaj volt, azt hitte, csak ő a menő. Talán egyetemet is végzett? Elég puccosan öltözik. Biztos, jól megy neki most is. Na hadd el, nekem sincs miért lesütnöm a szemem. Hadd tudja meg, nem csak neki áll a világ. Hangosan mesél Mancika, nincs szégyellni valója, büszke magára. Legutóbb is nagy rendezvény volt a munkahelyén. Képzeld, nekifogtunk mosogatni, ezt mindig a takarítónőkkel végeztetik. Akkor Dávid Ibolya kijelentette, vigyék a mosogatnivalót az ő konyhájába, és egyedül Mancika végezze a munkát. Csak bennem bízik. Érted? Csak nézett a többi csaj, nem szóltak semmit. Pasik? Igen, még mindig facér vagyok. Sokan mondják, veszélyes a tanyán egyedül. Csinos vagy, talpraesett, nem találsz magadnak embert, Mancus? Megmondtam, válogatós vagyok. Van annyi élettapasztalatom, hogy akárkivel ne álljak össze. A tanyasi életnek is vége nemsokára. Hazaköltözöm Ferencszállásra. Oda való vagyok. Nem tudad? Hazamegyek. A szüleim meghaltak, üres a ház. A gyerkőcök is hazajönnek. Minden gyerekem külföldön volt. A lányom az első fecske. Tudod, gépészmérnöki diplomája van, kiment a férjével németbe, nem vették fel sehova, mert nem volt gyakorlata. A férje jó állást kapott, ő maradt. A lányom nem. A kisteleki kábelgyárba kerestek embert. Két évig volt fejlesztőmérnök. Most kinevezték termelési igazgatónak. Végre hazajött a férje is. Vettek házat, már a kulcsot is kézbe kapták. Most már jöhetnek a gyerekek. A két fiam is hazaigyekszik. A nagyobbik nyolc éve él Angliában, a kisebbik öt. Pár hét, s újra együtt lesz a család. A busz begördül a végállomásra. Rohan a távolságihoz Mancika, ha nem éri el az aktuális járatot, a következő, amelyik megáll a tanyánál, csak két óra múlva indul.

Apuka, ébresztő, végállomás, garázsmenet!

Mi van? Üres a busz. Hol a hátizsákom? Ja, a hátamon. A francba. Bocsánat, elnézést. A szívem miatt biztos. Ez az állandó álmoság. A végén, még végleg elalszom, mielőtt bejutok a kardiológushoz. Amikor mondtam a kis hölgynek, aki a beutalón mérte a vérnyomást, meg az ékágét megcsinálta, azt felelte: nyugodjon meg, nem olyan könnyű ám meghalni. Mert amikor kiderült, hogy csak július 12-re tud időpontot adni, azt találtam mondani: és mi van, ha addig feldobom a talpam? Mert ugye még csak április volt. Aztán nagyon elbizonytalanodott, amikor megnézte az ékágémat. Hiába kérdeztem, mit lát, azt mondta, majd a doktornő kielemez. Azóta egyre furcsábban érzem magam. Persze az elalvás nem olyan rossz. Főleg, ha még álmodom, és emlékszem is az álmomra. Mint most. Na minden jól, és még egyszer elnézést!

OROSZ MARGIT

MAI MIATYÁNK

Uram, mindennapi kenyerünket
add meg nekünk ma, és munka után
a csendet, a pihenést, az ígét,
mellyel e zűrés világunk törd szét,
napunk fényes sugarát, est hűsét,
tündöklő csillagát veled éljem,
és a búcsúzó nappal koccinthassak
előtted állva, meztelen magam
kitárva a végső szeretetnek.

MAJD, HA...

Majd, ha az időnk már lejárt,
terheink eldobjuk a szélnek,
hadd szálljanak a semmibe
limlommal keveredve.
Mindegy is, már nem leszünk,
csak a sok felesleges kacat,
élt életünk maradéka,
mi utánunk marad.
Nem kell senkinek, mi éltük
azt, de vidd tovább, ha maradsz,
vidd tovább, ha maradni kell,
a válladra pakolt terhet,
az összekócolt álmokat,
én majd odaát megvárlak.

PÓDÖR GYÖRGY

HAZA A MEDDŐHÁNYÓN

Ásványgyűjtő barátaimnak

Szemezünk: az idő meg én,
gubbasztva egy domb közepén.
Megálltak napok meg órák,
az utat visszafele róják.
Minden mátrixába fulladt,
ahogy simogatom a múltat,
hol évmilliók nyugszanak:
félelmükbe lapult szavak,
kopott kövek és nagy gazok,
semmiből nőtt gazdagok.
A remény sovány-kék egén
ketten vagyunk, a hazám meg én.

Tán a teremtés elején
látszott a lényeg a tetején,
nem hazudtak a nagy halak.
Ki élni akar, az harap,
hiába vagy szolid virág,
gyökeredben van, mi rág.
Kábítanak jelszók, illatok,
megmondják azt, hogy kik vagytok:
lehetsz tölgy, ki mit sem sejt,
fogpiszkálónak vagy selejt.
Egykor álmodoztunk regén,
ketten voltunk, hazám meg én.

Soha nem kerestem kincset
mindig rám találtak Nincsek.
A meddőt századok hányták,
jövőnek benyújtva számlát.
Talán belém lapulnak most a szavak,
évmilliók alattam nyugszanak,
körben kövek, gazok, tócsák.
Ütöm a meddőt, simogatom a múltat,
az idő mátrixába fúltat,
keresem, mi lehetett a teremtés elején:
hazám rétegeit a meddő tetején.

MAGYARY HUNOR

KÖRFORGÁS

Talán én voltam a világ egyik leggazdagabb, legboldogabb, de biztosan a legszerencsésebb embere, mindaddig, amíg rám nem zuhant egy hatalmas, lángoló repülőgép. Vajon, mekkora az esélye annak, hogy pont a fejemre zuhanjon egy vasmadár, talán ötmillió az egyhez. Ha figyelembe vesszük a tényt, miszerint, ahol éppen akkor tartózkodtam, még csak légi folyosó sem volt, az esély nagyságrendekkel csökken. Tehát, én vagyok az a szerencsétlen, akivel a Föld majd tíz milliárd lakosa közül ez a furcsa eset megtörtént.

Meghaltam. Még nem tudom, mit érzek, dühöt, szégyent vagy mindkettőt egyszerre, hiszen bárkihez is szólok, senki sem hallja szavam. Senki és semmi vagyok. Egyedül az ismeretlenben. Lebegek, vagy csak azt hiszem.

– Nem akarok meghalni, nem akarok meghalni –, ordibáltam, de a Teremtőn kívül nem figyelt rám senki, odajött hozzám, csendre intett, majd így szólt:

– Fiam, nyugodj meg, ennek így kell történnie! Ez lett büntetésed, mivel életedben rengeteget vétkeztél, kapzsi, zsugori, lelketlen ember voltál, aki mindenkit tönkretett a pénzért és a hataloméért. Be kell látnod, hogy soha senkin nem segítettél. Téged mindenki gyűlöl odalent!

– Ez nem igaz! – szálltam vitába Istennel, mivel igencsak mellbe vágta a szavai. – A feleségem biztosan szeret! Na, meg persze, a lányom, hiszen mindent megadtam neki. Barátaim is vannak! – próbáltam még jobban árnyalni a helyzetet.

– Úgy szeretnek, mint ahogy te őket? – kérdezett vissza az Úr. – A feleségedet csak a külső szépsége miatt vetted nőül, mivel jól mutatott a vastag pénztárcád mellett! A lányodat pedig azért halmoztad el minden földi jóval, hogy megnyugtasd magad, mivel sosem voltál ott mellette. Neked nincsenek barátaid, te pénzért vetted meg a társaságukat. Gyere, megmutatom, milyen álszent, hamis világban éltél!

Hirtelen az égbe nyúló irodaházamnál találtam magam, ahol azt láttam, hogy a hűségnek hitt titkárom az irodámban tartott értékpapírjaimat és egyéb tárgyaimat pakolja nagy bőröndökbe, nyilvánvalóan azért, hogy ellopja.

–Azonnal tedd vissza azokat, te, mocskos tolvaj! Itt minden az enyém. Törvényesen! – ordibáltam rá, de az nem reagált.

– Tegyéél vissza mindent! – ismételtém üvöltve, és elkezdtem ütlegelni, de nem tudtam ártani neki, mert csak a légüres teret csapkodtam elkeseredetten. Egyetlen dolog, amit tehettem, nem is tudom, hogyan jöttem rá, ha összeolvadok az asztalon levő viszkis poharammal, amely a rezgésfeszültségtől darabokra törik, így is történt.

– Nézd már, ezt a hülye poharat! – mondta a dagadék, majd óvatlanul, a kezével lesöpörte az üvegcserepeket, mire az egyik szilánk a csuklóján elvágott egy artériát, a szétspriccelő vére vörösre festette a falat.

– Helyes! Úgy kell neked, te, tolvaj! – mondtam kuncogva, miközben eszembe jutott a földi életem, vajon én hány embert loptam meg, hogy dúsgazdag legyek. Persze, a kérdés költői volt, hiszen nagyon is jól tudtam a választ, de ahogy életemben sem, úgy halottként sem éreztem semmilyen lelkifurdalást.

Elhatároztam, hogy következő lépésben a feleségemet látogatom meg, aki mindvégig őszintén szeretett. Könnyeimmal küszködve suhantam térben, testetlen árnyként lopakodva át mindenben. Egy pillanatra úgy éreztem, újra élek, mert akkor sem állított meg semmi, átgázoltam mindenkin. A házunkhoz érve láttam, hogy asszonyom kisírt szemekkel üldögélt a kedvenc fotelomban, oda röppentem hozzá, és egy csókot nyomtam a homlokára. Meg sem rezzent, de hát hogyan is érezhette volna egy halott csókját. Leültem vele szemben, és csodáltam szépségét, amikor nyílt az ajtó, az ügyvédem jött be a szobába. Legnagyobb meglepetésemre szeretett nőm rögtön a karjaiba roskadt.

– Ugye, nem mondd komolyan, hogy csak néhány szaros betétet örököltem! Hiszen az a barom állat tele volt pénzzel – mondta dühödten és csalódva a jogásznak.

– De, sajnos, igen! A vagyom legnagyobb része az anyja nevéen van, ahhoz nem tudunk hozzáférni, amit a gyerek örökölt, azt is csak azután lehet megkaparintani, miután nagykorú lesz! – válaszolta az komor hangon.

Feleségem hangos zokogásban tört ki. A megdöbbenéstől szólni sem tudtam. Úgy éreztem ebből elég, és összetört szívvel szálltam egyetlen lányomhoz.

Az ágya szélén üldögélt, és bánatos arccal a fényképeimet nézegette. Próbáltam valahogyan jelt adni neki, de ez most nem sikerült. Hála Istennek alkonyodott, ki tudja, miért, a sötétben jobban éreztem magam, mintha a mozgás is könnyebb lenne, sikerült meglebegtetnem a függönyt, így jelezve jelenlétemet. Az ablakok zárva, ezért nyilvánvaló volt, hogy a szél nem lehetett. Ám, ahelyett, hogy megörült volna édesapja nyilvánvaló jelenlétének, inkább megijedt. Aztán levertem azt a bögrét, amin a fényképem volt, hogy tudassam vele, én vagyok az, nincs oka a félelemre. Erre annyira megrémült, hogy kiszaladt a szobából, és kisvártatva egy halom gyertyával érkezett vissza. Miután meggyújtotta őket, lekapcsolta a villanyt. Az ágy alá bújtam az imbolygó fények elől, hogy meg ne pörköljenek. Ekkor eszembe jutott egy mentőötlet, ha minden erőmet összpontosítva kedvenc parfümöm illatát árasztom magamból, rájön ki a látogató, de a lány hányingerével küszködve rohant ki a szobából. Nem tudtam, mit rontottam el megint, mire rájöttem, hogy én már csak hullaszagot tudok árasztani. Elszomorodtam, de a teljes összeomlásra nem volt már lehetőségem, mert lányom a házvezetőnővel egy rakat tömjént hozott be, amit meggyújtottak, de mielőtt még asztrál-testem szétporladt volna benne, visítva ugrottam ki a bezárt ablakon, melynek megrezdült mindkét szárnya.

Elegem lett a földi létből és minden emlékéből! Úgy éreztem, jobb lesz nekem a túlvilág. Nincsenek korlátok, nincsenek szabályok, nincsenek adók, meg hasonló baromságok, úgyhogy boldogan röpködtem tereken és idősíkokon át. Találkoztam számos lélekkel, ismerőssel ismeretlennel. Úgy döntöttem, megkeresem az összes volt barátomat, és mindegyikkel szeretkezem ismét egy jót. Volt köztük császárnő, amazon harcos, fáraó lánya, maya jósnő, és ki tudja még, ki nem. Egyre jobban éreztem magam, míg nem kezdtem megcsömörölni túlvilági szertelenségemtől is. Úgy döntöttem, lenyugszom, és felkutatom régi nagy szerelmemet, akit meg is találtam az egyik jövőben. Ahogy megismert, gyorsan meghalt, hogy ismét egymáséi lehessünk. Boldogan röpködünk az univerzumok között, csodálatos bolygókon szeretkezve. Úgy éreztem, most már tényleg az örökkévalóságig tart a boldogságom, míg nem a Teremtő ismét magához nem hívott.

– Fiam, neked még dolgod van a földön, mivel emberként sem tanultál semmit, éppen ideje, hogy...

– Nem, nem akarom! – szakítottam félbe.

– Elhallgass, ez eldöntetett! Nem tehetsz ellene semmit!

– Nem, nem! Nem akarom! – üvöltöttem.

A hangos ordibálás, átszapott sírásba, egyre keservesebb zokogásba, mire megfogott valami nagy szemű lény, és eltorzult fejjel azt hajtogatta:

– Utyulu-putyulu! De szép kisbaba!

CSÁSZI ZSÜLIET

FEKETE-FEHÉR

fekete éjszakában fehér gallérod megrettent
most ki ne mondd: fekete-fehér- igen- nem
ha már követsz keresd a smaragdkőben
bőrdhöz érően megtört őszömet
keresztutakon vándorló percekben
átkozott hajnalok után kócos reggeleket
bűnös kereszt és átló: a falon pókháló
el nem engedett sebességváltó
lábujjhegyen követsz keresed a követ
a hullámvasúton ne kösd be az övet
most megkövez és visszakövet
de talán majd egyszer megkövet
fekete éjszakában fehér gallérod már nem
fekete már nem fehér már nem igen
mert nem minden fekete-fehér- igen- nem

KATZLER HILDA

BÚJJ, BÚJJ...

Bújj, bújj, zöldág,
friss szellők fújták,
zöld levelecske,
gyere csak, látlak,
nyitva a kapu,
te bújsz, én várlak...

Szívünkben kő kövön...
de halkul a lélek,
míg láz gyötör,
testemen tested, érzem...
huncut a csók
vagy mégsem?
Puhán araszol,
hangol a mosoly,
sóhajok kapuja,
ajkak vad tánca
begyűri a vágyba.

Lejjebb kúszik a „még”,
hívja buja menedék,
mágnesként vár,
a pillanat is áll,
a „most” kemény,
liheg a „már”,
fröccsen a fény, fáj...

Bújj, bújj, zöldág,
kényesen fogják,
zöld levelecske,
gyere csak, látlak,
nyitva a kapu,
te bújj, én várlak!

*A Bújj, bújj, zöldág című dal
szövegét felhasználva*

ORÉMUS KÁLMÁN

A KÁRPÁTALJAI TENGERALATTJÁRÓ

A Szovjetuniót, az idősebbek nyilván még emlékeznek rá, belengte a bizalmatlanság, az állandó gyanakvás légköre. Önkéntes és fizetett besúgók hada mellett intézmények egész sora próbálta megvédeni a népet és a rendszert az ellenségektől. Mindenki gyanús volt. Ahogy Virág elvtárs mondta *A tanú* című, legendás filmben: „A kémek nem úgy dolgoznak, hogy gyanút keltsenek. Épp ellenkezőleg! De pont az bennük a gyanús, hogy nem gyanúsak.” Mert hát az osztályharc egyre fokozódott. És ezt sokan komolyan is gondolták. Én még a nyolcvanas években is beszéltem olyan öreg kommunistával, aki nehezményezte, hogy Gorbacsov senkit nem akar kivégeztetni.

Ezzel az örökké éber hálózattal én már kisgyerekként találkoztam. Egyszer látogatóba jött hozzánk a nagybátyám Magyarországról. Nagy szó volt ez akkoriban, hiszen legjobb esetben is háromévente egyszer lehetett átlépni a határt, akkor is meghívóval, és azt is ellenőrizték, hogy nem tértél-e le a megadott útvonalról. Egyik ismerősömet például, akihez szintén magyarországi rokonok jöttek Munkácsra, jó ideig vegzálták, mert felvitte a vendéget a Vereckei hágóhoz, és a rendőrök megállították őket, márpedig a külföldi rokon csak Munkácsig mehetett volna.

Na, szóval, nálunk járt a nagybátyám, és visszafelé menet kikísértük Csapon a vonatához. Itt aztán valakinek eszébe jutott, hogy csinál néhány családi fotót az állomáson. Alig vette elő a gépet, amikor egyenruhások vettek minket körül, és közölték, hogy a vasúti csomópontot fényképeztük az amerikai titkosszolgálat megrendelésére. Hiába mondtuk, hogy csak családi kép készült, meg azt is, hogy az amerikaiak, ha akarják, a műholdakról már azt is lefotózzák, hogy mit reggelizünk, őket nem érdekelte. Hosszú hercehurca után, némi baráti protekció segítségével, sikerült következmények nélkül megúsznunk a dolgot.

Sok évvel később, amikor már a megyei lapnál dolgoztam Ungváron, fotóriporter barátom és kollégám még rosszabbul járt. Valamelyik hegyvidéki településre küldték ki a laptól, valamilyen termelési riport elkészítése végett. Úgy gondolta, hogy ha már itt jár, csinál néhány szép természetfotót. Fel is mászott egy szolidabb magaslatra, ahon-

nan szép kilátás nyílt, és hozzáfekedett a fényképezéshez. Egyszer csak eldördült egy lövés, és a golyó a mögötte álló fában landolt. Persze, ő ijedtében azonnal hasra vetette magát, nem is nagyon mert megmozdulni. Ám hamarosan megállt lent egy terepjáró, abból fegyveres katonák ugráltak ki, akik pillanatok alatt körülvették. Mint kiderült, lenn a völgyben volt egy viadukt, melyet állandóan fegyveresek őriztek. Az egyik ilyen fegyveres kémnek nézte a hegyről fényképező alakot, előbb megpróbálta lelőni, majd riasztotta az őrszolgálatot. Kollégám elmondása szerint csak az újságíró-igazolványa mentette meg a további retorzióktól, no, meg az, hogy a szerkesztőségben igazolták, ő valóban az, akinek mondja magát.

Ez az állandó gyanakvás persze, olykor komikus helyzeteket is produkált, főleg, ha a buzgalom és az elhivatottság hülyeséggel párosult. Mint minden újsághoz, hozzánk is eljöttek évente egyszer-kétszer a cenzori hivatalból, hogy elmondják, miről nem szabad írni állambiztonsági szempontból. Ebben a hivatalban általában rég nyugdíjazott katonatisztek vagy KGB-sek dolgoztak, akik még Sztálin elvtárs tanításain nőttek fel és nagyjából meg is rekedtek ezen a szinten. Az ilyen tájékoztatókon minden rovatvezetőnek részt kellett vennie, vagy legalább valakinek a rovatból.

Egy ilyen alkalommal az állambiztonság serény gyanakvásban megőszült őre a következőkkel fejezte be a mondanivalóját:

– És nyomatékosan felhívnam figyelmüket, hogy a kárpátaljai tengeralattjárókról soha nem írjanak egy szót sem!

Természetesen megszoktuk, hogy az ilyen oktatásokon nem teszünk fel kérdéseket, és a legnagyobb blödségeket is megértéssel fogadjuk, de ez már nekem is sok volt.

– Milyen tengeralattjárókról? Hol vannak itt tengeralattjárók? – kérdeztem.

A mindent tudók fölényével nézett rám. Aztán elmondta, hogy itt, Ungváron, a szerkesztőség szomszédságában, az egyik gyár hátsó udvarában, ahová még a megyei pártbizottság első titkára is legfeljebb külön engedéllyel léphet be, tengeralattjárókhöz gyártanak szupertitkos műszereket. Na, ez az, amiről nekünk nem szabad tudni.

VALAHOL MAGYARORSZÁGON

(Hivatali párbeszéd)

- Hogy hívják?
- Takács András.
- Félre akar vezetni?
- Mért akarnám?
- Itt azt olvasom, hogy Tokacs Andrej Ivánovics.
- Igen, mert oroszul így írták.

- Akkor ön orosz?
- Nem, kérem, én magyar vagyok.
- Hol született?
- Ungváron.
- Akkor ukrán?
- Nem, kérem, magyar vagyok.
- De ez egy ukrán város.
- Most Ukrajnában van, de amikor én születtem, 1942-ben, akkor magyar volt.
- Anyja neve?
- Hochdorfer Eugénia.
- Ő hol született?
- Körmöcbányán.
- Azt most hogy hívják?
- Kremnicának. Szlovákiában van.
- Na, mondom, hogy maga nem magyar! Idejön mindenféle külföldi nevekkal! Azt hiszi, nekem van erre időm! Azt már meg sem merem kérdezni, hogy az apja hol született.
- Hát, csak kérdezze meg nyugodtan!
- Mért, hol született?
- Triesztben.
- Húú, a nemjóját! Mondja, azon kívül, hogy szépen beszéli a nyelvet, tulajdonképpen mitől lenne maga magyar?
- Kérdezhetek valamit, kisasszony?
- Hát persze, ezért vagyunk itt!
- El tudná nekem énekelni, vagy legalább mondani a Himnuszot?
- Hazádnak rendületlenül..., ugyan, csak nem gondolja, hogy verset fogok itt magának mondani!
- Esetleg a tizenhárom aradi vértanút?
- Bolondnak néz?
- Mit olvasott Illyés Gyulától?
- Na, ebből elég! Ha nem tisztelném a korát, már kihívtam volna a rendőrséget! Ez egy hivatal, kérem! Itt dolgoznak! Tudja mit? Hajlandó vagyok elhinni, hogy maga magyar, csak ne zaklasson a hülye kérdéseivel!

PETE LÁSZLÓ MIKLÓS

TRIANON VIGYORA

Még mindig elfojtja a friss erőt,
Még mindig mérgezi a levegőt.

Amputált történelmünk csikorog,
S az ördög most is egyre
Vigyorog.

Trianon-ördög a lelkünkkel játszik,
Nem ellenség, aki annak látszik;
Gyűlölet-boly mérges raja
Hentereg –
S a fő gonosz
A békebíró jelmezében
Tetszeleg.

Céltalanság,
Megszorítás
Uzsora;
Trianon mai vigyora.

Hadd uszuljunk egymásra;
Hogy valaki
Hasznát lássa...

Európa közepében
Maradjon gyűlölet, szégyen;
Egymás ellen őrlődjön fel az erő;
Hogy másokat szolgálhasson
A Jövő...

A józan ész gyomra korog,
S Trianon egyre
Vigyorog.

Szemünkön hályog,
Rikácsoló dollárpapagájok
Raknak fészket az eresz alatt,
S hull fejünkre
A kamat.

Trianon nagy hordó mérgezett lőre;
A leghülyébb politika
Mindig merít belőle.

Amíg kard acsarog,
Indulat morog;
Amíg táplálják,
Trianon
Vigyorog.

A haragot kevélyen állja
Jövőnket zabálja.

Akkor röppenhet azúrkék jövő
Kárpát-medencei közös égre;
Ha Trianon pofájáról a vigyor
Egyszer
Lehervad
Végre.

GÓG JÁNOS

EMLÉKEZZ

Ringattál
méhed kristály tavában,
altatódal gyönyörű szavában!
Becéztél
meleg, tavaszi szóval,
vetést vigyázó hótakaróval!
Megszültél
testből kiszakadt testtel,
őrizni vágyó igyekezettel!
Vigyáztál
lágymólósba bugyolálva,
megsebzett, vérző nősténnyé válva!
Kísértél
félőn, jövőt mutatva,
kísérj majd el utolsó utamra!
Emlékezz,
ha egyszer majd nem leszek
többé
pajkos mosollyal köztetek!

DEÁK MÓR

NEMZETI PARK

ez itt még egy védett erdő
ez itt még egy nemzeti park
én állok a kapujában
ne merd! ne próbáld! ne akard!
egy vers védi ezt az erdőt
erdő védi ezt a verset
bejárhattad elolvastad
megérteni mégse merted
az a tölgy ott Lázár Ervin
ez a fenyő Bella Pista
mindenkinek van egy fája
mindenkinek van egy bokra
minden út az erdőbe visz
s mindegyik elhagyja végül
én még őrzőm ezt az erdőt
s ő megőriz emberéül
míg magam is fának állok
egyik hosszú éjszakámon
amikor az erdő alszik
s engem elkerül az álom
teremjen más a kapuban
nemzeti park őrizőnek
éneket vigyáz az erdő
s az erdőt óvja az ének

FARKAS CSABA

KÉT UTAZÁS

A fák délnek fordulnak

Thakács és felesége, Á. fejben nyaralt azon a nyáron. Reggelente, mikor eltávoztak otthonról, a nyárfák csúcsára tekintettek. Heteken át észak felé hajlott az ódon bérházak apró udvaraiból égne szökő jegenyék csúcsa, jelezve: délről, még mindig délről fúj a szél. A távoli Balatonra gondoltak, ahol déli szélben, a somogyi oldalról szinte elszökik a víz, s feltorlódik szemben, a veszprémin. Tükörsima ilyenkor a somogyi part vize befelé száz méterig – a szél erejét mindösszesen az mutatja, hogy a felpöndörült, nyári-száraz falevelek korcsolyázva sietnek eltávolodni a víz tükrén a szem elől –, s csak beljebb képződnek az apró hullámokból nagyobbak, ráncok; felgyűrődött, vízkék drapéria.

Ám a tó közepe táján már vihart idéznek ugyane hullámok, fehérlőn bukik előre egy-egy víztaraj – odaát, az északi parton pedig tajtékzó harsogás ostromolja a kövezést, és bár az ég kék, a tó szennyeszürke, fuldokló katicabogarat dob a vörös kövek közé a hullám (kacagó-sikongó gyerekek mentik ki a katicákat, teli is a hajuk száradni odarakott, pöttyös rovarokkal), hínárcsomók hánykolódnak habosan, döglött dévér fehérlik kifli alakba görbedten, szeme homályos, akár az ég. Mert ekkorra az ég már elvesztette kékjét, fehérségbe fulladt, holott felhő sehol, a Nap sütvéen süt, nem lehet belenézni, de az embernek nincs árnyéka.

– Jön a vihar – mondja a bérconsónak-kölcsönzős, sietve csukja a boltot.

– Hogyhogy jön, hát mi ez, ha nem vihar? – kérdi a nyaraló; hanyatt fekvé napozott a parton, aztán beterítette egy váratlanul, a tóból kinyúló hullám, s most vacogva-didegve szárogatja magát.

– Viharban itt sima a víz – így a válasz, szemben, a déli-délnyugati part mögött, belső Somogyban lilaszürke felhők gyűlnek, fordul a szél, déli helyett délnyugati, már nyugati; hullámsorok a vízen, a partra merőlegesek, ézengés hallatszik a strand és a hegyek mögül, elnézel a Badacsony felé: égig érő felhőtörasz, szilvalekvárfekete, szegélye habfehér, villámok cikáznak benne némán, fölé hajlik a tónak, habosan burjánzik, mint a karfiol, vagy a rák, s ekkor véges-végig az északi parton bivalycsorda: fekete felhősor kapaszkodik a hegygerince föl. Észnyugati-északi a szél immáron, nem hullámszik, sima a víz, elszabadult gumimatrac sodródik a Balatonba, néptelen a strand, forognak-villog-

nak a viharjelzőfények, körben a part mentén, és amíg Veszprémben már sima a víz, a somogyi oldalt tombol a vihar, hullámvész döndült, beleremeg a móló, a sekély vízben vindszörfös száguld, sirály áll a part fölött a szembeszélben, kövek közé dobott kishalat keres.

...Mindez, igen, Thakács és Á. fejében rajzolódott ki, nem mentek ők a Balatonra, ő, dehogy, más idők vannak már, mint amikor. Aztán egyszer csak, a tizedik napon Á. és Thakács látta: a nyárfák csúcsa az eddigi következetes északi felől délnek fordul, északról fúj a szél.

– Le kell fedni a vízóraaknát, jön az eső – néztek egymásra. Aztán elnevelték magukat: hol van innen az a balatoni kert, hol a balatoni utazás, hol a vízóraakna, hol a vihar!... Á. arrébb rakott a konyhaasztalon egy bögrét, s ezzel le volt fedve az akna. Így nyaralt fejben Á. és Thakács.

Hosszú hétvége, Mexikó

Thakácsnak váratlanul ki kellett vennie egy nap szabadságot, és így lett egy hosszú hétvégeje szerdán. Á. már kora reggel elment hazulról az iskolába (munkahely), Th. pedig indult ügyintézni. Majd Thakács később, hazaérve, álldogált még egy kicsit a százesztendős bérház kopott körfolyosóján, s mielőtt benyitott volna az ajtón, észrevette: magához tért a folyosóasztalka cserépjében a vérehulló fecskefű.

Előző napokban, amikor mínusz tizen-húsz fokok álltak bele a várostestbe, mint eldobott lándzsa, rezegve lekonyultak a fecskefű levelei, az elfagyásnak minden tüneteit mutatva. „Ennek is annyi”, gondolta letargikusan Th., de lám, elmúltak a csikorgó idők, és a növény magához tért. Különlegesen fagyálló folyadék keringhet ereiben, hasonló az Arktisz ún. túlhűlt, azaz nulla fok alatti vizeiben egzisztáló jégahaléhoz, mely még azon, nem teljesen élőlénybarát körülmények közepette is megmarad.

Thakács, aki eddig úgy gondolta, ha egyszer valami elfagyott, akkor elfagyott, legfőlőbb leendő, új hajtások segítenek rajta, azok is csak abban az esetben, amennyiben az elfagyás a föld alá, a gyökérzetre nem terjedett ki – tehát Th. ezek után kicsit új szemmel kezdett nézni a világra. (S hogyan került hozzá a vérehulló fecskefű? Még a nyáron hozta egy ismerős; előzmény: Th. sokat kommunikált [írásban; tárca] arról a vérehullófecskefű-példányról, amit egy sajtótájékoztató helyszínén pillantott meg, és amely minden sanyarúságokat túlélve virágzott egy falrepedésből kinőve.)

Állt Thakács tehát a körfolyosón, nézte, nézte a magához tért vérehulló fecskefűt (-vet?); azon gondolkodott, miért tűnik leghosszabbnak, a hónapok közt a legrövidebb, a február. „Nyilván azért, mert az embernek ilyenkor már elég elege van a télből, és ezzel szemben a tél még mindig a helyszínen alkalmatlankodik. Ebben a vizes-levegős nevű, hókás-fényes hónapban ott csillog a halál” – közölte magával Thakács, és benyitott a lakásba. Fruzsina, a húszéves, kék szemű sziámi macska – eddig összegömbölyödve aludt az olajkályha melletti párnán – panaszos nyávogással fogadta. Mintha mondani akarna valamit, felhívni Thakács figyelmét valamire, amit csak ő lát.

...Nemsokára hazaért Á. Lekabátolt, leült, a sziámi az ölébe ugrott. – Annyira – mondta Á. – annyira szeretem... – A macska befészkelte magát az ölébe, és megint

elaludt. Majd hirtelen felébredt, kiment az előszobába, és egészen furcsán nyávogni kezdett, mint aki végzetesen egyedül maradt. – Vajon, mit lát ilyenkor? – kérdezte Á. – A kölykeit hívja? (– Gyönyörű kölykei voltak Fruzsínának egykor, benépesítették az egész lakást. Ült, anyaián, F. a szoba közepén, s ugrándoztak-hancúroztak körülötte a fehér testű, fekete fülű-farkú-tappancsú [akromelanisztikus] kismacskák.) – Mégsem kellett volna elajándékozni mindet. Vajon, mi lehet velük? – mondta Thakács. (Th.-ék csak óriási energiabefektetéssel tudták elajándékozni a mesés szép cicákat. Mások, ugye, üzletelnek a kismacskákkal, ők meg majdhogynem fizettek érte, csak vigye el már őket valaki. Nem, nem volt kimondott kalmárszellem sem Á., sem Thakács.)

– Húsz éves... – Majd, ha látjuk, hogy már nagyon beteg, hívunk állatorvost, és elaltatjuk – mondta Thakács. – Tulajdonképpen örülhet: normális körülmények között halhat meg. Mi hogyan fogunk meghalni majd?

– Sehogy – mondta Á., azután napi ügyekről beszéltek. Á., holtfáradtan az iskolai hajcihő után, bekapcsolta a tévét, ledőlt a heverőre, s máris félig aludt. – Mexikó, Mexikó – mondta félálomban. – Menjünk el Mexikóba.

– Mexikóba? – kérdezte Th. – És miért éppen oda?

– Ott... Ott olyan gyönyörű minden.

...Estébe hajlott már a délután. Odakünn, a hamuszürke alkonyatban varjak vonultak az égen.

PÉTER PÉTER

NYUGTALAN ÉJSZAKÁK

Titkon már magamban rég eltemettelek,
nyugszol bennem mélyen síri hant alatt,
éjszakánként mégis megtörnek a percek,
és múltunkból újra feltámasztalak.

Mint az erdők vadja, kit szomjúság kínoz,
kin gyilkos kéz ejtett halálos sebet,
úgy érzem, emléked túl erős volt ahhoz,
mintsem hogy örökre elfelejtselek.

S újra áthoz álmom távlatok ködén,
nem múlt el a gyász, égő kín mar belém,
de hajnalra újra mélyen eltemetlek,

nyugszol újra csendes, fűzfás hant alatt;
felszikkadnak reggel arcomon a könnyek,
de jaj, éjjel újra feltámasztalak!

LÉNGYEL GÉZA

MARADJ OTTHON!

Olaszoknál, spanyol honban, szerte a világban
napjában halnak most vírustól ezerek.
Nálunk, momentán itt, Erzsébeten,
az utcákon, tereken alig néhány
álarcos ember ténfereg –
bocsánat, maszkban – annak mondjuk,
nehogy bálban érezzük magunk, hol
puha tetemek keringőznek, s
behízelt hangon szól a csontzene.
Ó, nem! Tavasz van, napfényes tavasz,
menyasszonyi fátyolban pompáznak
cserjék és fák,
Nyitnikék, nyitnikék! – csivitel cinege,
s úgy, mint én, kiszöknek szűk celláikból
az öregek, napfényre vágnak, felejtetni
a halottak ezreiről szóló, rémisztő híreket, a
megkoronázott titokzatos vírushadsereget.
Ha egyik a másikkal – kutyával, vagy anélkül –
szemben közeleg, hajtűkanyart vesz, mert
felrémlik előtte a karantén, no meg a
lélegeztetőgépek sora; haza kellene mennem,
még várnak a feladatok, még nem tartottam
bűnbánatot, ettől kezdve mindig szép szavakat
mondok majd neked, egy-két nap és lehet, hogy
rideg statisztikai adattá válhatok –
hát haza kell mennem!

PALÁDI ZSOLT

NAGYAPÁM EMLÉKEI

Nagyapámmal először akkor beszélgettünk nyíltan a háborús emlékeiről, amikor már hivatalosan is elhagyták hazánk területét a szovjet csapatok. De a téma már korábban is szóba került köztünk, s nagyapám akkor is higgadtan, a szörnyű részletek kibontása nélkül nyilatkozott az orosz megszállásról. Pedig történetében tetten érhető volt minden, ami azt a baljós, véres '45-ös évet jellemezte. Biztos vagyok benne, hogy a Budapest környéki német falvakban is erőszakoltak, sőt meg is öltek nőket, de mind tőle, mind más idős embertől azt hallottam, hogy ezeken a sváb településeken ilyen keserves tapasztalatokat kevesebben éltek át. Talán Budapest, a központ közelsége mérsékelte őket, vagy talán az, hogy nem magyarokkal, hanem kisebbségi németekkel volt dolguk. Ki tudja, ki tudja az orosz gondolkodást ésszel felérni?

1990 nyarán nagyapámmal arról beszélgettünk, milyen kicsiségeken múlik egy ember élete. Háborús történeteiből azt a következtetést vonhattam le, hogy azokban a zivataros időkben néha csak egy hajszálon múltott a lét vagy a nemlét. Ő személyesen meg sem élte a doni katasztrófát, csapatát a Dnyepernél tartalékolták. Elmesélte, hogy amikor egyszer elakadt a beszerzőkocsijuk a viharban, s a két magyar katona a beragadt a kocsival kínlódott, az arra járó öreg, ukrán paraszt könnyen megölhette volna mindkettőjüket, mégsem tette. Enni adott nekik, és útjukra bocsátotta őket. A társa mégis elrekvirálta az öreg gabonáját, de végül nagyapám rábeszélte, hogy vigyék vissza neki, különben éhen hal. Általában rendesek voltak velük az oroszok, de ahogyan éltek, az a magyarok számára borzasztó és elkeserítő volt. A magyaroktól kunyerálták a száraz kenyeret. Nagyapám így írt haza:

„Az oroszról meg azt mondhatom, (szemükben orosz és ukrán között nem volt különbség, és életmód tekintetében ez igaz is) hogy ezek úgy élnek itt, mint a barmok. Egy fedél alatt laknak a marhával és a kecskével, ami ki van kötve a konyhában. Együtt is alszanak velük. Egy nyomorult viskójuk van és egy közös helyük. Éjszaka a kemencepadkára heverednek, és betakaróznak egy rossz bőrrel, azután ott alszanak. Kenyérre alig telik, hajdinakása egész nap, állandóan éhesnek, úzótnak látszanak. Édes Istenem, csak meg ne ismerjük ezt a világot.” Ők úgy tudták, azért harcolnak, hogy egyáltalán ne kelljen megismernünk ezt. Partizánnak többnyire a fiatalok álltak – talán a Komszomol hatása? – egy 16 éves suhanc meg is ölt egy őrségben álló magyar tizedest. Az ellátást a németektől kapták, mivel nagyapám beszélt németül, meg is kérdezte tőle egy német tiszt: „Mit keresel te a koldus magyarok között? Te német vagy, gyere közénk!” De

akkor már magyar büszkeség feszítette a mellét... Együtt érzett a társaival, bár ejtett arról is néhány, keresetlen szót, hogy ők meg mennyire lenézték a románokat.

A háború végén Harasztiról menekült, Törökbálinton szállították le a szekérről a nyilasok, onnan Pestre vitték, a gyújtófogházba. Itt nagyon meggyötört, leromlott állapotban lévő emberekre talált, másfél nap után kaptak csak egy kis bablevest, azt is köpöcsészből kellett enniük. Egy tiszt segített neki, akit valószínűleg kivégeztek, elmondta, hogy Harasztit most foglalták el, onnan menekülnek az emberek. Nagypám a vallatáskor ezt az információt használta fel, azt vallotta, ő is Harasztiról szökött el, és elszakították a családjától. A parancsnok elengedte, mivel neki volt indoka, míg a többieket kivezényelte a frontra. Volt még egy kalandja azután az oroszokkal, amikor egy felakasztott bekecsre azt hitték, egy halott oroszé. Őt is bevitték több társával együtt, de az mentette meg, hogy valakinek el kellett temetnie a holtakat, így végül a kéznél lévő emberek, a közmunka elvégzésével megúszták a dolgot. Többször is el akarták vinni Málenkij robotra, de ezeknél az akcióknál általában olyan rossz volt az őrizet, hogy mindig meg tudott szökni.

KÖDÖBÖ CZ ERIKA

VAK TÖRTÉNET

Az a virágos kismadrág,
amit mindig bosszantásból húztam magamra,
pedig tudtam,
imádod benne a fenekem.
A fehérmű húsban
felejtett nyomai várták a tenyered.
Ujjaiddal tapogattad végig őket,
mint egy vak kisfiú, aki szavakat olvas ki ilyesmi
pontokból, de a történet túl bonyolult,
hogy megértse.
Inkább én hunytam szemet,
minden felett, ami történik,
pedig szerettem látni az ágyamra
mosolygó égőket.
Vakuemlék,
a hirtelen kihúzott dugó a kád alján,
amitől a vízcseppek kapaszkodni kezdenek
a szőrsejtek csomkjába.

Sajnálom, hogy így kell megtudnod,
de elképzeltem mással.

JÓNA DÁVID

COLOSSEUM

Hóval borított Colosseum,
(sorsok kuszálódását kísérte itt pompa),
a múlt kucsmában kuporog,
jégpáncél lett a januári plomba.

Rejtőzködik a szépség,
a tégláiban a vas-oxid mutatja a vágyat,
igaz, most monumentális és szelíd a csendje,
jól áll neki a hógalléros felsőruházat.

Hívogató, természetes szépség,
ölében haldokló hóbortok,
gyönyörűségére irigyen néznek
a szürke sapkás dámák, a templomtornyok.

Küzdeni, míg körötted százak, ezrek,
skandálják neved, vagy épp a másét,
nem hívhat a győzedelmesség, a nimbusz,
nem feledteti a pusztulását.

Éjjelente, megengedő titokban,
a Colosseum közepén állva,
mégiscsak a része vagyok,
a mindenséggel bebugyolálva.

ISTENES TIBOR

JÖTTÖMBEN

Kezdődő vég minden kezdet,
Kútba merülő szomjazás,
Tavaszi rügekben elfagyott lelkek,
Jöttömben ott van a távozás.
Monoton ritmus, impulzus híján,
Folyosón terjed az éles fény,
A természet nélkül a lélek lappang,
Mesterkélt közegben gyárszagú tény.
Aztán nyílik az ajtó, nap süt a réten,
Hattyú úszik a tó közepén,
Hegyek csúcsain vatták a felhők,
A stégen ott ül a kezdődő én.
Benőve végül a végtelenbe,
Elhal a múlt, nincsen jövő,
A folyton változó, kezdődő mostban,
Világot épít a jelenlevő.
Kezdődő vég minden kezdet,
Kútba merülő szomjazás,
Tavaszi rügekben elfagyott lelkek,
Jöttömben ott van a távozás.

Szurcsik József: Lelkek szigete, 1993

BENYHE ISTVÁN

ÉPÍTŐK NAPJA

A Népliget árnyas fái alatt ma mindenki vidám. Az építők napján kivirul a Népliget. Mindig elhagyatott, elvadult parkja máskor kimondottan rossz hírű, baljós hely, különösen, ha leszáll az éj, de ma ezrek szórakoznak önfeledten a régi vurstli még megmaradt díszletei között. A három fiú, Lázár, Peti és Zoli a közeli Tisztviselőtelepen lakott. Biciklivel száguldozó, örökös kutatók, felfedezők, mindhárman hírhedt rosszcsonatok. A liget parkjának szelíd, füves dombja alatti bunkert Zoli fedezte fel, de Peti is hallott már róla otthon valamit. Valójában egy háborús óvóhely volt a vastag vasbeton födém alatt. A betonra földhányás, valóságos domb került, így teljesen bombabiztos lehetett. Múlt az idő, és egyszer csak a föld alól kibukkant a betonfödém széle, és mire a srácok „felfedezték”, már a bejáratot is feltárta az esővíz bemosódása. Az építők napja kapóra jött. Elhagyták a Mutatványos téren ünneplő sokadalmat, és a bunkerhez tekertek. Peti volt a legkisebb, rajta örökös, iskolába járó mackóruhája. Bepréslte magát a födém alatt, szinte alig látszó, keskeny nyílásba. Ahogy bebújt, már jött is vissza. Nagyon nagy és nagyon sötét – mondta. Be kell mennünk, mind a hárman, de felszerelés is kell. Még ma meg kell nézni, mert ma mindenki ünnepel a ligetben, senki sem jön ide.

Egy óra múlva újra együtt voltak a bunker bejárata előtt. A magukkal hozott szeneslapátokkal gyorsan kitágították a bejáratot, aztán egymás után bemásztak. Lázár, az utolsó, még a bicikliket is leadta, hogy a gazdátlan bringák el ne árulják őket. A bunker a Népliget környékén lakóknak és dolgozóknak nyújtott védelmet a háború alatt. Ezt tudták a gyerekek. A zseblámpák és a magukkal hozott gyertyák fényénél kutatták át az óvóhely helyiségeit. Középről egy födémről lelógó, régen talán forgatható, nézőkés szerkezet vonta magára a figyelmüket, a falak mellett pedig rozsdás biciklivázak álltak. Lázár már hallotta, hogy légítamadáskor tekerni kellett a pedálokat, mert azzal lehetett működtetni a légszivattyúkat. A nagyterem tele volt homokkal, a fal tövében csak egy rozsdás viharlámpa és néhány nyitott, üres vasdoboz látszott. Talán gázálarc lehetett

bennük valamikor. A homok alól kilógó, viaszosvászon térképtáskát ki se akarták húzni. Végül Zoli cibálni kezdte, és érezte, hogy valami visszatartja. Ásni kezdtek. Nehezen ment, egyre több homokot kellett elhányniuk. Már fáradtak voltak, amikor előbukkant az első csizma. Felélénkültek. Rövidesen a másik csizmát is kiszabadították, bár az már inkább csak málladék volt. Óvatosan dolgoztak, tudták, mi vár rájuk. Peti a csizmák helyzetéből azt jósolta, hogy a csontváz hason fekszik. A lábszárcsontok mentén haladtak, a test képzelt vonalában. Inkább a gyertyát égették, spóroltak az elemmel, akkorra, amikor majd nagy fény kell a feltárt tetem megszemléléséhez.

A pisztolyt Lázár találta meg. Valószínű, hogy erős bőrtokja védte meg, mert néhány kisebb rozsdafoltot leszámítva, tökéletesnek látszott. Először játszani akartak vele, de Zoli azt mondta, gyorsan kell végezni, játszani később is ráérnek. Géppisztolyt kerestek, de Lázár úgy hallotta, hogy akinél pisztoly van, az tiszt, a tisztak pedig nem hordanak géppisztolyt. Kissé csalódottan dolgoztak tovább. A csontváz tényleg arccal a földre borultan feküdt. Helyenként látszott még az egyenruha néhány foszlánya. A kézfejsontok alatt karóra hevert, egykori szíja, mint a mállott tapló. A koponyán hátul hatalmas rés tátongott. Belenéztek, és látták, hogy tele van földdel. Peti hangosan kimondta, ennek a tisztnek hátulról szétverték a fejét.

Megborzongtak. Peti újra lehajolt, és a pisztoly helyéről felvett egy csillagos övcsatot, szinte sértetlen volt. A fiúk összeszedték kincseiket, a térképtáskát, órát, csatot, pisztolyt. Az egyik rozsdás viharlámpa kanócrésébe beleszorult Zoli kulcstartója, amivel piszkálta. Mindig a nadrágja övtartójában viselte, szép kis fémfityegő volt, nagyapjától kapta emlékebe, ezért nagyon ragaszkodott hozzá. Egy gombfocicsatárról lefeszített futballista képét pedig ő maga ragasztotta a hátuljára. Mivel nem tudták kiszabadítani, a lámpát is magukkal vitték. Már esteledett, sietve távoztak, de a nyílást azért, amennyire tudták, még behányták földdel, mielőtt hazaindultak volna.

Megfogadták, hogy megőrzik a titkot, a kincseket Zoli, a pisztolyt Lázár rejti el, és holnap megbeszélik, hol próbálják ki a pisztolyt. Zoli azt hallotta otthon, hogy talán három óvóhely is volt itt a ligetben. Jó lenne a másik kettőt is megtalálni! Izgatottan indultak haza, és alig várták, hogy másnap folytassák a kutatást.

A kaland azonban másképp végződött, mert Zoli édesapja nyugtalan lett a késői hazamenetel miatt, és amikor az első nyaklevesre Zoli csak össze-vissza beszélt, komolyan nekilátott, hogy megtudja, mit csinált ma, Építők Napján az a gyerek. Peti apja – derék szobafestő mester – egy telefon után, gyakorlott mozdulattal vette le az ajtófélfán lógó fenőszíjat. Még mindig késsel borotválkozott. Peti szerint csak azért, hogy a szíj mindig a keze ügyében legyen, mert leginkább azzal fenyegette a fiát.

Lázár apja nem volt otthon, így édesanyja szelíd korholását némi kedveskedéssel leszerelve gyorsan lefeküdt. Apja éjfél körül ért haza, épp lefekvéshez készülődött, amikor csöngettek. Lázár felébredt a csengetésre, és hallgatódzni kezdett. Rémülten ismer-te fel Peti és Zoli apjának hangját. Fojtottan és izgatottan sugdolóztak a felnőttek, alig hallotta őket. A maga fiánál van a pisztoly... Házparancsnok voltam... Nekem elveszik az iparomat, tudja, maszek vagyok... Tudja, mi történt ott? ... Az ápolónőkkal menekültünk az óvóhelyre... négyen jöttek... aztán kint löni kezdtek, a három katona kirohant, de a tiszt maradt... rámutatott egy nővérre... a légóparancsnok a tűzoltócsákány-nyal... a homokba zuhant... Felemelte a hangját. Ha vizsgálat lesz, mindent belemagya-

ráznak, még fel is köthetnek, amilyen időket élünk... A maga fia pedig... szóval, ő hozta el a fegyvert...

Lázár apja komoly, megfontolt hangon válaszolt, a fiú ezt már jól hallotta.

– Nyugodjanak meg. Minden rendben lesz. Maguk ismerik a helyet, most menjenek haza, és szedjenek össze a fiúktól mindent egy zsákba, ami csak bajt okozhat, de nekik egy szót se! Mindent elintézek. Jöjjenek!

Másnap Lázár hiába kereste a táskája mélyére rejtett pisztolyt. Apja egy szót sem szólt, de kialvatlan szemének egyetlen pillantása elég volt, hogy Lázár semmit se kérdezzen. Apja másnap személyesen ellenőrizte, hogy az építkezésről, ahol főmérnök volt, megérkezik-e az a teherautó beton, amit a bunker megtisztított bejáratához rendelt. Pihenjenek csak emberek, jót tesz nekem egy kis testmozgás – mondta a munkásoknak, akik örömmel heveredtek le, és nézték, ahogy a főmérnök elvtárs egy lapáttal maga igazgatja a kocsiról leömlő betont a nyílásba, de azt már nem láthatták, ahogy gyakorlott mozdulattal a betonfolyam közepébe nyomja a szemétkupac tetejéről levett zörgő cementes zsákot.

Aznap a brigádnaplóba piros keretes beírás került az elvégzett fontos, társadalmi munkáról, az üzem építők napi felajánlásáról, amellyel sok gyermekbalesetet előztek meg. Aztán soha többé nem került szóba az eset, és a történetnek nem lett folytatása. Lázár már végzős egyetemista volt, amikor egyszer véletlenül találkozott Zolival a vonaton, és baráttan szóba hozta mint közös emléket.

Zoli, akit negyedszerre végre felvettek az orvosira, csodálkozott, semmire sem emlékezett, és nevetve jegyezte meg, hogy Lázárnak mindig is túl élénk volt a fantáziája. Lázár csak bólogatott, de képtelen volt levenni tekintetét a Zoli derekáról lelógó, kis képes kulcstartóról. Zolinak akkor volt egyéves a kislánya.

BODNÁR LÁSZLÓ

FEKETE-FEHÉR

Fekete égen fehér a Hold,
fekete csillag fehérret old.
Fekete fényen fehér az árny,
fekete hajnal fehér magány.

Fehér szívemből fekete szó,
fehér a könnyem fekete tó.
Fehér reményből fekete hit,
fehér szerelmem feketét segít.

Fekete Isten fehér kereszt,
fekete lelket fehérre fest.
Fekete testen fehér a kín,
fekete fehér testvéreim.

Fehér e ritmus fekete dal,
fehér a hangja fekete zaj.
Fehér szavakból fekete csend,
fehér harangja feketén zeng.

BODROGI IMRE

TRIANON

Csak ültünk a szobában szótlanul. Én kishúgommal összebújva a kanapén, anyám a fotelben, arcát kezébe temetve halkan sírdogált. Fehér zsebkendőjével, amit kezében szorongatott görcsösen, meg-megtörölte könnyben úszó szemét. Apám fel s alá járkált a szobában. Kemény lépései alatt csak úgy döngött a padló. Nem lehetett érteni, mit mond, dühödt mormogása egybeolvadt a padló fájdalmas nyögéseivel.

A behajtott spaletta résein beszivárgó napfény néha megvilágította komor arcát. Ennyi ráncot, s ekkora fájdalmat, mint most, még sohasem láttam rajta. Mintha könnyek nélkül, hangtalanul zokogott volna. Kezét ökölbe szorítva, az erek úgy feszültek rajta, hogy ijedtemben attól féltem, szétrobbannak.

Kintről behallatszott a harangok zúgása. Mindenféle harangé. Nem az időt ütötték, mert csak bongtak össze-vissza, szinte fájdalmasan, mintha nem is akarnák abbahagyni. Nem tudtam mi ez, de annyit éreztem, valami köze lehet a szobát beborító feszült csendhez.

Kishúgom még közelebb bújt hozzám, hallottam légzésén, egyre szaporább és szaporább, s egyszer csak eleredtek a könnyei. Én még tartottam magamat, bár már éreztem, csak apám szigorú nevelése tartja bennem a sírást. Egy férfi nem sír, egy férfi nem sír, ismételtettem magamban apám mondasát, s közben egyre nagyobbakat nyeltem.

Azt hittem megfulladok az erőlködéstől, de egy pillanatban minden összedőlt, felzokogtam. Tudtam, most jönnie kell apám kemény intésének. Meg sem állt, járásából nézett fel rám, s csak annyit mondott: – Fiam, most szabad sírni!

Ekkor már végképp nem tudtam, mi történt. De valami borzasztó dolog, valami nagyon fájdalmas, valami olyan mindent romba döntő, amiben csak a Jóisten tudna segíteni.

Anyám hozzá imádkozott, suttogva, elcsukló hangon: – Istenem segíts! Istenem segíts!

Csak évekkel később értettem meg, miközben a tanórák kezdése előtt állva imádkoztuk: Hiszek egy Istenben, hiszek egy Hazában, hiszek egy Isteni örök igazságban, hiszek Magyarország feltámadásában, ekkor éreztem át igazán szüleim fájdalmát, ott abban a szobában, 1920. június 4-én, a gyalázatos trianoni ország- és nemzetvesztés napján.

CSELÉNYI ISTVÁN GÁBOR*

A DOLGOK BELSEJE

van de csak benned létezik
ad szeret hazaérkezik
benned lesz szó és gondolat
felölti emberarcodat

vakságát benned oldja fel
néma de benned énekel
nem tartja foglyul bénaság
feltépi börtönajtáját

a föld tebenned vár vetésre
a szerszám téged vár kezébe
benned kezd alkotni a gép
csak benned lángol ami szép

a víz tebenned oltja szomját
a tenger benned bont vitorlát
jóllakik benned a kenyér
életed megfér tenyerén

te vagy a dolgok belseje
a tárgyak fölnyíló szeme
a világ sorsa válladon
fenséges kízó hatalom

* Cselényi István Gábor költő, filozófus, szociológus, teológiai professzor,
a Magyar Nemzeti Írószövetség tagja 2022. január 19-én elhunyt.

BOZÓK FERENC

BICIKLIDAL

Sovány, hideg, halott anyag
áruld el hogy mi mozgat?
Kell hozzád szándék, fürge szív
és vádli, combizomzat?

Kevés gépzsíron jól megél,
nem vágya sonka, torta,
benzint se kér, motorja sincs:
magam vagyok motorja.

Igénytelen harmónia:
Így élnék bár ezentúl!
Sztenderdje sincs, de mégse dől,
míg mozgás van, s egyensúly.

REGGEL

Tested a létbe taszítod,
sírhelyed ágy: igazítod.
Indul a hajnali mosdás,
bár az öt óra borostás.

Indul a nap. Meditálunk.
Nap-nap után nekilátunk
merni kanállal a tengert.
Elhiszi Isten az embert?

RECENZIOK ÉS VERSEK

SAITOS LAJOS

FELLINGER KÁROLY „UJJNYOMATA”

Újabb ujjnyomatot hagyott a kortárs magyar lírában, a derékhadhoz tartozó Fellingner Károly: *Ujjnyomat* című kötetével. A felvidéki poéta verses bedekker-könyvei után – vagy azokkal párhuzamosan – megírt egy csokornyi, felnőtt olvasóinak szánt költeményt, s a közelmúltban, *Ujjnyomat* címmel adta közre. A mintegy száz lapnyi könyv belső fülén egyebek közt ez áll: „Fellinger Károly új kötete szerves folytatása az életmű korábbi állomásainak, sőt, mintha az óvatos összegzés szándéka is munkálkodna az itt olvasható szövegekben. Az írás, ami Fellingernél az automatikus létezés (egyetlen) kiinduló pontja és garanciája, az önkereséstől az istenkeresésig építi ki motívumhálóját, újabb és újabb variációkat hozva létre. A hol erős vizualitású, hol prózává csupaszított, a hol banalitásokba záródó, hol a transzcendens felé kilendülő szövegek közti feszültség teszi a költő Ujjnyomatát maradandó olvasmányélménnyé.”

A jól megszerkesztett könyv (Vida Gergely munkája) négy ciklusra tagolódik: *Falak; Horizont; Ahonnét jöttem; Alfa és omega*: ezen belül a második ciklus három alfejezetet tartalmaz: *Repedések*; Saját nevüket főleg nem és Nem várt üzenet belső alcímmel kínálja olvasásra a verseket. Fellinger Károly, aki a legtermékenyebb költőink egyike, hangja mára már összetéveszthetetlen: „Ajtók, szorosan egymás mellett, / egymás alatt, / egymás fölött, / minél közelebb, annál nagyobb / a szoba, amit nyitnak.” (*Ajtók*) – olvasható az első ciklusban. Egyébként számos emlék- és dedikált verset is tartalmaz a kötet, amelyet jó kézbe venni. *Trapézmeder* címmel, *Kréta körön belül és Kréta körön kívül* alcímmel kortársának, Filep Tamás költőnek ajánlja. Így a dedikációkban, emlékversekben a hovatartozását is meghatározza költőnk: *Díszletek híján* cím alatt, Szerb Antalnak állít emléket: „A szavak bevezetnek / az erdő közepébe, / azt akarják, hogy / legyél képes egyedül / visszamenni az úton, / amin jöttél...”

Tovább lapozva egy rövid vers olvasható, ezúttal Fekete J. Józsefnek címezve, melyben Fellingner filozofikus hajlama is megmutatkozik: „Semmi sem történik, / minden egyidejűleg történik, / kivárom a végét...” (Hogy kinyissam). Egyébként, az ajtó, mint motívum, több költeményben is megjelenik: „Vágyaim öröklakássá / alakítják testem. / Nem merek kilépni az / ajtaján.” (*Tévelygő*). S fölbukkannak korábbi verseinek alanyai, János és Juli is: „János elhatározza, / hogy átballag a sötétségen. / Bárhol is tart, / Julinak ő a fény / az alagút végén...” (*Komp*). Lanczkor Gábor költőtársának is János-verset ajánl, *Hegyes tű* címmel: „Amikor János végigsétált / a paradicsomon, / poggyásznak érezte magát, / amivel a fiatal katonáknak / futniuk kellett a kiképzésen...” S ugyanebben a ciklusban számos, félhosszú vers is – *Függöny; Keresztutak; Tyúkhúr* – olvasható Fellingner tollából.

A *Nem várt üzenet* ciklusnyi versei közt megszaporodnak az anya-versek, miként költőnk korábbi, *Köti a sötétséget* (2017) kötetében az apa- és apasírató versek. Ezúttal pedig anyja bukkan föl a versekben/verssorokban, aki költőfia szerint: „...ha nem tudja kialudni / magát rendesen / nem tud rendet rakni / a fejében / az elefántcsonttoronyban” (*Tétova óda*).

Újabb ciklus (*Ahonnét jöttem*), újabb dedikált vers, szintén költőtársnak, Nádasdy Ádámnak: „Szakadatlanul múlik / az idő. / A pársoros / verset úgy írom, / mintha csak egy / végtelen hosszú sálát kötnek.” (*A mondanivaló*). S majd *Húsvéthétfő* címmel újabb félhosszú vers, melyben újra fölbukkan apja: „Apám húsvéthétfőn / csapvízzel / locsolta, ébresztette anyámat, / persze anyám / már hamarabb felébredt, / várta, hogy apám / végre felkelni szíveskedjék, / vízért siessen, / és megtörténjen, / aminek meg kell történnie...”

Itt is, mint eddig, imaversek és dedikációk, emlékversek sorjáznak. *Cylinder* cím alatt, Csukás István halálára ír verset Fellingner Károly: „Akinak nincs múltja, / annak már múltja van, / aki a múltban él, / az bármikor kiugorhat / a jövőből...” Majd az *Alfa és omega* ciklusban, *In memoriam Törőcsik Mari* címmel, versben állít emléket a színészlegendának: „Fejem fölött / az angyal / egyensúlyoz / a kötélén. // Leveti, ledobja szárnyát, / rám bízta, / óvjam, védjem. // Minden valóságos. / Csak a kötél nem.”

Mint látjuk, költőnk jól bánik eszköztárával: hol központosz, hol meg elveti az írásjeleket, ahogy azt a vers, a sűrítmény, a költemény magja/mondanivalója megkívánja. Ritka erény: nincsen túlírtás az *Ujjlenyomat* oldalain. Végezetül – ezt ritkán teszik a recenzensek – hadd említsem meg a kötet grafikai és nyomdai előkészítőjét, Csillag Lajos grafikust, aki az ízléses borítógrafika készítője is egyben, s ilyenén „társszerzője” lett a költőnek.

Úgy véljük, Fellingner Károlytól ideje lenne ama részösszegző/válogatott verses kötet megjelentetésének is.

Lectori salutem!

Fellingner Károly: Ujjnyomat, Kalligram, Dunaszerdahely

TURBÓK ATTILA

ÖRDÖG A SAKKTÁBLÁN

Benyhe István novellái

A könyv cégére a cím. A jó könyvcím megmozdítja a kezét és a képzeletet. Nyúlunk a könyvért és eltűnődünk. Benyhe István novelláskötetének címe is ilyen. Egyszerre talányos és izgató. Első megközelítésben, persze, nem tudom eldönteni, miféle sakktáblán játszik az ördög, nagypolitikai játékos-e vagy lelkekben vájkáló, kifosztó pitiáner. Mint ahogy az sem világos, minemű a sakktábla, amelyen az ördög ellenfél lehet. Segít az alcím: *Búcsú a századtól*.

Az első novella gyorsan elárulja, nem kiszolgált katonatörténetek sorakoznak szabályos rendben, hanem a véres és kegyetlen huszadik századtól búcsúzik a szerző. Nem meglepő, hogy a kezdő novellában a békebeli Monarchia vasúthálózatának északkeleti végpontja, Rahó felé zötyög a vonat Dombóvárról, hogy a szerző mozdonyvezető dédapjának rövid történetében egy bicska kapjon főszerepet. A gyöngyház nyelvű bicska még a nagy háború előtt Rahón felejtődött, és csak a második világégés előtt került vissza a dédapához. A rutén szállásadók becsülettel megőrizték, tudván, egyszer csak érte jön majd jogos tulajdonosa. „A háború csak fűti a vágyat, de rendet nem ad”, hangzik a tanulság. E békebeli idillből zakatolnak tovább a novellák Oroszország fogolytáborán át a füzéri vár családi vonatkozású kártyacsatájáig, hogy Ernesztina néni kópés talpraesettségével bizonyítsa a „megroggyantott” polgári középosztály megőrzött öntudatának és önbecsülésének maradékát.

Benyhe István a Népliget-közelí Tisztviselőtelepen nőtt fel. A liget gyermektitkok és a történelem találkozási pontja. Építők napja, majálisok, vurstlik világa. Könnyes-kese-re-des történetek színhelye. A telepi trafóház szétbontásakor szovjet tiszt naplója kerül elő, Budapest megszállásának idejéből. A másik tömör novella így összegez: Felszabadultunk, snitt!

Diákkor, Donald kacsá, Kovács őrnagy, már a Kádár-kor mosolyogtató (egyben riasztó) figurái, groteszk színterei. Bármilyen hihetetlen, ezekben az írásokban emberi arcát mutatja a kor, amely a hétköznapi élethelyzetek és sorsok közepette nem akar tudni megtorlásról, diktatúráról. Pedig a kisközösségek szövetebe itt is beférkőzik a diktatúra rejtett karja sunyin és rombolóan. Bár Donald kacsá képében már látogatóba érkezik a jövő, de ha az olvasó képzeletben besétál az Eötvös utcába, annak is Történeti

Hivatal elnevezésű épületébe, immáron két nemzedék találkozását láthatja a folyosón. A szerző és gyermekkori barátjának lánya, aki – fiatal kora ellenére – szülei elbeszéléséből sok mindent tud az egykori templomi közösség szövevényes világáról, besúgónak hitt, megrágalmazott, idegösszeroppanásba zuhant egykori társuk félresiklott életéről, együtt szűrik le a tanulságot, a szülők nemzedéke sem tudta feldolgozni igazán a kis megalkuvások évtizedeinek lerakódott hordalékát, csoda-e, ha a mai harmincasok undorral fordulnak el attól a kortól.

Az ördögi játszma óvatos lépései e rövid novellákban csupán sejtelemként vannak jelen, hiszen maga a korszak igazán ördögi, a valódi sakkparti végül egy nagyívű, nyolcvan oldalas, szívszorító történetben találja meg méltó helyét. Babos, a jobb sorsa érdemes cigány férfi a börtönben megismerkedik az egykori (nem cigány) sakkedzővel, aki sakkozni tanítja rabtársát, mondván, a több lépéssel előbbre látás képessége nélkül a cigányság képtelen kitörni a nyomor szülte életformából.

Nemes, veretes szöveg olvasható e nyolcvan oldalon. Egyszerre riport, szociológiai munka, drámai sűrítménnyel teli élettörténet, már-már regény, katartikus erejű kísérlet, hogy az ördögien ügyes cigány sakkozó felismerje: munka, tudás, tisztesség és emberség kell a kitöréshez, ahhoz, hogy emberhez méltó életet élhessen. Benyhe István diktafonjával kíséri végig az Ördög ragadványnevű főhős életét egészen a férfi haláláig, a humor és szenvedély ezernyi színét villantva fel abból a világból, amelyet bizony ilyen mélységben aligha ismerünk. Talán még azok sem, mint például a recenzens, akik évtizedeket töltöttek a börtönök világának, sűrű beltenyészetének alapos megismerésével.

Benyhe István: Ördög a sakkasztalán, Gondolat Kiadó, 2021

GULYÁS KATALIN

NÉZD A FOLYÓT!

Nézd a folyót most,
alkonyba homálylik,
végig az országon ballag sietősen;

nézd, ma hajót hoz,
úsztatja sokáig,
hídívek alatt bujkál át ijedősen;

nézd Budapestet,
ráült a Dunára,
látja magát a habokban ma fénylően;

félta az estet,
úgy vár a csudára,
mint az a lány odalenn ma a lépcsőn.

POZSGAI GYÖRGYI

MAGASSÁG ÉS MÉLYSÉG KÖZÖTT

*„Minden, ami kívül van,
bennünk is van.”*

Baán Tibor: Parnasszus

Magasság és mélység – a létezés két véglete. Közöttük állapotok, hangulatok, érzések, énkonstellációk. Öntudatlanság, tudatosság, tudatalatti reflexek, vágyak sorakoznak, melyeknek összegyűjtése aktív korszakunkban természetes velejárója az életnek. Sietünk, habzsoljuk az új és új benyomásokat, de nincs időnk a feldolgozásra. Aztán eljön az idő, amikor a zűrzavarból valamiféle tudatos egység születik. „Összeáll a kép”. Már nem esik nehezünkre visszatekinteni az elmúlt évekre, évtizedekre, akárha felülről néznénk azt a drámai játékot, amelyeknek részesei voltunk és vagyunk. A szó kevés, hogy minden lelki tartalmunkat kifejezze, mégsem mondhatunk le életpályánk összegzéséről. Baán Tibor *Fényszögek* című kötete summázatát adja azoknak a létélményeknek, amelyek meghatározóak voltak alkotói munkásságának szempontjából.

Érdemes elidőzni a könyv szerkezeti felépítésén, amelyet a rendhagyó műfaji sajátosságokat magukba záró írások szerveznek egységgé. Prózavers, prózaköltemény, regénymozaik, abszurd, misztériumjáték, és a végén az esszencia egy esszévallomás. A művész elképzelhetetlen érzelmek nélkül, világlátását, hitét meghatározzák azok a lelki tartalmak, amelyek gyermekkortól kezdve egyre gyarapodnak benne. Ugyanakkor a tudományos szemlélet, valamint a realitásérzék is fontos, hisz az alkotások mások számára való feltárása ezek segítségével történik. Nem véletlen, hogy Baán Tibort önzetlen, ösztönös tanító, poeta doctus. Az a sok réteg, amely műveiben egymást kiegészítve, máskor egymással feleselve fel-felvillan, a költői személyiség százjegyű megnyilvánulására ad lehetőséget. A kötet bevezető írásai prózaversek. Jelentésmező. Ez a cím felvezeti a versek sajátos egymásba kapcsolódását. Mi is az a jelentésmező? Amikor egy-egy szót kimonjunk, a vele azonos vagy rokon jelentésű, esetleg ellentétes tartalmú szavak is eszünkbe jutnak. Az azonos fogalomkörhöz tartozó dolgokat megnevező szavak egy jelentéskört alkotnak, és ezek logikai kapcsolatban állnak egymással. A jelentésmezővel való költői

játék a prózaversekben képes úgy formát öltetni, hogy különös szürreális láncolatot hoz létre, mint egy gondolatterkép, amely egy szerkezeti vázat képez, és ezt a vázat lehet a költői világképpel, képrendszerrel felöltöztetni. A prózavers formája próza, de nagyfokú költői intenzitás jellemzi. Lírai gondolat alakzatok, amelyek trópusokat, költői képeket alkalmaz. Sűrítetten használja a lírai kifejező-eszközöket. A szépirodalom sajátos kritériumokkal él: zártság, egységesség, önmagában értelmezhetőség. Ezeket nem tekinthetjük műfaji kritériumoknak, hisz nem a műfaj velejárói, hanem a költemények jellegéből fakadnak.

Baán Tibor a prózaverset elválasztja a prózakölteménytől. Árkadia című írásában érzékelhető, hogy egy „égőv” alá vonja mondandóját. Engem Juhász Ferenc hosszúnekeire emlékeztetnek. Ami a két műfaj közti különbséget jelenti számára az az áradó lelki és szellemi folyó, amely felhasználja a jelentésmező és a gondolatterkép sajátosságait. Az egység és a teljesség egyszerre érvényesül. Önálló kompozíció. Mindig fennakad bennünk az a kérdés, hogy mit tekinthetünk versnek, költeménynek. Érdekes kérdés mind tartalmi kifejtettség, mind gondolati kifejezőerő szempontjából. A vers hosszúsága, rövidsége sem mérvadó, hisz Weöres Sándor óta tudjuk, hogy az egysoros verseknek is költői világa van – a tömörség mögött hosszan elnyúló gondolatfolyamot fedezhetünk fel. Az abszolút tömörség kifejezője a *Tojáséj* című egysorosa. Aktív tanárként szívesen adtam fel képzeletfejlesztőnek diákjaimnak. Oldalakat tudtak írni arról, hogy mi jut eszükbe erről az egy szóról.

A harmadik részben egy regénymozaikot olvashatunk. Fényszögek a kötet címadó fejezete. Ez a műfaj sem hagyományos. Amíg a prózaköltemény áradó, az énből feltörő kimondást áhító személyes líra, addig a regénymozaik éppen nem a folyamatosságot szolgálja, hanem szinte intermezzóként érzékeljük életének jelképes és valóságos eseményeit. Mintha egy gondolatfolyamatba hol bekapcsolódnánk, hol kirekesztve éreznénk magunkat. Az életmozzanatokot mozaikokká érzékíti. Jellemző eseményeket hív elő az érettségi találkozó szerveződése. Szimbolikus szituáció. Portrék, hétköznapi emlékek, tragédiák sorakoznak előttünk, mintha a szerző gondolatait egy kaleidoszkópon keresztül néznénk. Az írást, mint egy prológot, összegző vers indítja el, amely bevezeti az elkövetkező nosztalgiával vegyes melankóliát. A régen zajlott eseményekre való reagálásban ott a nyoma a szomorúságnak, a lehangoltságnak is. Az ókori filozófusok nagy hangsúlyt fektettek a melankóliára, mint emberi tapasztalásra. A szomorúság szerintük elengedhetetlen annak megtapasztalásához, hogy milyen is embernek lenni igazán. Robert Burton középkori gondolkodó szerint akinek mélyül a bölcsessége, gyarapszik szomorú élménye is.

Az ezt követő *Abszurdok* már ismerősebben hangzik. De mit keres egy lírai alkotó, érzelmeket meg nem tagadó alkotó művészetében ez a különös váltás? A magasság és mélység közötti vaskos valóság. A tények zárt kis képtelenségei. Ezekkel ellensúlyozza a mély gondolatíságot, az érzelmek húrjain lépkedő lelki bezártságot, és új tartalmat ad az alkotói vénának. Az embernek filozofikus hajlama van arra, hogy az életben értékeket és értelmet keressen, de képtelen ezeket a realitásokban megtalálni. A cselekménybonyolításban, jellemfestésben szinte karikatúra szerűen ábrázol. „Emberalatti” problémák, viselkedési sajátosságok tűnnek elő a kis jelenetekben. A ki nem mondott szorongás, félelem tartós lelkiállapot. A dialógusokban jelenik meg leginkább a képtelenség:

„*Eladó*: A tükör utánoz. Ez a dolga.

Vevő: Ez a dolga, jól mondd. De ez a tükör (lábával a tükör romjai felé rúg) lassú, belenéztem reggel, és lekéste a mozdulatom.” (*Reklamáció*)

A groteszk és ironia eszközével él. A nyelvhasználat bővelkedik közhelyekben, trivialitásokban. Amikor az ember már úgy érzi, tehetetlen, a képtelennek látszó történetek mögé bújik. Olykor a tragikus már átfordul komikusba – ez az ambivalencia adja az alapját az abszurdnak. Valójában paradoxon a lét, valahol a mélyben összefüggnek a dolgok, csak látszólagos az ellentét.

Nagy váltást jelent a következő fejezet műfaja. Misztériumjáték. Az *Életfa* című írás önmagában abszurd is. A modern és az archaikus vajon találkozik egymással? Igen. Ugyanis a középkori misztériumjáték csupán műfaji keretet ad a műnek. A történelmi és történelem előtti helyzet a mitikus időkbe fut vissza. Formailag a liturgikus drámák sajátosságai köszönnek ránk, de valójában ez is lírai attitűddel íródott.

Számomra a legnagyobb ugrás ebben a műben, ahogy a kozmikus magasságokból hirtelen az „igazoltatás” mélységéig jut az író. Egy esszévallomás zárja a kötetet, amely a hagyományos formai sajátosságokat követi. Ez a zárófejezet bizonyítja, hogy a kötet részei, eltérő formai sajátosságaik ellenére egységet alkotnak. A világlátás, az életeseményekre, korokra, sajátos fogalmakra és a művészi pálya alakulására való hivatkozás rendszerré ötvözi az írásokat.

Most pedig kicsit kalandozunk Baán Tibor képzeletvilágában, eszmerendszerében. Kiválasztok néhány jellemző vonást, melyek világképének alapját képezik. Csupán néhányat ragadok ki, hisz egy recenzió keretein belül nem áll módomban teljességre törekedni. A kötet olvasása közben rájöttem, hogy azok a kulcsszavak, kifejezések, melyek – vagy dominanciája, vagy éppen egyszerűsége révén – az alkotó műveiből kikiáltanak, egymáshoz kapcsolódva költői hitvallássá szerveződnek.

Az idő mint kulcsfogalom átszövi az írások zömét. A szó minden vonatkozásában, denotatív és konnotatív jelentésében találkozunk vele. Emiatt is érezzük filozofikus aspektusúaknak műveit. Az idő rétegei az elképzelhetetlen csillagidőtől, a földi lét korszakain át, a személyes létezés idejéig terjed. A véges és a végtelen szembenállása, a téridő sajátos dimenziója, a mögöttünk hagyott történésekbe való visszatekintés mind, mind a determinizmusunkat világítják meg. A múlt–jelen–jövő képei a világtörténelem és a személyes léttörténet kereteiben kapnak szerepet. Hisz a történelem egy színpad, és mi álarcot hordunk – hol komédiába illőt, legtöbbször azonban tragédiába hanyatlót. Ilyenkor visszavágyódunk az idő kezdetéig. Amikor még minden lehetséges, újrateremthetünk, új szavakkal tölthetjük meg a világot. Árkádia a boldog időtlenség idealizált helyszíne, amely az öntudatlanság állapotát rejt. Igazi idill – kiszakított tér, kiszakított idő. Édenkert.

„Időteremtők a kortalan lélekidőben létezőnk
könyelműen és boldogan, hiszen a boldogságnak,
ha csak perc, ha csak néhány óra, nincs kora.
A boldogság örökfiatal, ahogy örökfiatal a hajnali
égbolt, a madárdal, a patak csobogása lábaink előtt.”

Árkádia

Mindannyian visszavágyunk Árkádiába, de az élet a realitások talaján zajlik. Örök sóvárgás marad, mint az Éden vagy Shambala.

A kötetben kulcsszerepet kap az ember. Ősi természete az elégedettség, vidámság, találékonyság, vadászó hajlam. A korszakok múlásával az ember szónak a jelentésmezője sok változáson ment keresztül. Az őskorban magához vonzza a faekét, a követ, a vasat, lángot, füstöt stb.

„És az ember gyűjti a szavakat. Édes szó. Keserű.
Kiáltásokkal körbevágott. Kell és nem kell.
Csöndekkel hasogatott. Téltre eltett. Elővett. Dajkált.
Ismerős. Ismeretlen. Mindegyik a szív és az agy között.
Félúton tudás és tudatlanság közt.”

Két téma

A munka mellett a szó, a beszéd is kiemel bennünket a természet egészéből. Az egyszerűen természetestől a bonyolultabb civilizáltság felé futnak az utak. A konkrétból az absztraktba lebbednek át a szavak. Egyre több a félreértés, másra gondolás. Ebben a tekintetben a civilizáció árt az emberiségnek. A szerző nemcsak az ember személyes létét félti, hanem felhívja figyelmünket az emberiséget veszélyeztető rejtett és nyilvánvaló tényekre. A bizonytalanság, szomorúság, tehetetlenség váltotta fel a felszabadult örömet. Az emberiség önmaga készíti elő apokaliptikus végét. Uniformizálódunk, eloszunk az egyformaságban. Mintha egy katasztrófafilm kockái peregnének.

A regénymozzaikban az egzisztenciális létezés emelkedik ki. Az énr irányul a figyelem. Portrék, tragikus sorsok, pozitív és negatív élmények kerülnek előtérbe. Az emlékek kérdéseket vetnek fel a jelen helyzetre vonatkozóan. Van-e értelme írni? Kíváncsi-e valaki énjünk változásaira? El is jutottunk a pszichológiai ember fogalmához, hisz kétségtelen, hogy sok személyiséget hordozunk magunkban. A létboncolgatás gyakori aspektusa Baán Tibornak. Az én, a szubjektum megsokszorozódása arra ad alkalmat, hogy egy szemlélődő nézőpontban, külső vadászlesből érzékelyje énjeli konstellációját. Az önmagunkkal való találkozás sorozata jelenik meg az írásokban. Az ember–emberiség filozofikus látása az egész művet áthatja. Az ősember eljut az apokaliptikus világvége jövőképig. A személyes lét pedig a születéstől a halálig. Bármikor távozunk, félbehagyunk valamit. Nincs lezárás.

Nagy energiával sugallja a kötet az értékválság problematikáját. A környező világ meghatároz minket, nem tudjuk függetleníteni magunkat a negatív tendenciáktól. A mai realitásban létezés pusztítólag hat a lélekre, összetöri a képzelet harmóniáját. Felszínre hozza bennünk a róza töviseit. A világot Szodomaként éli meg az alkotó:

Szodoma reklámfilmjei és plakátjai és ezeregy
tudatmódosító találmánya vakítja a korszak
áldozatait. Benzinnel locsolt álmokat égetnek,
vagy csak egy szemétdomb lángol. Füstölög és
elvesznek az évszakok. Nevünk is lehámlik rólunk.
Mint egy kiáltás. Én Te. Ő. Név másokkal szólított jövő.

Szodoma

Az értékpusztulás benne van az élet folyamataiban, a hangulatunkban, tetteinkben. Mindig van valami, ami előbbre való, és mindent a haszonelvűség irányít. Csak a funkció számít – üzlet, piac. Csak a konkrét tények, a szerzés, az érzelmek háttérben maradnak. A szépség már csak halvány vonalakban számít.

Baán Tibor gyakran gondolkodik az értékválságról a költészet hivatását illetően. Mintha kivesztek volna a személyiség azon jellemzői, amelyek az élet szeretetét sugározzák. Az író tevékenységében észreveszi a hibákat, és kritikáját segítőszándékkal fogalmazza meg. „Nagy dolgok történnek, és az irodalom kitartóan mellébeszél.” (*Parnasszus*)

„Lecsúszott” Parnasszusról beszélhetünk – fontosabb a meghökkentés, mások túllicitálása, mint a szépség keresésének vagy a szeretet megelégszésének vágya. A költészet, mintha megszűnt volna világítótorony lenni. Árkádia egyre távolodik. Létterünk szűkül, és ez ellentétben áll a képzeletben lejátszódó csodákkal. Baán Tibor kötetét átlengi az atmoszféra, amely közérzetét, kedélyállapotát meghatározza. Ilyenek például: a mindent felfaló város, a lakótelepi szürkeség nyomasztó hangulata, szorongás a váratlan dolgoktól. Az igazi művészet magasából szomorú lesülyedni a mélységbe. Az abszurdok helyszínei a realitások talaján állnak. Dobozvilág, város pereme, polgárlakások sok könyvvel, az idő pedig a hetvenes évek. A helyszínek jelzik a szereplők társadalmi helyzetét. Az író mélyen megveti a magamutogató kivagyiságot, a harsányságot, mely jellemzőnk jellemzi. Felgyorsult az idő, a mindennapi élet szimultanitást igényel. Nem időszzerű az egymásutániség, folyamatosság, az egy dologra figyelés. Életünk földszintjéről az „emlékek is a pincébe csúsznak”. Közérzetünk katasztrófa felé sodródik.

Sajátos toposza az irodalomnak a visszavágyódás a kezdetekhez. Gondoljunk csak az akmeista Mandelstamra, Juhász Ferencre. *A mindenség szerelmében* milyen magasztosan tárja elénk a kezdet pillanatainak ünnepélyességét:

„És mégis tudtalak,
fölfogtalak és vártalak,
tudtalak léttelenül,
mert kezdetben közös volt minden elem,
mert kezdetben én is a csönd virága
voltam,
mert kezdetben Te is a csönd virága
váltál...!”

Juhász Ferenc: A mindenség szerelme

Az *Életfa* című Baán Tibor-misztériumjátékban hasonló érzések kerítették hatalmukba a szerzőt:

„A csönd hatalmasan szétterül, mint a teremtés előtti várakozás. Még nincs nap, még nincsenek bolygók, még minden csak lehetőség. A bánat még bánattalan, az öröm örömtelen. A lét mint nemélét öleli át a vágyat, a lét még nem ismeri a létezőt, de sejti jöttét, készülődik a teremtés a mélyben és magasban.”

Életfa

Az elrontott világ újrateremtésének vágyát olvashatjuk ki a sorokból. Sok olyan kulcsfogalmat tartalmaznak az írások, melyek köré Baán Tibor életfilozófiáját megfogalmazza. Hármat emeltem ki. Aki elolvassa a könyvet, rá fog találni a többi kulcsszóra is. Számomra a kötet legmegfogóbb fejezete a Szerepválaszaim című esszévallomás. Magával ragadó, sodró és példaadó mindenki számára. A szerző kérdez: „Ki vagyok én? Én Te vagyok” – Névmasok mögé bújó enigma. A világmindenségből jönnek a válaszok, de sorsunk megpecsételődd az azzal, hogy gúzsba kötöttségünk miatt csak vágyálom az Istenhez való közelség. A születés és halál körforgásában determinálódunk. A poétika képes felszabadítani a költőt, nem számít a tér-idő, akár összefolyhat, egymásba csapódhat. Az alkotó sámánok utódjának tartja a mai költőt. A líra alkalmat ad a dimenzióváltásra, képes elszakítani a megszokott három dimenziótól. Csodálatos ez a lélek-folyó árján hullámozó esszé! Ebben is a líraiság dominál, és közben komoly véleményt fogalmaz meg korunk súlyos elveszettségéről is. Nemcsak az irodalommal foglalkozók nyerhetnek tapasztalatot ebből a szép vallomásból, hanem az érzékeny olvasókat is – bízást mondom – elgondolkodtatja. Őket a művek mögötti ember is érdekli: „Mikor elszántam magam arra, hogy ízelítőt adok / költői ruhatáramból (a teljesség igénye nélkül) az / a cél vezérelt, hogy ne csak szórúhatáramat mutassam be, / hanem a mögötte élő, eszmélő személyiséget is.” (*Szerepválaszaim*)

Baán Tibor: Fényszögek, Hét Krajcár Kiadó, 2021.

BÁNFAI ZSOLT

ÜNNEP

Létezik a megbocsátáson túl
egy szempár, a nézőpont ünnepélye –
közelgő hegyomlás a képzeletben.
Zenit, mely túlmutat az ígéretek láppá
lett taván, hová a mammonnak urai
rég nem fürödni, csak süllyedni járnak.
Egyedül, de csakis a megszentelt tekintet
képes és méltó észrevenni a mocsár
körül éledő pompát, a katarzist,
melyben az újjászületés fehértollú
madarai öltözködnek.

KIMMEL ISTVÁN

RECENZÍÓ, TÚLÉLJÜK A GÉPKORSZAKOT!

Tábori László könyvéről

ÚR ÍR. OTTÓ ÜTÖTT TALÁLT ÖTÖT. Most ez jutott eszembe az első általános iskolai olvasókönyvemből, az íróról és általam ötös osztályzatra értékelt művéről.

A Magyar Múzsza 2021. szeptemberi száma recenziók rovatában a szerző idézi könyve utolsó fejezetének egyes részeit.

A recensio latin szó számbavételt jelent, de igei alakja több jelentésű: átgondol, szemlét tart, megfontol. A *Magyar értelmező kéziszótár* szerint „recenzió: Rövidebb (könyv) ismertetés – bírálat”.

Dr. Tábori László író, keletkutató, filmgyári dramaturg, újságíró, egyetemi tanár és a Magyar Nemzeti Írószövetség alelnöke, a mai világban szokatlanul elegáns és jó modorú úriember. Könyvbemutatóján öltönyben, vasalt nadrágban és fényes fekete cipőben jelent meg, a könyvét elemző és bemutató, hasonlóan elegáns társával.

Könyvét lapozgatva, a témák kifejtése, az egyes emberek mai viselkedése elemzésében és bírálatában, úgy érzem, mintha a Horthy korszak illemtana lenne a mérvadó és az író úr száz évvel ezelőtt elegáns öltönyében és felöltőjében sétálna a pesti korzón, persze divatos kalapban, lakkcipőben, és lazán fogva, lengetve sétatálcáját. Könyvében rávilágít a mai ember helytelen, nem illő viselkedésére is, a nem megfelelő helyen és időben megjelenő silány öltözködésére, ezzel a 21. század illemtankönyvének is tekinthető.

A gépkorszak kezdetét sajátosan az elektromosság feltalálásától jelöli meg, és ezt áram-ármánynak nevezi. Az ármányt az ősmagyarok Ahrimán (gonosz szellem) istenségből eredezteti, ez a gonoszság az áramban lakozik, ami a gépeket működteti. Mi úgy tanultuk, hogy a gőzgép feltalálásától kezdődött az ipari forradalom. Az bizony igaz, hogy életünk függővé vált az áramtól, ki vagyunk szolgáltatva ennek az ármánynak, mert minden technikai eszközünk ezzel működik. Sok emberi tudás elveszne, ha végleg megszűnne az áramszolgáltatás, és emiatt kőkorszaki életmódban élnénk.

Gépkorszak alatt a mai világ hatalmas technikai számítógépes, okostelefonos fejlődését, használatukat érti. Az egyre okosabb számítógépekkel, mobiltelefonokkal és a többi digitális készülékkel mi felnőttek is együtt élünk, de gyerekeinket unokáink testi-lelki

fejlődését rossz irányba befolyásolják ezek az árammal/ármánnyal működő digitális eszközök. Szerencsére a józanul gondolkodó felnőtt korosztály ráhatással lehet ennek a gépkorszaknak a túlélésére. Az emberek egymástól való elidegenedését, magukba fordulását írja, de elismeri a digitális eszközök néhány hasznos és jó hatását is.

A gépkorszak eszközeinek káros hatásaitól meg kell mentenünk gyermekeink és unokáink jövőjét, mert ezek rossz irányba vezérlik őket hamis információkkal és észbeli, agyi és fizikális ráhatással. A könyv erről szól: Megmentésükért tennünk kell, amíg nem késő! *Túléljük a gépkorszakot!* – határozott könyvcím, kérdőjel nélkül, ezek szerint a szerző bízik ebben.

Mindezt humorral és frappáns latin szólásokkal, vagy témáit az ókori és középkori művészetek idézésével fűszerezi. Ez a könyv bárhol fellapozható, római számokkal jelölt LIII. fejezete akár önálló újságcikk is lehetne.

A szerző a II. előszóban taglalja Európa iszlamosítását, a migránsok randalírozását és a keresztények elleni támadásaikat. A fejezetekben többször idézi Hamvas Bélát, több gondolkodó író, filozófust és a témához illő olvasmányokat is ajánl az érdeklődőknek. Az eu-szervezet elfajulásának tanúi, elszenvedői vagyunk, mert a liberális szociáldemokráciát erőltetik neo-marxista nézetekkel. Érvényes ma is a nyugat-európai helyzetre Hamvas Bélától idézve: „A demokrácia az, amikor a népet kihagyják a hatalomból.”

A nem nyilvános, globális bankár világhatalom megalkotta Lenint, a kommunista ideológiával, ami megbukott. Ma ismét terjed a kommunizmus eszméje, mint „hasznos idiotizmus kísértete”, ott, ahol ezt még nem tapasztalták meg. Nyugat-Európa jövője emiatt kétséges, ma még azt sem tudhatjuk, mi lesz a nemzetállamokkal.

Az érdeklődő olvasó utánanézhethet az irodalmi és más művészeti utalásoknak, de a könyv végén a szerző kiadott művei is fel vannak sorolva. A könyv ötvenhárom humorral átszőtt fejezete kifejezi a szerző elmélyült tudását, ismeretanyagát a társadalom, a művészetek, vallások, a filozófiák és a technikai fejlődés területén.

Humor nélkül „száraz” lenne ez a könyv. Érdekes/értékes olvasmánynak tartom, mert több részénél éreztem, hogy egyetértek, én is így vélekedek. Bátran ajánlom minden érdeklődőnek, akit foglalkoztat az emberiség jelene és jövője.

*Anno Domini 2021 novemberében, az Enyészet,
Őszutó vagy Szent András havának 6. napján*

KRÁNITZ LAURA

ÉLETMŰVED

megfesthetetlen
hangulatjavítás
egy repedt vásznon

BALOGH LÁSZLÓ

A KÓTAJI TUDÓS

Apját még miszticizai Dobra Pálnak nevezték, hogy a Kótajban 1845. június 2-án született fiú neve mikor és miért lett Dobránszky Péter, ma már nehéz lenne megmondani. A jó nevű közgazdásszá és egyetemi tanárrá nőtt fiúhoz mindenesetre kegyes volt a sors. Az ungvári középiskolai évek után nemcsak a pesti, hanem a berlini, lipcsei és heidelbergi egyetemeken is tanulhatott 1865–69 között. Bölcsészdoktori oklevelét éppen a heidelbergi egyetemen szerezte meg.

Hazatérte után, 1869-ben Kassán tette le a bírói államvizsgát, 1871-ben pedig az összes jog- és államtudományok doktorává avatták. Már 1869-től egyetemi tanár, előbb a győri, majd a kolozsvári jogakadémián, aztán 1872-ről a budapesti Műegyetemen.

Sok lenne felsorolni társadalmi megbízatásait. Csupán a kiemelkedőbbek közül említek néhányat: 1874-ben ő képviseli Budapestet a zágrábi egyetem megnyitásán; ő volt 1875-ben a Nemzetközi Statisztikai Kongresszus titkára; 1876-ban őt bízták meg a Deák Ferenc gyászünnepségén az emlékbeszéd elmondásával.

Részt vett a politikai életben is. Az 1881–84-es ciklusban a gyergyószentmiklósi választókerület őt választotta meg országgyűlési képviselőjévé. 1887-től viszont már csak egyetemi tanári munkájának és szakírói tevékenységének élt. Budapesten halt meg 1918. május 24-én.

Széles körű irodalmi tevékenységet folytatott. Szerkesztője volt a *Pénz és Föld* című gazdasági szaklapnak, és állandó munkatársa több tudományos, társadalmi és művelődési folyóiratnak, újságnak. Írásai nemcsak nemzetközi visszhangot keltettek, hanem külföldi lapok is helyt adtak tanulmányainak, cikkeinek. 1885-ben például az olaszországi Páduában megjelenő *La Cooperazione Ruvale* című lap közölte *Quadri della vita delle unioni Raiffeisenianio sul Reno* című tanulmányát.

Több önállóan megjelent kötetét ismerjük. E művek változatos témájának bemutatására elegendő a nagyon is beszédes címeket közölni: *Mezőgazdaságunk jövője* (Miskolc, 1874), *Társadalmi bajaink* (Kolozsvár, 1872), *Emlékhangok Székelyföldről* (Bp. 1875), *Teremtünk ipart!* (Bp. 1889), *Népünk táplálkozási viszonyai* (Bp. 1890).

Dobránszky Péter professzor úr pedagógiai és szaktudományi munkássága ma is példaértékű, és méltó a ráemlékezésre.

FOLYÓIRATSZÁMUNK SZERZŐI

A. Türi Zsuzsa (1971, Budapest) – költő, író, műfordító. Francia szakos tanár. Eddig három verseskötete jelent meg. Már többször publikált a Műzsában. A Magyar Nemzeti Írószövetség tagja. Genfben él.

Baka Györgyi (1951, Budapest) – költő. A Szombathelyi Tanítóképző Főiskola könyvtáros-népművelő szakán szerzett diplomát, hosszú ideig népművelőként és könyvtárosként dolgozott. Hét verseskötete jelent meg. Tagja a Magyar Írószövetségnek és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. 2017-ben Érd Megyei Jogú Város Művészeti Díjjal tüntette ki. Érdén él.

Balogh László – író, helytörténész, tanár, nyelvész. A Debreceni Egyetemen tanított, irodalomtörténeti és nyelvészeti tanulmányai jelentek meg. Élete végéig szülőfalujában Rohodon élt. Közel nyolcvan éves volt, amikor meghalt.

Bánfai Zsolt (1965, Mohács) – költő, nyelvtanár, fordító. Versei rendszeresen megjelennek több irodalmi folyóiratban. Szerzői blogja a PRAE művészeti portálon olvasható. Napút-nívódíjat kapott 2020-ban.

Bánki Éva (1966, Nagykanizsa) – író, irodalomtörténész, tanár. Verseit, prózáit írásait először a Kalligram, Mozgó Világ, Látó, Tiszatáj közölte. Az ELTE-n szerzett magyar–portugál szakos diplomát. Jelenleg a Károli Gáspár Református Egyetemen és az ELTE BTK-n tanít középkori világirodalmat. 2004-ben jelent meg Esőváros című első önálló prózakötete a Magvető Kiadónál, amely elnyerte a Szépirodalmi Figyelő-díjat. A Magyar Múza folyóiratban rendszeresen publikál.

Benke László (1943, Újvárfalva) – költő, író, újságíró, könyvkiadó. Alkotóként, magánemberként és a Hétkrajcár Kiadó vezetőjeként egyaránt a mórízi hagyományt követő népi, nemzeti irodalom harcosa. Otthonkereső című regényében (novellafüzérében) a mai kiüresedő szövegirodalom divatjával szemben mutat föl valóságos történeteket, magyar emberi sorsokat hitelesen, érthető nyelven. Eddig több mint húsz könyve jelent meg. Kiemelkedő írói, költői munkásságáért a Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztjébe kitüntetésben részesítették 2003-ban. G. Komoróczy Emőke „Tegnap még volt remény, hogy lesz jövő” címmel írt monográfiát Benke Lászlóról. Tagja a Magyar Írószövetségnek és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Dánszentmiklóson él.

Benyhe István (1954, Budapest) – költő, író. Első diplomáját az ELTE-n földrajz és spanyol nyelv és irodalom szakon szerezte. Több pályamódosítást követően sem szakadt el a tanítástól és az irodalomtól. Volt köztisztviselő, közéleti, politikai szereplő, államtitkár, dolgozott egyetemi, televíziós és diplomáciai területen. Verseskönyve A maszkok háza címmel jelent meg 2013-ban, Ördög a sakktáblán címmel új novelláskötete jelent meg 2021-ben.

Bodnár László (1970, Sátoraljaújhely) – költő. Első versei 1989-ben jelentek meg szülővárosa közéleti lapjaiban (Újhelyi Körkép, Helyi Krónika). Majd több irodalmi folyóiratban publikált. 2020-ban Sátoraljaújhely Város Önkormányzat Közművelődés Díját vette át. Tagja a Kazinczy Ferenc Társaságnak, a Váci Mihály Irodalmi Körnek és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Sátoraljaújhelyen él.

Bodrogi Imre – író, újságíró. A Magyar Újságírók Közösségének tagja, rendszeresen publikál történelmi és helytörténeti témákban. A Történelmi Vitézi Rend tagja. Isaszegen él.

Bozók Ferenc (1973, Gyöngyös) – magyar költő és esszéista. Magyar-történelem, valamint teológia szakos tanár, piarista szerzetes. Több mint tíz vers- és esszékötetét jelent meg. Budapesten él.

Cs. Varga István (1946, Kapuvár) – irodalomtörténész, kritikus, az ELTE habilitált professzora. 35 megjelent könyvet szerkesztett és lektorált. Tanulmányokat publikált német, orosz és angol nyelven. Tagja – többek között – a Magyar Írószövetségnek, a Magyar Katolikus Újságíró Szövetségnek és a Magyar Hungarológiai Társaságnak. A Németh László Társaság alapító titkára. Egerben él. József Attila-díjas.

Császai Zsüliet (1988, Szeged) – költő. A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán 2012-ben jogász diplomát szerzett, a civil életben ügyvédként praktizál. Az elmúlt években több országos irodalmi pályázaton vett részt. A Batsányi-Cserhát Művész Kör szépirodalmi nívódíját és a Számnpróbalgatók 2018-as nemzetközi irodalmi pályázatán a III. díjat sikerült elnyernie. 2019-ben az év jogász költője. Első önálló verseskötete 2018-ban jelent meg Bárányfélhők közt libabőr címmel. Szegeden él.

Cselényi István Gábor (1943 – 2022) – költő, lelkész, filozófus, szociológus, teológiai tanár, professzor. A Pázmány Péter Hittudományi Akadémián végzett, Budapesten kezdte 1970-ben a lelkési tevékenységet, majd a Teológia című folyóirat olvasószervezője volt. Évtizedeken át Nyíregyházán élt, ahol görög katolikus lelkészként működött. Később Pilismarótra költözött. A Vitéz János Érseki Római Katolikus Tanítóképző Főiskolán tanított. A Magyarországi Aquinói Szent Tamás Társaság elnöke; az MTA Nyíregyházi Tudományos testületének elnökségi tagja; és még számtalan szervezet tagja, vezetője volt. Nemrég halt meg, Nyíregyházán temették el a lelkészek parcellájában.

Csontos Márta (1951, Győr) – tanár, költő, közíró, irodalomtörténész. Tagja a Magyar Írószövetségnek, a Szegedi Írók Társaságának, az Erdélyi Magyar Írók Ligájának és a Vörösmarty Társaságnak. Mértékadó folyóiratokban publikál verseket, recenziókat és tanulmányokat. Legújabb kötetei: Látószögek (Kráter, 2018), „Zászló a szélben”, Transzcendencia és küldetésstudat Reményik Sándor költészetében (Hungarovoxx, 2020), Carpe diem-kísérletek, versek (Napkút, 2021). Sándorfalván él.

Deák Mór (1959, Mór) – költő, író, szerkesztő, műfordító.

Döbrentei Kornél (1946, Pestszentimre) – költő, író. Hosszú ideig a Hítel szerkesztője volt. Kiemelkedő munkásságát több díjjal is elismerték: József Attila-díj, Kölcsey-díj, a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, Balassi Bálint-emlékkard, Bárány Eötvös József sajtódíj, Benedek István emlékgyűrű, Vitézi Rend érdemkeresztje, Vitézi Rend Nemzetvédelmi Keresztjének Ezüst Fokozata, Alternatív Kossuth-díj. A Magyar Írószövetség tagja. Nemrég megjelent kötetében – Júdás, mint erkölcsi etalon? – az

ember, az emberiség egyre romló erkölcsi állapotára mutat rá kíméletlenül. Pomázon él.

Farkas Csaba (1965) – író, tudományos újságíró. Magyar-történelem szakos tanári diplomáját tanárképző főiskolán szerezte, tudományos újságírói képzésen is részt vett. 1987-től 2008-ig szegedi lapok főállású munkatársa és állandó tárcáírója volt. Azóta szabadúszó író, újságíró, tudományos újságíró. Eddig 16, főleg tárcákat, novellákat tartalmazó könyve jelent meg, budapesti és szegedi kiadók-nál. Legújabb kötete a *Festett ösvény–Járatlan úton* (két kisregény). Szegeden él.

Filep-Pintér Eszter (1980, Tatabánya) – költő, író, gyógypedagógus. Az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola Karán végzett 2004-ben. Majd a Miskolci Bölcsész Egyesület pszichológusi képzését végezte el 2010-ben. Jelenleg a Veregyházi Egységes Gyógypedagógiai Intézményben gyógypedagógus. Írással 2017-től foglalkozik komolyabban. 2019-től a Gödöllői Irka tagja. 2020-ban az Előretolt Helyőrség Karantének pályázaton kapott lehetőséget megjelenésre. Ugyancsak 2020-ban a Gödöllői Irodalmi Díj első helyezését érte el próza kategóriában. Első regényén dolgozik, miközben kitűnő verseket ír. Kistarcsán él három gyermekével és férjével.

Gög János (1951, Csongrád) – költő, rendező, művelődésszervező, könyvkiadó. Az általános- és középiskolát Csongrádon végezte, rendezői diplomát Szegeden szerzett. Később szakvizsgázott művelődésszervezőből és Európai Unió ismerekéből is a Szegedi Egyetemen. Évekig a Csongrád és Vidéke ÁFESZ egyik vezetője, majd a Raszter Könyvkiadó alapítója, vezetője. Az Alföld Művészeti Egyesület elnöke, a Magyar Írók Nemzetközi Szövetsége dél-magyarországi szervezetének elnöke, a Főveny irodalmi folyóirat szerkesztője. Tizennégy kötete jelent meg eddig. Kitüntetései: Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje (2005); Pro Bono Irodalmi-díj (2008); MASZRE Alkotói-díj (2009). Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek is. Csongrád városában él.

Gulyás Katalin (1941, Heves) – költő, orvos. Az általános és középiskoláit Tiszafüreden végezte. 1960-ban érettségizett. Majd orvosi diplomát szerzett 1968-ban Debrecenben. Szakvizsgázott házi orvostanból 1996-ban. A diploma megszerzése után Csongrádra került háziorvosnak. Házasságot kötött, gyermekei 1969, 1972., 1975-ben születtek. 1996-ban, hosszú praxis után nyugdíjba ment. 1997–2003 között a város egészségügyi referense volt. Jelenleg szociális-képző tanfolyamokon oktató. Tizennégy éves korától ír verseket. Múlt századi versek címmel jelent meg kötete 2003-ban, majd versekből faragott évek című új könyve 2009-ben. Tagja a Csongrádon működő Alföld Művészeti Egyesületnek és a Főveny című folyóirat alkotó-közösségének. Csongrád városában él.

Hanáczek Erzsébet (1948, Nagybatony) – költő, író, újságíró. A Kelet Felől című folyóirat szerkesztőbizottsági tagja, a Rim Könyvkiadó munkatársa. Váci Mihály-díjas alkotó. Budapesten él.

Istenes Tibor (1972) – Art'húr-díjas költő, író, esztéta, az Art'húr Irodalmi Kávéház szerkesztője. Alkotásai a Lite-ra-Túra Irodalmi és Művészeti Magazin, a Börzsönyi Helikon, a Hetedik.hu és a Lenolaj Irodalmi és Kulturális Műhely, a Palócföld irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat oldalán, valamint különböző antológiákban jelennek meg rendszeresen.

Jobbágy Éva (1954, Dorog) – író, újságíró. A Tormay Cécile Kör alapítója és fő szervezője. Több tanulmányt írt a méltatlanul mellőzött írónőről, akinek tárgyi és szellemi értékeit igyekszik megmenteni. Évtizedek óta részt vesz a Katolikus Újságírók Szövetségének munkájában. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Jóna Dávid (1968, Budapest) – költő, író. Tizenhét évig tanított a zsámbéki főiskolán. Média tanár, újságíró, operatőr. Az Art'húr című kulturális, művészeti lap alapítója, a facebookon az Art'húr Irodalmi Kávéház főszerkesztője. Biatorbágyon él.

Katzler Hilda (Eger) – költő, tanár, újságíró, a Magyar Pen Club tagja, a Magyar Újságírók Közössége irodavezetője. Rendszeresen publikál a nyomtatott és elektronikus irodalmi folyóiratokban. Két önálló kötete jelent meg. Budapesten él. A Magyar Nemzeti Írószövetség alapító tagja.

Kállay Kotász Zoltán (1969, Budapest) – költő, író, szerkesztő. Első publikációja a Ligetben jelent meg 1990-ben. Éveken át emberi jogi aktivista, majd szociális segítő volt, ezek a tevékenységek szervesen kapcsolódnak írói (szépirói, közírói, szerkesztői) működéséhez. A Dr. Kotász Könyvkiadó alapítója és vezetője.

Kimmel István (1950, Tamási) – író, újságíró. A Gödöllői Agrártudományi Egyetemen szerzett diplomát. A Földművelődéstudományi Minisztériumban dolgozott minisztériumi vezető-főtanácsosként. Mezőgazdasági, kulturális, közéleti és irodalmi vonatkozású cikkeket, tanulmányokat ír. Leggyakrabban a Kapu című folyóiratban olvashatjuk írásait. Tagja a Magyar Újságírók Közösségének. Érden él.

Ködöbőcz Erika (1999, Kárpátalja) – költő. A Nagybereg Református Liceumban érettségizett, majd az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán szerzett diplomát. Gyógypedagógusként dolgozik, Kiskunlacházán él. 17 éves korától ír verseket, eddig internetes portálokon és vidéki irodalmi folyóiratokban publikált.

Kránitz Laura (Budapest) – költő. Verseit többnyire internetes kulturális magazinokban publikálja. Több antológiában szerepelt verseivel. Budapesten él.

Lakatos-Fleisz Katalin (1978, Nagykároly) – költő, író, esszéista. Irodalomtudományból szerzett doktori fokozatot Finnországban és Debrecenben. Számos erdélyi és magyarországi folyóiratban publikál esszét, novellát, tanulmányt és verset. Kolozsváron él.

Lengyel Géza (1941, Budapest) – költő, középiskolai tanár. Földrajz-biológia szakos tanárként a Fővárosi Jedlik Ányos Gimnáziumban tanított évtizedekig. Húsznál több folyóiratban, lapban jelentek meg írásai. Leginkább az Ezredvég, Lyukasóra, Csepel, Belga Kilátó, Kelet felől közlik műveit. Több antológiában is olvashatjuk verseit. A Csepel Munkasothon Tamási Lajos Munkás Klub elnöke. Kitüntetései: Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt (1995); Csepel Nívódíj (2008); Németh László-díj (2009). Tagja a Magyar Írószövetségnek. Budapesten él.

Lengyel János (1973, Beregszász) – történész, író, újságíró, publicista. A Magyar Írószövetség, a Magyar Pen Club tagja, a Magyar Újságírók Közössége elnökségének tagja. 2014-ben megkapta a „Nemzeti Újságírást” kitüntetés bronz keresztjét. Eddig tíz kötete jelent meg, az utolsó 2019-ben, Feltámadás Beregszászon. Mitracek úr visszatér címmel. Budapesten él.

Madár János (1948, Balkány) – költő, könyvkiadó, újságíró. A Kelet Felől című irodalmi folyóirat alapító

főszerkesztője; a Muravidék, Új Tanú szerkesztője. A Magyar Írószövetség tagja; a Magyar Újságírók Közössége alelnöke; a MÚK irodalmi tagozatának vezetője, a Magyar Nemzeti Írószövetség elnöke, Balkány város díszpolgára, József Attila-díjas és Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas alkotó. Budapesten él.

Magyar Hunor (1967, Püspökladány) – író, újságíró, sajtószóvivő. Eredeti neve Marjai László. Verset, mesét, elbeszélést, regényt ír. Eddig 13 könyve jelent meg. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Mártonfi Benke Márta (1958, Kunszentmárton) – festő, művészeti író. A Magyar Újságírók Közössége művészeti tagozatának vezetője, a Magyar Múzsza képzőművészeti rovatát szerkeszti. Rendszeresen vesz részt egyéni és csoportos kiállításokon, a Vásárhelyi Őszi Tárlaton többször szerepelt képeivel. Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas. Kunszentmártonban él. A Magyar Nemzeti Írószövetség tagja.

Nagy Antal Róbert (1974, Keszthely) – költő, tanár. Gyenesdiáson tanít, elsősorban alsó tagozatos gyermekekkel foglalkozik. Versei eddig pályázati antológiákban, hangos könyvben, a Zalai Hírlapban, a Pannon Tükörben, a Palócfoldban szerepeltek. Egy kötete jelent meg 2018-ban Félidőben címmel.

Oláh Tamás (1944, Budapest) – költő, író, szerkesztő. Hosszú álom címmel 2010-ben adta közre első verseskötetét. Ezt 2011–2018 között, évről évre újabb könyvek követték, 2019-ben pedig megjelent válogatott verseinek gyűjteménye Elérni az elérhetlent címmel. 2018-ban Magyar Arany Érdemkereszttel ismerték el munkásságát.

Orémus Kálmán – író, újságíró, Kárpátaljáról települt át Magyarországra. Néhány évig a Kelet-Magyarország című napilap munkatársa volt. Novelláskötete jelent meg.

Orosz Margit (1956, Miskolc) – költő, tanár. Több kötete jelent meg. Évtizedekig Bánhorvátiban tanított magyar szakos tanárként, ahol jelenleg is él. Kazinczy Gábor irodalmi hagyatékát kutatja. A település nemrég díszpolgári kitüntetéssel részesítette. Talán az sem véletlen, hogy Orosz Margitot a Bán-völgye poétájának nevezik. A Magyar Nemzeti Írószövetség tagja.

Paládi Zolt (1968, Budapest) – költő, tanár. Az ELTE magyar-történelem szakán végzett. 1994-től 1998-ig a dunajvárosi Széchenyi István Gimnáziumban dolgozott, 1998-tól 2012-ig tevékenykedett a Magyar Nemzeti Levéltárban. Irodalmi publikációi mellett számos társadalomtörténeti munkát is jegyez. Publikációi számos folyóiratban jelentek meg a Hiteltől a Praeig. Jelenleg pedagógus, nevelőtanárnéként dolgozik. Hat kötete jelent meg eddig, emellett antológiákban is gyakran szerepel.

Patócs Molnár János (1949, a Partiumban élt negyven évig) – író. A kolozsvári protestáns teológián szerzett diplomát. 1989 óta Szegeden él. PhD fokozatának megszerzését követően a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen docensi kinevezést kapott. A KDNP és a Barankovics Alapítvány regény pályázatának különdíjasa. Több regénye jelent meg. Szegeden él, tagja a Szegedi Írók Társaságának.

Pete László Miklós (1962, Lengyeltóti) – költő, prózaíró, tanár. Budapesten érettségizett, diplomát Szegeden, Debrecenben és Budapesten szerzett. 1987 óta publikál. A sokféle műnem jelzi széleskörű érdeklődését is: versek, tanulmányok, színdarabok, forgatókönyvek, fantasy regények, stb. Több kötete jelent meg. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Sarkadon él.

Péter Erika – költő, író. 2004-ben jelentek meg első művei. Felnevelteknek és gyermeknek egyaránt ír. Számos irodalmi folyóiratban, antológiában, valamint gyermekmagazinokban olvashatók versei, prózái. Békéscsabán él.

Péter Péter (1937, Vác) – költő, tanár. Évtizedek óta publikál (Ifjúsági Magazin, Pest megyei Hírlap, Váci Napló, Verőcei Tükör, Váci Polgár, CÉH, Napút, Magyar Napló, Kelet Felől, Muravidék, Magyar Múzsza). Szerepel a Dunakanyar költészete, valamint az Arcok és énekek országos költői antológiáisorozat kötetében. Vác Város Művészeti Díja kitüntetéssel kapott 2011-ben. A közelmúltban jelent meg a Fény és árnyék című válogatott kötete (2022). Tagja a Váci Költők Baráti Társaságnak, a Váci Mihály Irodalmi Körnek és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Vác városában él.

Pozsgai Györgyi (1954, Szolnok) – költő, író, műfordító, tanár. Az ELTE magyar–orosz szakán, majd a BME közoktatási vezető szakán végzett. A Terézvárosi Szakközépiskolában tanított évtizedeken át. Több, mint tíz könyve jelent meg (versek, tanulmányok). Tagja a Magyar Írószövetségnek, a Kazinczy Ferenc Irodalmi Társaságnak.

Pödör György (1948, Vasszilág) – költő, tanár, muzeológus. A budapesti műszaki egyetemen mérnök-tanári szakán végzett. 1975-ben került a szombathelyi Savaria Szakközépiskolába, melynek tíz évig volt igazgatója. Gyermekkorától foglalkozik ásványgyűjtéssel és irodalommal. Lakóhelyén Vasszécenyben ásványmúzeumot alapított, irodalmi folyóiratokban publikál és könyvei jelennek meg. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek.

Saitos Lajos (1947, Soponya) – költő, író. A Vár című folyóirat munkatársa. Több kötete jelent meg. Tagja a Vörösmarty Irodalmi Társaságnak, a Magyar Írószövetségnek és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Székesfehérváron él.

Stancsics Erzsébet (1944, Székesfehérvár) – költő, író, kritikus. A Stancsics család leszármazottja. Több könyve jelent meg. Legutóbbi kötete: Hatodik érzék(ek)(I); Biró, Bp., 2016. Budapesten él.

Szente B. Levente (1972, Szörényvár) – költő, újságíró. A Marosvásárhelyi Tanárképző Főiskola magyar–néprajz szakán tanult. A székeleyeresztúri polgármesteri hivatal kulturális referense, szerkesztő-riportere a székeleyeresztúri Hargita Line kábeltelevíziónak. Első írásai a Romániai Magyar Szóban jelentek meg 1994-ben, majd a Korunk, Helikon, Polisz, Bárka közölték írásait. 1998-tól szerkesztőbizottsági tagja, 2000–2002 között főszerkesztője a székeleyeresztúri Kisváros című közéleti lapnak.

Szentgyörgyi (Király) László (1957, Erdőszentgyörgy) – költő, újságíró. Az Erdélyi Napló, majd a Polgári Élet munkatársa volt, 2009–2012 között a marosvásárhelyi Központ című hetilapot szerkesztette. Jelenleg is itt dolgozik. Első verseit 1977-ben jelentette meg az Igaz Szó szépirodalmi folyóirat. Rendszeresen publikál erdélyi és magyarországi irodalmi folyóiratokban. Marosvásárhelyen él.

Turbók Attila (1943, Budapest) – költő, újságíró, szerkesztő. Az ELTE bölcsészettudományi karán végzett 1975-ben. Az Ifjúsági Magazin irodalmi szerkesztője volt, dolgozott a Fiatal Művészek Klubjában, kulturális szervezőként a Zeneakadémián, a művelődési ház igazgatójaként Leányfalun. 1980-tól húsz éven át egy börtönügyi szakfolyóirat és a Börtönűjság című hetilap szerkesztője. Öt verseskötete jelent meg. Budapesten él. A Magyar Nemzeti Írószövetség alapító tagja.

MÁRTONFI BENKE MÁRTA

KORTALAN LÁTOMÁSOK MÚLTRÓL ÉS JÖVŐRŐL

Műtermi beszélgetés Szurcsik Józseffel

Szeszélyes szél söpör végig a Váci úton, amikor kilépek a metró Forgách utcai megállójának aluljárójából. Az angyalföldi tavasz fogad. Kissé más hangulatú, mint a zsúfolt, emberekkel teli, cicomás belváros. Itt tágasabb, levegősebb a tér, és formailag minden egyszerűbb, ám ezáltal kevésbé lakályos, zordabbnak, ridegebbnek tűnik. Az uniformizált, irodaházakká változtatott épületek és a régi gyártelepek emlékei József Attila *A város peremén* című versét juttatják eszembe: „A város peremén, ahol élek, beomló alkonyokon mint pici denevérek, puha szárnyakon száll a korom, s lera-kodik, mint a guanó, keményen, vastagon.” Nem csak a vers által felidézett vízió, de az egész költemény szelleme, üzenete is illik az alkalomhoz: Szurcsik József képzőművész műtermébe megyek.

A volt Láng Gépgyár területén található stúdió már méreténél fogva sem tűnik egy magányos remete odújának. Mivel lakója sok mindennel foglalkozik, ezért a hatalmas műterem többfunkciós: az alkotómunka szentélye, találkozások színtere, zenekari próbák helyszíne, képek, szobrok raktára, egyszóval igazi kulturális műhely. Természetesnek tűnik, hogy az Angyalföldön nevelkedett művész itt talált alkotó tevékenységének megfelelő helyet. Mégis van abban valami szimbolikus, hogy Szurcsik József egy hajdani gyártelep épületében rendezte be műhelyét. Ennek magyarázata a személyiségében keresendő. Aki futólag találkozik vele, ahogy a gyárudvaron átsétál farmer öltözkéiben, őszes, loboncos haját csikófarokba kötve, egy idősebb rockernek nézheti. Nem is téved sokat, mert Szurcsik József nem csak fest, grafikákat készít, hanem például zenél. Többek közt a saját alapítású *Art-Reaktor* zenekarban, vagy a *Tapasztalt Ecsetek* formációban. De ki gondolná, hogy ez az angyalföldi, lázadó punkzenekar tagjának is vélhető, lezser megjelenésű férfi egy Munkácsy-díjas képzőművész és a

Szurcsik József

magyar kortárs képzőművészet meghatározó alakja? Közvetlen habitusa, látásmódja, az embertársai felé tanúsított nyitottsága, szociális érzékenysége a való élet alapos ismeretéből eredeztethető. Művészete azonban filozófiai töltetű, művei révén a társadalom és az egyén viszonyának problémáival foglalkozik, s az emberiség sorskérdéseit feszegeti.

Amikor a műtermébe lépek, a mester érdeklődésére elmondom, hogy egy alföldi mezővárosból érkeztem. – Imádom az Alföldet! – kiált fel Szurcsik József, és lelkesen taglalja, hogy az ő családja is alföldi származású. Édesapja Szurcsik János festőművész, édesanyja Sárkány Anna gobelinművész Bajáról költöztek Budapestre. Gyermekkorában sok időt töltött a dél-Alföldön, ahol megismerkedett a mezőgazdasági munkával, szerették a földet, a kertet, s az őket körülvevő növényeket, állatokat. Noha egy angyalföldi műteremházban nőtt fel, a gyökerei erősen az alföldi tájhoz, az alföldi emberekhez kötik.

A kétszáz négyzetméteres stúdió egyik részét erősítők, hangszerek töltik be, a falakon és az állványokon a mester nagy méretű festményei láthatók, az asztalon katalógusok, könyvek, kiállítás-megnyitókról szóló plakátok sorakoznak. Már ezek az attribútumok is kifejezik, hogy az itt dolgozó művész tevékenysége szerteágazó.

– Nálam szinte természetes volt, hogy ezt a pályát választom, hiszen művészcsaládban születtem, ott szocializálódtam, nem is tudtam elképzelni magamnak más dolgot – meséli a mester. – Bár sok minden érdekelt, de az a miliő, ami körülvett, az olajfestékek, a pigmentek, a színek, a szobrok látványa, a gyapjú, a festőszer, a különböző anyagok szaga hatott rám leginkább, és szinte beleivódta a tudatomba. Nagyon jó érzés volt. A középiskolát a szegedi Tömörkényben végeztem, s ami azért volt nagyon-nagyon jó időszak az életemben, mert azt

a fajta klasszikus metódust, rajztudást, anyaghasználatot, melyre egy képzőművésznek szüksége van, magas szinten el lehetett sajátítani. Deklarálta is az iskola, hogy nem művészképzéssel foglalkozik, hanem szakembereket képez. Nekem ez nagyon bejött. Az érettségi után éveket kihagytam, sok minden másba belekóstoltam, dolgoztam a Pannónia Filmstúdióknak, illusztrációkat, könyvborítókat, tervezőgrafikusi munkákat készítettem, honfoglalási leleteket rajzoltam a Nemzeti Múzeumnak, persze, érdekelt a zene is. Szobrász szakon tanul-

Kötélkép, 1991–92, akril, olaj, vászon, 125 x 200 cm

*A zene kikapcsolódás, de ugyanannyi energia kell hozzá, mint a festéshez
– vallja a művész*

tam a középiskolában, de festő szerettem volna lenni, de évekig nem vettek fel a főiskolára, és végre grafika szakra sikerült bejutnom. Ez nagyon jó döntés volt részemről, hiszen újra technikákkal ismerkedtem meg a különböző műhelyekben, anyagokkal, hígítókkal, festékekkel, vegyszerekkel kellett dolgoznom, amit nagyon szerettem. Ma ugyanazon a szakon vagyok tanszékvezető, ahová jártam, és látom, hogy a mai huszonévesek is mennyire nyitottak ezekre az eljárásokra. Hiszen kiveszőfélben vannak, ma már a nyomdai környezet nélküli ezeket, a digitális nyomtatás ezt a területet lefedi. Viszont érdekes, milyen nagy az igény a kézimunka, a kézzel való alkotás, technikai készség iránt.

A művészettörténeti műveltség, a sokféle technika ismerete nagy szabadságot biztosít egy művész számára, megkönnyíti a művészeti ágak közti átjárást, a műfajok közti váltásokat. Szurcsik József esetében megszokott, hogy a grafikák készítése mellett fest, szobrokat készít, vagy éppen összművészeti produkciókban vesz részt. Sokoldalúsága a művészeti életre is kiterjed. A Munkácsy-díjas festőművész a képzőművészeti egyetem rektorhelyettese, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, és 2020-ban őt kérték fel a Műcsarnokban rendezett *Szabadjáték* című II. Képzőművészeti Szalon kurátorának. A magyar művészeti élet egyik hajtómotorja: kiállításokat szervez, megnyitó beszédeket, tanulmányokat ír, illusztrációkat készít, zenei produkciókban, performanszokban szerepel. Elképzelni is nehéz, hogy képes erre, honnan veszi az energiát? Egyáltalán mikor alkot?

– A pályámnak mindig lényeges eleme volt az időbeosztás – folytatódik a beszélgetésünk.

– Valóban, sokféleképpen foglalkozom, amit nagy örömmel teszek, ha az érdeklődésnek megfelelően picit el tudok mélyedni a különféle dolgokban. Számomra azonban a képzőművészet a legfontosabb. Amikor minden elcsendesül körülöttem, elhalkulnak a telefonok, nincsenek már programok, akkor tudom átadni magam az alkotásnak. Röviden szólva: este és éjjel. A kezdetektől így dolgoztam, ráálltam erre a módszerre. Olyan világító eszközöket szereztem be, melyek a napfényt utánozzák, a napfény erejét, színét adják vissza. Így semmi

Lebegő torony, 2006, akril, olaj, vászon, 120 x 75 cm

A felfedező, 2009, akril, olaj, vászon, 40 x 50 cm

különbség nem volt, hogy a műteremben vagy a szabadban, napfényben vagyok. Ily módon legalább napi hat órát tudtam rajzolni, festeni a műteremben, és nagyon élveztem. Most már jó ideje számomra a műtermi alkotás az elfogadható, ez a szisztéma működik. Mivel úgyis a fantáziámból dolgozom, nincsenek előképek, nem kell, hogy nézzek tájakat, embereket. Amit gondolok, azt festem és rajzolom, vagy éppen szoborban faricskálom meg.

A műterem falán látható az a kép, melyből elindult egy sorozat, s mely-

ből kifejlődött a Szurcsik-féle sajátos formanyelv, egyéni stílus. A nyolcvanas évektől tűnik fel képein a kőbe merevedett férfigprofil. Az erős, tömörszerű homlokban végződő, sokáig lefelé görbülő szájú, többnyire mogorva, meggyötört, gyanakvó arc domináns motívummá vált a Szurcsik műveken. A kilencvenes évek legelejétől ezek az arcélek egyre gyakrabban szerepelnek tárgyakkal, geometrikus formákkal egybeépülve, falak, épületek és tájalemek részeként. Sokféle értelmezés olvasható az esztéták és művészettörténészek tollából, s noha nem a művész dolga, hogy megmagyarázza a képeit, mégis erre ösztönzőm a mestert.

– Fura történet – kezdi a visszaemlékezést a festő. – A férfigprofil rajzolni, festeni 1986-ban kezdtem, amikor a Hollandiába költözött Császár László író barátom megkért, hogy a *Hangár* című irodalmi folyóiratnak készítem el a borítóját. A *Hangár*, mint ahogy a neve is elárulja, hangos folyóirat volt, magnókazettával terjesztették, és a szórvány, valamint a honi magyarságnak válogatott az aktuális irodalom terméséből. Ekkor rajzoltam ezeket a férfigprofilokat, akik egymás fülébe suttognak, terjesztve az igazságot. Pontosabban: átsúgják egymásnak az igazságot. Gondoltam, hogy abban az évben még csinálok ebből egy-két művet, aztán az egy évből tíz lett, a tíz évből húsz, majd harminc, s nem olyan régen hagytam el ezeket a figurákat.

Ábrándozók, 2018, akril, olaj, vászon, 60 x 80 cm

Múlt és jövő, 2006, akril, olaj, vászon, 186 x 230 cm

Az alapkép után számtalan mű született: emberarcú kötőmbök, melyek nem helyezhetők el sem konkrét térben, sem időben. A kérdésfeltevés, vagyis a mű születése jelenkori, ám a probléma, melyet feszeget az alkotójuk, örök, időtlen, országhatárokon, kontinenseken átívelő. Olyan, mintha évtizedek óta egy és ugyanaz a gondolat foglalkoztatná a művészt. A témát körbejárja,

majd a felszíntől a mélységekig hatol, és a különböző, tradicionális vagy éppen modern technikák segítségével megpróbálja feltárni és megfogalmazni az igazságot. Vagy éppen csak egy jelenségre hívja fel a figyelmet, kérdést tesz fel, melyre a kép születésekor még nincs válasz. „Az egyiptomi és az antik művészetet idéző, a realitások és a szürrealitások határvonalán egyensúlyozó, különös, monumentális effektusokat kibontakoztató világ szereplői és tárgyai a hatalom, a társadalom és az

Időkép, 2018, akril, olaj, vászon, 70 x 100 cm

egyén, a szabadság és a rabság jelenségeit és viszonyait kutatják kompozícióin – írja Wehner Tibor művészettörténész egyik tanulmányában –. Szurcsik József művei egy olyan rideg, megmerevedett világról festett-rajzolt-mintázott látomások, amelyek létjogosultságát a múlt kudarcokba és tragédiákba torkolló korszakai, a jelen riasztó jelenségei, és a félelmetes reményekkel kecsegtető jövő szomorú kilátásai hitelesítenek.”

Ezeket a műveit nézve az ember az ember előtti és az ember utáni, vagy inkább az ember nélküli világ jut eszembe – jegyzem meg a mesternek. Minden időnkívülinek tűnik.

– Éppen a kortalanság volt a cél – magyarázza –, pont ezt akartam elmesélni, hogy ez a probléma állandó. Hogy ez a megrögzött, megnyomorított, egyirányba fordított világ mindig volt és mindig lesz. Nagyon komolyan foglalkoztatott, hogy hányféle világégés történt és hányszor kellett szinte mindent újra kezdeni az emberiségnek. Nálam az a baj – folytatja a művész –, hogy azok a típusú gondok izgatnak, melyek a szociális gondolkodásban benne

Merülés, 2019, akril, olaj, vászon, 50 x 60 cm

vannak. Sokáig az emberiség alapproblémáival foglalkoztam, persze a magam módján, igyekeztem a tapasztalatokat átszűrni magamon, hogy műtárgy legyen belőle. Különféle változatokat dolgoztam ki, végül így jutottam el a férfiprofilokig. Ennek kialakulásában a maszkulin világnak is szerepe van, mivel azt vettem észre, hogy a férfivilág dönt, olyan posztfeudális társadalmak épülnek, ahol a szerepek erőből vannak leosztva. Alapból innen indultam el. A rendszerváltozás környékén és közvetlen utána pedig nem fel-

szabadult, hanem inkább elszabadult ennek a világlátásnak az a része, mely elhitette velem is, hogy a '89-es változásokkal az a fajta deprimáló közeg, ami a hatalom felől ránk nehezedett a mindennapjainkra, egyszer s mindenkorra el fog tűnni. Azt hittem, hogy innentől most már a kacagós korszakomat fogom élni. Igen ám, csak egy másfajta presszió következett, és ezt nagyon nehezen viseltem el. Akkor született meg például '91-ben az *Ostobaság evolúciója* című litográfiám, amivel azt ábrázolom, hogy a butaság meg a hülyeség egymásból nő ki, az ostobaság csak fejlődni tud.

Nagy T. Katalin művészettörténész, a Szurcsik József művészetéről szóló kismonográfia szerzője így jellemzi az alkotót. „Korai korszakában az egyén és közösség ambivalens viszonyát vizsgálja, kinővésekkel, protézisekkel terhelt elpusztíthatatlan fallényeivel figyelmeztet az emberi természet, a világ torzulásaira. A személyiség hordozója az arc, az arcát vesztett ember, a személyiségétől megfosztott tömegember. Az arcélemlernek nincs személyisége, ezért irányítható, manipulálható, s veszélyes is lehet. A szurcsiki művészet ezen veszélyekre figyelmeztet. Az ezredforduló tájkéán a művész egyre inkább belső emigrációba vonul, egyre csak falakat emel, bunkereket épít, lélekjáratokat indít, melyek a dantei pokol köreit járják, mintha mindenki helyett akarna vezekelni. A kínzó önéleírás után az ezredforduló első évtizedének derekán vége szakad, a fallények emlékműomszerű képződményekként a természetben lennek menedékre. Ostorozás, vezeklés és szánalom – a szurcsiki művészet eddigi stációi.”

A sajátos Szurcsik motívum, a kőbe, betonfalba ágyazott férfiprofilnak egyik magyarázata a bebörtönözöttség. Persze, nem minden betonbörtönt mások csinálnak számunkra, nyilatkozta egy alkalommal a művész, hanem mi is kreálunk saját magunknak, hogy véde-

A tulajdonos, 2013, akril, olaj, vászon, 100 x 120 cm

A két bajnok, 2013, akril, olaj, vászon, 100 x 120 cm

kezzünk a külvilágtól. Ezzel azonban el is zárjuk magunkat olyan cselekvésektől, melyek emberi létünket gazdagítanak. A Budapesti Nemzetközi Dokumentumfilm Fesztiválon bemutattak egy különleges filmet, *Barlang-óriás* címmel, mely az olasz Filippo Dobrilla szobrászról szól.

Ez a művész naponta az Appenninek hegységben 650 méter mélyre ereszkedik le, és sötétben, hűvösben, összegörnyedve, a legnagyobb magányban faragja a szobrot, melynek modellje saját maga. Szurcsik Józsefet is mélyen megérintette a történet, ezért sokak figyelmébe ajánlotta a filmet.

– Mi értelme, hogy egy szobrász barlangbörtönbe elvonulva, a kínok kínját átélve alkot? – faggatom a művészt.

– A vezeklés egyfajta formája – feleli a kérdésemre. – Szinte lehetetlennek tűnő kihívással szembesíti magát az ember, és próbára teszi a végletekig önmagát és a törekeny biológiai valóságot, túl azon, hogy egy komoly szellemi teljesítménynek is mondható. Igyekszik helytállni. Szerintem ez olyan próbatétel, ami a végletekig megy el, és maga a helyzet is megrázó. Ahogy a szobrot formálja, úgy pusztítja, használja el önmagát. A filmet megnézve bennem is kérdések merülnek fel: miért van az, hogy egy művész sokszor a nehezebb utat választja? Sőt, a legnehezebb utat. Mindent beletesz az alkotásba, egész életén keresztül alázattal végzi a dolgát, s ez a művészi életmű, vajon, örökséggé válik-e? Lesz-e értéke annak a munkának, az utókor vagy akár a jelenkor tud-e valamit kezdeni ezzel az irdatlan nagy áldozattal és befektetéssel?

A Szurcsik-műterem falán és az állványokon a festőművész legújabb tematikájú művei láthatók. A *Romantikus táj égő házzal*, *Jelenség*, *Három hajlék* vagy a *Kies táj fekete holdakkal* című vásznan csak a festő fantáziájában megszületett tájak jelennek meg. Komor szépségű képek. Maguk a műalkotások szemet gyönyörködtetők, ugyanakkor az üzenetük nyomasztó, riasztó. A „romantikus táj” egyszerre kelt bennünk nyugalmat és félelmet. Markó Károly festői világát idéznék, ha a képeken nem a sötét tónusú színek uralkodnának, és a táj nem lenne elhagyatott, lakatlan. Ám nem csak ettől válik nyugtalanná a befogadó, hanem a tájban megjelenő idegen elemektől. A fekete holdtól, füstölő gyárkéményektől, égő házaktól, vagy a táj fölött elrepülő lángoló ufótól.

Arcadia, 2007–2008, akril, olaj, vászon, 70 x 100 cm

Kies táj fekete holdakkal, 2019, akril, olaj, vászon, 24 x 30 cm

– Ezeken a műveken már nincsenek figurák. Egyszer csak a férfi alakok mögött előjöttek a fiktív tájelemek, semmi konkrét előzménye nincs, teljesen fejből festem ezeket is. Először az alakok kiteljesedtek, egyre inkább többet mutattam meg az anatómiai részleteikből, és végül eltűntek a kockák és a figurák is. Maradtak a tájak, ahol mindenféle más történik. Érdekes, elkezdtem ezeket a lángoló házakat festeni, és eltelt egy fél év, amikor befejeztem, s akkor jöttek a nagy erdőtűzek, Ausztráliában, Kanadában. Megdöböntő volt.

Szurcsik József a járvány időszak alatt sem hagyta cserben közönségét. A győri Öt Templom Fesztivál alkalmával rendezett alkalmával rendezett *Ötödik évszak* kiállításához készített egy virtuális tárlatvezetést, melynek során a következő gondolatokkal mutatta be műveit.

„Körülöttünk minden változik, kifordulnak magukból az évszakok is. Az ember egyre nagyobb tért hódít meg a természetből, de környezetében állandó-sul a pusztulás is. Az elvagyódás erősödik bennünk, az álmok földjét keressük. Az idillit, a szépséget kutatjuk a világban. Emlékeinkben talán él a harmónia vágya,

a friss levegő, a tiszta vizek, erdők és a tájak után. A változások már egyre kezelhetetlenebbek, itt is, ott is felcsapnak a lángok és terjed a füst. Mára már egymásba csúsztak a dolgaink időben és térben is. Nehezen találjuk a helyünket, különösen azért, mert a mulandóság ténye számunkra nem értelmezhető fogalom. Érthetetlen módon. Azt mondjuk, hogy igen, tudjuk mi az elmúlás, mégis úgy éljük az életünket, mintha örökké tartana. Munkáimban azt az ötödik évszakot kívánom megmutatni, ami valójában az ember által kifundált, a természetes önmagától eltávolodott kreálmányainak egyike. Ebben a totálisan irreális való világban áhított, de jócskán elhibázott valóságképeket igyekszik nagy erővel hitelessé tenni az a belső erő, ami olyan új istent teremtett a világ számára, mint például pénzisten személyesen. Mindent elfedő, megoldó, globális erő, mely tekintet nélkül terjeszti ki hatóerejét minden civilizációra, de fojt meg társadalmakat, mikro- és makroközösségeket, ez formálja, erősíti az örök boldogtalanságra ítélt tömegek gyötrelmét,

Hiány 1, 2010, akril, olaj, vászon, 40 x 50 cm

Bölcsész, 2009, akril, olaj, vászon, 50 x 60 cm

teszi agóniává a földi létet. Maga a pénz, mennyiségétől függetlenül, sohasem lesz elegendő, és ezért sohasem nyújthat kielégülést a birtoklójának. Ezzel a kielégítetlenséggel telítve a természet nélküli lét-vízió egyre csak a bizonyosság felkutatása felé terelnek minden olyan embert, aki ebben érdekelt. A kérdés az, hogy az emberi felelőtlenség és a szisztematikus gondatlanság tán sikerre viszi végül ezt a mélységesen elképesztő küldetést?”

A profétai jóvendülésnek tűnő jövő-látomások inkább az ember, a művész felelősségét vetik fel környezete, embertársai és a világ sorsa

íránt. Kritikus felhangú, olykor megdöbbentő képi világú alkotásai-val szemben Szurcsik József személyisége békés, befogadó, toleráns.

– Alapvetően nagyon pozitívan állók a dolgokhoz – állapítja meg a mester. – Engem a csalódások, a sikertelenségek, a veszteségek, persze, mélyen megérintenek. De bennem erősebb az élni akarás, az előre való tekintés, a kitekintés erőfeszítése a szorongató helyzetből. Szeretném azt gondolni, ha minden rossz, nekem akkor is jó. És azt szeretném, ha valakik

velem szóba állnak, tudjak nekik segíteni kimászni ezekből a gödrökből, mélységekből. Mert azt hiszem, hogy nekünk érdemes, hiszen a mi kezünkben olyan szakma van, ami a világ legszebb dolga. Nem tudok jobbat ennél. Maga az alkotás olyan élmény, óriási lehetőség arra, hogy a nehézségeket túléljük. Azt szoktam gondolni, hogy nincs is más a világon, ami a világ problémáinak a megélését és túlélését így segíti. Mire gondoltunk a rendszerváltozáskor? Hogy az egész szocializmus egyszer majd véget ér, akkor előttünk is kinyílik a világ, és megtaláljuk a magunk boldogulásának az útját, és ugyanúgy tekintenek ránk a világban, mint mi önmagunkra. Nyilván nem így történt. Létrejött egy furcsa verseny. Én utálok a versenyt, a versengést, és természetesen nem a sportra gondolok. De a képzőművészetben nem értem a rivalizálást. Pedig a rendszerváltozás utáni időszakban a verseny erősödött fel, meg az a helyzet, hogy másokat magunk alá kell gyűrnünk ahhoz, hogy mi előre menjünk. Nagyon pénzorientált viszonyba kerültünk, és ez az emberi természet rossz oldalát hozza elő. Persze,

*Romantikus táj égő házzal (Terra tortura II.), 2019,
akril, olaj, vászon, 100 x 120 cm*

Rejtőzködők, 2014-17, akril, olaj, vászon, 24 x 30 cm

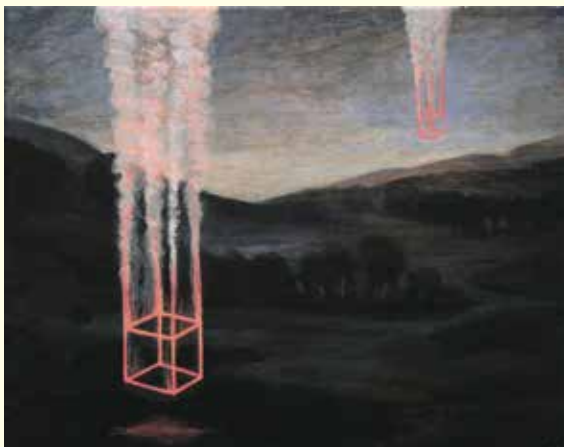
sok mindenben jót is tett a szabadság, például végre elutazhattunk oda, ahová eddig nem juthattunk el. A művészeknek nagyon fontos, hogy a nyugati pályatársak munkáit és a volt szocialista országok fantasztikus erős művészetét testközelben megismerjék.

Beszélgetésünk során többször visszakanyarodunk a nyolcvanas évekhez, akarva akaratlanul összehasonlítva az akkori és a mostani viszonyokat. Szurcsik József különleges helyzetű, hiszen egyetemi oktatóként nap mint nap találkozik a fiatal nem-

zedékkel. Megtudom tőle, hogy az ő idejükben még a klasszikus eljárásokkal lehetett dolgozni, csak lassan indult el a sokféle típusú technikai változás. A főiskolán a hallgatói létszám töredéke volt a mainak. Viszont jóval többen voltak a fiúk, mint a lányok, és ez most megfordult: sokkal több lány tanul művészetet, mint korábban. Akkor, ha valaki képzőművésznek készült a főiskolán, és komolyan vette a tanulmányait, komolyan vette, hogy a pályán majd valamit kezdeni akar, és ha nagyon elszánt volt, akkor valahogy megtalálta a maga boldogulását. Ma picit más a helyzet: a hallgatóknak majdnem a 85 százaléka a nappali képzés mellett dolgozik. Pénzt kell keresniük. A mester is dolgozott a főiskola mellett, de csak szakspecifikus munkákat vállalt, főként illusztrációkat készített. A művészképzésben résztvevő fiatalok azonban sokszor merőben mást csinálnak a tanulás mellett.

– Vannak nagyon rossz munkák, amik jól fizetnek, és akadnak, melyek etikailag, erkölcsileg nem feltétlen lesznek jó hatással a fiatalokra. Viszont ma már a pályán maradni nem csak elszántság kérdése. Az elszántság szükséges, és nyilván, jóképességűnek kell lenni ahhoz, hogy valaki kitarson, de a művészettel foglalkozó piac, a műkereskedelmi szituáció nagyon megváltozott. Sokat lehetne erről beszélni. Hogyan tudja magát egy pályakezdő fiatal besegíteni az úgynevezett kánonba? Nehéz ügy. A galériás világ is zárt

lett. Volt ennek egy reményt keltő felfutása, kezdett nyílni a piac, mára azonban bezárult. A művészeti piac egyirányú és szűk. Miért ne lehetne ezt demokratizálni? Minden műtárgynak, minden alkotásnak megvan a közönsége. Csak el kell hozzá jutni. Kéne érte tenni valamit, nem olyan nagy dolog, hogy mit, csak ajtókat, meg ablakokat kell nyitogatni, és akkor megtalálná az útját a művészet is a közönsége felé, meg fordítva is. Mert lenne rá igény. De ha nincs közvetítő csatorna, akkor nem fog menni. Nagyon viccesnek találom, hogy

Metafizikus jelenés, 2021, akril, olaj, vászon, 25 x 30 cm

Fekete füst (Terra tortura I.), 2019, akril, olaj, vászon, 100 x 120 cm

vannak exkluzív kiállító helyek, ahová mindenki be szeretne jutni a munkáival, mert az lesz az a hely, amire ha azt mondja a művész, hogy én itt már kiállítottam, akkor már valaki vagyok. Szerintem nem ez a lényeg. Én például nagyon szívesen elmegyek az országban bárhová, ha meghívnak kiállítani. Nem érdekel,

Ember embernek... 2010, akril, olaj, vászon, 125 x 198 cm

hogy falu- vagy művelődési házba. Engem az érdekel, hogy a helyi emberek mit gondolnak. Miért szeretek az egyetemen fiatalok közt lenni? Mert nem lenne más kapcsolódási lehetőségem hozzájuk. Nem mehetek oda az utcán 63 évesen mondjuk egy fiatal párhoz, hogy elnézést, húszévesek, bocsánat, hogy megszólítom önöket, beszélgetnének velem egy kicsit arról, hogy önök mit gondolnak a világról? Azonnal leütnének.

A generációs kommunikáció csak úgy működik, ha létezik egy kapocs. Azt sem tehetem meg, hogy elmegyek két kerülettel odébb, és megkérdezem az újpesti embereket, hogy önök mit gondolnak? Ez így nem megy. De ha odaviszem a munkáimat, és szeretettel fogadnak, akkor már tudunk beszélgetni. És akkor már kiderül az is, hogy művészetről, ízlésről, kulturális kérdésekről mi a véleményük? Remélem, idővel helyre fog ez állni. Mert rengeteg érték keletkezik, ami bizonyos környezetben látható, és amiről tudnak az emberek. Ha az értéket értéknek kezeljük, akkor jól járunk. A találkozásokhoz, a kommunikációhoz pedig a feltételeket kell megteremteni. Talán valami elmozdulás tapasztalható ezen a téren.

Diskurzusunk közben a digitális közegre terelődik a szó, arra, hogy a számítógépek és az internet világa miben tud segíteni a művészeknek. Nem csak a technikák modernizálódnak, de a hírek eljuttatására, a művek bemutatására, az ismertség növelésére kiváló eszköz a világháló. Ugyanakkor számtalan veszélyt rejtget.

– Én annak a generációnak vagyok a tagja – fejt ki a mester –, akik analóg világban szocializálódtunk, nem volt például mobiltelefon. Amikor találkozni akartunk valakivel, nem volt lehetőségünk felhívni a barátunkat, hogy te, Feri, otthon vagy? Szervezni az életünket sokkal pontosabban kellett. Ott az adott szó nagyon sokat számított, mert ha valaki megígérte, hogy ott lesz, ott kellett lennie. Ebben a tekintetben sok minden megváltozott. Viszont ahhoz, hogy valakivel beszélhessek, találkozniuk kellett. Ahhoz oda kellett menni vagy utazni. Ezt az utat végig kellett járni, és az út alatt nagyon sokféle benyomást, jártasságot szerzett az ember a különféle szinteken. Szerintem ez szenzációs. Ma ilyen szempontból leegyszerűsödnek a dolgok, viszont újabb problémákat akaszt a nyakunkba. Ha szemé-

lyesen találkozta valakivel, szemtől szembe el lehetett mondani, hogy csúnyán viselkedett, nem tesszik, ahogy ő viszonyul valamihez, én máshogy gondolom. Ezt face to face meg lehetett tárgyalni, s egész más típusú narratívák küzdöttek egymással, mint az internetes beszélgetésben, ahol nagyon könnyen bántó és sértegető megjegyzéseket lehet tenni. Ez rengeteg szorongást, feszültséget okoz. Ettől nagyon nehéz elszabadulni, és a fiatalok is nehezen tudják kezelni. Életveszélyes és önveszélyes dolgok történnek csak kommunikációs típusú bántalmazásokkal.

A poeta, 2013, akril, olaj, vászon, 50 x 60 cm

A kommunikáció és a művészi szabadság kapcsán szó esik köztünk a kritika szerepéről. Szurcsik József elmondja, hogy sok más alkotóhoz hasonlóan ő is élmények alapján dolgozik. A benyomásokat, tapasztalatokat nappal szerzi be, például ha megy az egyetemre tanítani. Figyeli a körülötte lévő embereket, egy-egy járókelő testbeszédét megpróbálja megfejteni. Amikor már a műteremben munkához lát, az élmények nem befelé, hanem kifelé jönnek. Ritkán fordult elő, hogy pontosan sikerült azt a képet megfestenie, ami a fejében megjelent. A többinél azt tapasztalta, hogy festés közben a kép alakul és visszabeszél. Megy a küzdelem. Számára viszont mindig örömezt nyújt az alkotás egész folyamata. Olyan tevékenység, ami semmi mással össze nem hasonlítható. Ám nagy vívódással jár, mindig nagy kérdés, átjön-e a képen, amit a maga számára érvényesnek szeretne látni?

– Azzal kevésbé törődöm, tudom, nem szép dolog – mondja nevetve a mester –, hogy más mit szól hozzá. Természetesen számít a kritika, ugyanakkor nagyon érzékenyek vagyunk. Mindig eszembe jut Szinyei, aki egy bíráló megjegyzés miatt hosszú évekre letette az ecsetet. Bizony, milyen ereje van a szavaknak. Ha valaki érzi magában az erőt, és a saját útját járva szinte bizonyos abban, hogy valamit megtalált, azt oly könnyű tönkretenni, elbizonytalanítani egy kritikus észrevétellel. S ebben sok minden lehet, nem csak pozitív szándék, hanem féltékenység, irigység. Miért van ez? Számomra tényleg fontos kérdés, annál is inkább, mert például egyetemi oktatóként ezzel nézünk szembe. Ha valami jelenséget a hallgatói munkákban nem értünk, van-e jogunk arra, hogy megszóljunk? Van-e jogom arra, hogy azt mondjam: nem jó. Holott csak nem értem. Miért nem dolgozom inkább többet azon, hogy megfejtsen, és inkább támogassam azt, amiben valami újdonság születik. Akárhonnan nézzük, a művész tápláléka a siker. Ha elég erős vagyok, s ha tudom, hogy a képem jó lett, s hogy mondjuk magamhoz képest jaja, de jó lett, akkor az már siker. De ha azt külső tényezők vagy szemlélők negligálják, és fenntartják maguknak a jogot, hogy ítélkezzenek, az már nagyon káros tud lenni. A kritika kell, hiszen csomó mindenben nem látok bele a magam munkája során, a tevékenységemet nem föl-tétlen látom más nézőpontból. De siker nélkül nem megy.